

وزارت معارف
معینیت انکشاف نصاب تعلیمی، تربیهٔ
معلم و مرکز ساینس
ریاست عمومی انکشاف نصاب تعلیمی
و تألیف کتب درسی

کتاب معلم

رهنمای تدریس

تفسیـــــر شریـف

صنف ۱۲

کتاب های درسی مربوط وزارت معارف بوده،
خرید و فروش آن در بازار جداً ممنوع است. با
متخلفین برخورد قانونی صورت می گیرد.
moe.curriculum@gmail.com

سال چاپ: ۱۳۹۲ هـ ش.

وزارت معارف
معینیت انکشاف نصاب تعلیمی، تربیهٔ
معلم و مرکز ساینس
ریاست عمومی انکشاف نصاب تعلیمی
و تألیف کتب درسی

کتاب معلم

رهنمای تدریس تفسیر شریف

صنف دوازدهم

سال چاپ: ۱۳۹۲ هـ. ش.

مؤلفان :

- فیضان الله آنس عضو علمی ریاست عمومی انکشاف نصاب تعلیمی و تألیف کتب درسی
- عبدالرقیب جهید عضو علمی ریاست عمومی انکشاف نصاب تعلیمی و تألیف کتب درسی
- عبدالسلام تائب عضو علمی ریاست عمومی انکشاف نصاب تعلیمی و تألیف کتب درسی

ایدیت علمی و مسلکی :

- محمد عارف عطایی

ایدیت زبانی:

- سید محمود خلیق

کمیتهٔ دینی، سیاسی و فرهنگی:

- محمد آصف کوچی
- حبیب الله راحل مشاور وزارت معارف در ریاست انکشاف نصاب تعلیمی.

کمیتهٔ نظارت:

- دکتور اسدالله محقق معین انکشاف نصاب تعلیمی، تربیهٔ معلم و مرکز ساینس
- دکتور شیر علی ظریفی مسؤول پروژهٔ انکشاف نصاب تعلیمی
- معاون سرمؤلف عبدالظاهر گلستانی رئیس عمومی انکشاف نصاب تعلیمی و تألیف کتب درسی

دیزاین: حمیدالله غفاری و مصعب نایل

تنظیم امور چاپ: محمد کبیر حقمل رئیس نشرات و اطلاعات وزارت معارف

بسم الله الرحمن الرحيم

سرود ملی

دا وطن افغانستان دی — دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې — هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی — د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو — د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، ګوجر دي — پامېریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي — هم ایماق، هم پشه یان
دا هیواد به تل ځلیږي — لکه لمر پر شنه آسمان
په سینه کې د آسیا به — لکه زړه وي جاویدان
نوم د حق مودی رهبر — وایو الله اکبر وایو الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحیم

پیام وزیر معارف

استادان و معلمان محترم،

تعلیم و تربیه اساس توسعه و انکشاف هر کشور را تشکیل می‌دهد و نصاب تعلیمی یکی از عناصر بنیادی تعلیم و تربیه می‌باشد که مطابق انکشافات علمی و نیازمندی‌های جامعه وضع می گردد، واضح است که انکشافات علمی و ضرورت‌های جامعه همواره در حال تَطَوُر می‌باشد؛ بناءً لازم است نصاب تعلیمی نیز به صورت علمی و دقیق مطابق ایجابات عصر و زمان انکشاف نماید؛ البته نباید نصاب تعلیمی تابع تغییرات سیاسی، نظریات و تمایلات اشخاص گردد.

کتاب رهنمای معلم که امروز در دسترس شما قرار دارد بنابر همین مشخصات تهیه و ترتیب گردیده و با تکیه بر میتودهای جدید تدریس، فعالیت‌ها و مواد معلوماتی نیز در آن اضافه شده است که یقیناً برای فعال نگاه داشتن شاگردان در عملیهٔ تدریس مفید و مؤثر می‌باشد.

امیدوارم محتویات این کتاب که با استفاده از روش های آموزش فعال تألیف و تدوین شده است، مورد استفادهٔ شما استادان عزیز قرار گیرد. با استفاده از فرصت از اولیای محترم شاگردان تقاضا بعمل می آید تا در تعلیم و تربیهٔ با کیفیت دختران و پسران خود همکاری متداوم نمایند، تا به این وسیله اهداف و آروزهای نظام معارف بر آورده گردد و نتایج و دست آوردهای خوبی برای نسل جوان و کشور ما داشته باشد.

استادان و معلمان گرانقدر ما در تطبیق مؤثر نصاب تعلیمی رسالت و مسؤولیت بزرگ دارند.

وزارت معارف همواره تلاش می‌نماید تا نصاب تعلیمی معارف مطابق اساسات و ارزشهای دین مبین اسلام، نیازمندی های جامعه و منافع ملی و وطندوستی با معیار های جدید علمی ساینس و تکنالوژی انکشاف نماید.

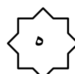
به منظور نیل به این مأمول بزرگ ملی از تمام شخصیت های علمی، دانشمندان تعلیم و تربیهٔ کشور و اولیای محترم شاگردان تمنا دارم، تا با ارائهٔ نظریات و پیشنهادات رهنمودی و سودمند خویش مؤلفان ما را در بهبودبخشی بیشتر از پیش تألیف کتب درسی و رهنمای معلم یاری رسانند.

از همه دانشمندانی که در تهیه و ترتیب این کتاب سهم گرفته اند و نیز از مؤسسات محترم ملی و بین المللی و سایر کشور های دوست که در تهیه و ترتیب نصاب تعلیمی جدید، طبع و توزیع کتب درسی و رهنمای معلم زمینه سازی و همکاری های مادی یا معنوی کرده اند صمیمانه اظهار امتنان و قدردانی نموده و تداوم همکاری های شان را آرزو می‌نمایم.

و من الله التوفیق

فاروق «وردک»

وزیر معارف جمهوری اسلامی افغانستان

فهرست

معلومات مختصری پیرامون تفسیر

قبل از آنکه وارد مبحث درس و رهنمود میتودیک آن در رهنمای معلم تفسیر شریف صنف دوازدهم گردیم؛ لازم می افتد تا مرور گذرایی، پیرامون موضوعات و اطلاعات مقدماتی به عمل آید تا از این طریق فراگیری علم تفسیر و پیشکش نمودن اهداف محتوایی درس ها برای طلاب عزیز معارف و مدرسان گرامی تسهیل گردد.

جمع و نگهداری قرآن کریم در صدر اسلام

جمع و نگهداری قرآن مجید به دو طریقه صورت گرفته است:

۱. آیات قرآن مجید همان طوری که نازل می شد، صحابهٔ کرام رضوان الله علیهم آن را حفظ می کردند و به این طریق از فقدان و تغییر در آن جلوگیری می نمودند.

۲. طریقهٔ دوم نگهداری قرآن، کتابت بود. چون در جزیرة العرب نوشتن و ابزارهای نویسنده گی کم بود، بناءً صحابهٔ کرام رضی الله عنهم در کتابت قرآن از سنگ، چوب، پوست درخت خرما و دیگر موادی که در دسترس شان بوده استفاده می کردند، آیات قرآن کریم را روی آنها می نوشتند و نزد خود نگهداری می کردند.

حضرت محمدﷺ برای نوشتن قرآن کریم، تعدادی از صحابهٔ کرام را مأمور نموده بودند که مشهورترین آنان عبارت اند از:

۱. زید بن ثابتﷺ ۲. ابی بن کعبﷺ ۳. معاذ بن جبلﷺ ۴. معاویه بن ابی سفیانﷺ.

کتابت قرآن مجید در ابتدای اسلام به شکل ساده بود، علامات، حرکات؛ یعنی زیر، زبر، پیش، تشدید و سکون نداشت. بعد از آنکه قلمرو اسلام وسعت یافت، اقوام و نژادهای مختلف به دین اسلام مشرف شدند، اکثر مسلمانانی که زبان شان عربی نبود، در خواندن قرآن کریم به مشکل روبرو گردیدند، علما علامت گذاری را در نسخه های قرآن کریم ضروری پنداشتند.

این کار اولین بار در زمان خلافت عبدالملک بن مروان خلیفهٔ اموی، انجام شد و خواندن قرآن کریم را برای مردم غیر عرب آسان گردانید.

آداب لمس و تلاوت قرآن کریم

قرآن مجید باید با داشتن وضو گرفته شود. الله تعالی فرموده است:﴿لَّا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ﴾ [آیت ۷۹ سورهٔ الواقعه].

«جز پاکیزه گان به آن دست نزنند».

قرآن کریم باید با احترام کامل گرفته شود و قسمی که چیزهای دیگر را عادتاً می گیریم گرفته نشود؛ زیرا در آن صورت به قرآن بی ادبی می شود.

علاوه بر آن، قرآن مجید را باید از خود پایین نگذاریم، پای و پشت خود را به طرف قرآن نگردانیم و همچنان تفسیر قرآن شریف، کتب احادیث، کتب فقه، سیرت و غیره متون دینی و اسلامی باید بی وضو گرفته نشود و با احترام نگه داری شوند، زیرا این ها شرح و تفصیل قرآن کریم اند.

نکته: برای یاددهی و یادگیری، دادن قرآن کریم به دست شاگردان در حالی که اکثر شان بی وضو باشند به سبب ضرورت جواز دارد، زیرا منع آن باعث عدم حفظ و تعلیم قرآن می گردد، اگر قرآن کریم و کتب دیگر پوشی داشته باشند که از آن جدا باشد در این صورت گرفتن آن بدون وضو جایز است. وقایه یی که با کتاب پیوسته است، جزء کتاب محسوب می گردد.

بهتر و نیکوتر آنست که معلم محترم تفسیر، همواره شاگردان را توصیه نماید تا در ساعات قرآن کریم و تفسیر و کتب دینی با وضو باشند.

استعاذه: استعاذه در لغت به معنای پناه خواستن است و در اصطلاح، عبارت است از خواندن «**اعوذ بالله من الشیطان الرجیم**».

یعنی: پناه می برم به خداوند تعالی از شر شیطان رانده شده.

استعاذه در وقت شروع تلاوت قرآن کریم سنت است تا وسوسهٔ شیطان دفع گردد و مانع تلاوت قرآن نشود.

خداوند تعالی در قرآن مجید فرموده است:﴿**فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ**﴾آیت ۸۹ سورهٔ نحل.

«هر گاه قرآن خواندی، پس از شر شیطان رانده شده به خدا پناه ببر.»

خواندن استعاذه در داخل نماز و خارج آن سنت است.

بسمله: برای تلاوت کنندهٔ قرآن، گفتن بسمله یعنی«بسم الله الرحمن الرحیم» نیز سنت است؛ زیرا که پیامبر گرامی اسلامﷺ فرموده اند:«**كُلُّ أمرٍ ذِي بَالٍ لَم يبدأ فيه بِبِسمِ اللهِ فَهُوَ أبتَر**».

«هر کار بزرگی که به نام خدا جلّ جلاله شروع نشود، آن کار بی خیر و برکت است».

آداب تلاوت قرآن کریم

قرآن کریم باید در جای پاک خوانده شود. در خواندن قرآن کریم ترتیل؛ یعنی مراعات تجوید لازم است.

در جایی که مردم مشغول کار دیگری باشند و به قرآن کریم گوش ندهند، قرآن مجید باید آهسته خوانده شود و گر نه خواننده گنهکار می گردد.

از حضرت علی کرم الله وجهه پرسیده شد که معنای ترتیل در این قول خداوند تعالی ﴿**وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا**﴾ [آیت۴ سورهٔ مزمل] چیست؟.

در جواب فرمودند: به تجوید خواندن قرآن کریم است.

روش تدریس

میتود و روش تدریس مضمون تفسیر صنف دوازدهم بر همان اسلوب واحد «جامعیت» استوار است و این روش واحد در تمام مضامین تعلیم و تربیهٔ اسلامی دوره های ابتدایی، متوسطه و ثانوی مشتمل بر مضامین تفسیر ، حدیث، عقاید، سیرة النبیﷺ، فقه عبادات، معاملات، آداب و اخلاق، آموزش قرآن کریم و تجوید تطبیق می گردد.

سخنی چند با معلمان محترم

استادان گرانقدر،

السلام علیکم ورحمة الله و برکاته

واضح است که یک نهاد تعلیمی و تربیتی خوب باعث تشکیل یک جامعه خوب ومترقی می گردد.

جامعۀ خوب ومترقی آن جامعه یی است که ارزشهای اسلامی و مزایای اخلاقی در آن رعایت گردیده باشد؛ زیرا با رعایت ارزشهای اخلاقی و هدایات الهی هویت اسلامی و ملی افراد جامعه محفوظ و مصون می ماند که این خود هدف اساسی و بنیادی وزارت معارف جمهوری اسلامی افغانستان است.

استادان گرامی،

برای اینکه اولاد وطن اشخاص مسلمان و برومند و برخوردار از سجایای دینی و آگاه از مصلحت های اجتماعی، ملی و بین المللی و هم با روحیه وفرهنگ اصیل افغانی پرورش یابند و در رفتار، سلوک وذهنیت ایشان اثر مثبت پدید آید، امید است استادان محترم تدریس را مطابق شیوه ها و هدایات این رهنما که با زحمات دست اندر کاران ریاست انکشاف نصاب تعلیمی وتألیف کتب درسی ترتیب و به میان آمده است به پیش برند.

این کتاب (رهنمای معلم) برای مضمون تفسیر صنف دوازدهم ترتیب یافته است.

ساختار رهنمای دروس طوری است که در آغاز عنوان درس با ذکر شماره و صفحه درس، تعیین وتقسیم (۴۵) دقیقه برای ساعت درسی با ذکر هدف و معانی بعضی کلمات قابل توضیح دربعضی دروس درج گردیده، سپس با بیان شیوه وروش تدریس، معرفی مواد ممد درسی و فعالیت های معلم که در بر گیرنده احوال پرسی، تنظیم صنف، گرفتن حاضری و فعالیت های مشترک میان معلم و شاگرد پرداخته شده است. در اخیر غرض به دست آوردن هدف، ارزیابی صورت گرفته و خلاصۀ درس و سپردن کار خانه گی به شا گردان قرار دارد.

برای تدریس بهتر بعد از عنوان و مشخصات درس، دانش لازمی در راستای اعطای معلومات مزید پیرامون درس به معلم محترم ذکر گردیده است .

یک معلم خوب باید:

_ تقوی، دیانت واخلاق حمیده داشته باشد.

_ دارای آرزوهای عالی باشد.

_ اعتماد به نفس داشته باشد.

_ شخصیت عالی داشته تحت تأثیر خواسته های دیگران نباشد.

_ قادر به حفظ وآرامش حالت روانی و تنظیم وظایف خود باشد.

_ شکیبا بوده و از تحمل مشکلات هراس نداشته باشد.

_ با شا گردان روابط نیک و حسنه دا شته باشد.

_ با انگیزه و زحمت کش بوده وپابند به وظیفه باشد.

_ با علم و معرفت علا قمندی داشته باشد.

_ وقت را غنیمت بشمارد.

_ در تعلیم و تربیهٔ شاگردان کوشا بوده در مطالعه و مذاکره از روش علمی استفاده نماید.
_ زمینه های تطبیق درس را در زنده گی پیگیری نماید؛ یعنی دروس را بازنده گی ارتباط دهد.
_ درجستجوی معلومات بیشتر باشد و از تجارب دیگران استفاده نماید.
_ رسیده گی آن منحصر به درس نبوده بلکه همه جانبه باشد .
_ در انجام وظیفه صادق باشد.
_ در همه زمینه ها برای شاگردان سر مشق والگوی نیک باشد.

صفات یک شاگرد خوب

۱_ به معلم احترام گذاشته و با علاقمندی فراوان به دروس معلم گوش فرا میدهد.
۲_ از پدر و مادر فرمانبرداری مینماید.
۳_ به وقت معین در مکتب وصنف حاضر میشود.
۴_ دروس خود را مطالعه نموده و وظایف خانگی را انجام می دهد.
۵_ در تمام امور نظافت وپاکیزه گی را رعایت می نماید.
۶_ نکات مهم درس را در هر ساعت درسی درکتابچهٔ یاد داشت خود مینویسد.
۷_ به دیگران احترام می کند و دوستان خوب انتخاب می نماید.
۸_ به ادای نمازهای پنجگانه در جماعت پابندی نشان می دهد.
۹_وسایل وضروریات درسی را برای خود آماده می سازد، ودر تهیهٔ مواد مناسب درسی از رهنمایی معلم محترم خود استفاده می نماید.
۱۰_ از اسراف اجتناب می ورزد و اعتدال و میانه روی در همه امور را پیشه خود می سازد.
۱۱- از تقلیدهای بیجا و از تشابه نا مطلوب خود داری میکند.

پلان درسی

پلان در لغت تدبیر، سنجش وتصمیم گیری برای اجرای یک کار را گویند و در اصطلاح پلان عبارت از طرح «نقشه» ذهنی است که برای انجام یک کار، فعالیت های آنرا تنظیم می نماید.

پلان درسی عبارت از طرح یا نقشه ذهنی بوده که از طرف معلم تمام فعالیت های معلم و شاگردان که در یک ساعت درسی انجام می دهند بخاطر اجرا در آن درج شده باشد.

فواید عمده و وظایف پلان درسی

_ ترتیب و تنظیم نمودن بهترین مواد و حل مطالب مغلق و پیچیده.
_ استفاده از روش های مختلف در تدریس.
_ سهیم گر دا نیدن شاگردان در فعالیت های درسی.

_ معلم محترم می تواند به اطمینان خاطر تدریس نماید تا برای شا گردان موثر واقع گردد.

_ پلان وتدریس خوب معلم محترم را به هدف می رساند.

توضیح محتویات رهنمای معلم

۱_ اصطلاحات

اصطلاحات جمع اصطلاح کلمه عربی بوده که از ریشهٔ صلح گرفته شده و به مفهوم آشتی کردن و اصطلاح به معنی اتفاق هم آمده است ولغتی است که عده یی برای خود وضع می کنند.

اصطلاح اسم مطابق فرهنگ بر ترمینالوژی(Terminology) کاربرد اصطلاحات، حقایق و نظریه های خاص هر قوم، ملت، مذهب و فرا گیر همه ماهیت های علوم است که به اتفاق جمع کثیر بر یک مفهوم اساسی حوزهٔ علمی، مهارتها و طرز فکر و ذهنیت خود وضع کرده اند.

مثلاً: اصطلاحات آیت، سوره، رکوع وغیره در قرآن کریم و یا اصطلاحات کلمه، نماز، زکات وحج کعبه شریفه در تعلیمات دینی وغیره.

۲_ اهداف

اهداف جمع هدف است در فرهنگ معین، هدف چنین تعریف شده است هر چیز بلند و بر افراشته، نشانه، تیر، آن چه آدمی برای رسیدن به آن بکوشد، مقصود وغایت.

اهداف یک واحد درسی بر اساس اهداف وآرمان ملی اهداف کلی نظام تعلیم وتربیه اهداف دوره های تعلیمی، اهداف مفردات، اهداف مضمون درسی در یک صنف در حیطهٔ دانش، مهارت و ذهنیت محتوا طرح می گردد.

تعیین اهداف کلی و جزیی در یک مضمون و در یک واحد درسی به قصد ایجاد تغییرات در رفتار شاگردان وانکشاف ذهنی در معلومات ایشان اجرا می شود که این تغییرات همان هدف های بر نامهٔ درسی میباشد.

قلمرو و منابع اهداف عبارت از طبیعت دانش آموزان، جامعه و دانش گرد آوری شده برای تربیت شاگردان است که با نیازها، نظر سنجی ها، تحقیق و مطالعه انتخاب می گردد.

رابطه هدف با برنامه درسی تا آن حد مهم و اساسی است که اگر ما هدف نداشته باشیم بر نامه هم نمی توانیم داشته باشیم؛ به عبارت دیگر، بر نامه ریزی(طرح وتهیه مواد آموزشی چون کتاب درسی، راهنمای معلم و....) تنها زمانی صورت علمی ومنطقی به خود می گیرد که هدف مشخص را دنبال کند.

در حقیقت محتوای یک درس را، اهداف دانشی که شاگردان چقدر می دانند؟ اهداف مهارتی که شاگردان چه سان عمل کرده می توانند؟ و اهداف ذهنی و یا طرز تلقی که چطور شاگردان منحیث افراد و اشخاص انکشاف می نمایند و در زنده گی اجتماعی سهم فعالانه می گیرند، تشکیل می دهد.

تعریف مواد درسی

مواد درسی عبارت از اشیا و وسایلی است که معلم و شاگردان را برای به دست آوردن هدف درس کمک می نماید و یا به عباره دیگر آن وسایل سمعی و بصری که معلم در تدریس از آن کار می گیرد.

۳_ مواد ممد درسی

مواد ممد درسی شامل مواد طبیعی ساده محیطی چون دانه های لوبیا، نخود، سنگریزه و غیره و مواد غیر محیطی چون چارت، فلش کارت مودلها چون(کره زمین، نقشه، تصویر)و غیره. از نگاه نوعیت و ماهیت مواد به دودسته تقسیم می شود: مواد عمومی از قبیل کتاب درسی، تخته، تباشیر و غیره. وهم موادی مثل مودلها، گرافها، سی دی، فلم، پرجکتور، لابراتوارها، کارت های مصور وساده، چارت مقوایی، فلب چارت، بکس هندسی، نقشه وغیره که توسط معلم و شاگردان تهیه و در یک درس از آن ها استفاده می شود.

مواد درسی شاگردان را از مرحله میخانیکی(که طوطی وار درس را به حافظه بسپارند) به مرحلۀ عینیت وفهم عمیق میرساند.در را هنمای معلم هدف ما از مواد درسی مواد عمومی؛ مانند: کتاب، تخته و تباشیر و .. نیست، بلکه هدف آن مواد کمکی و موثری است که از منابع دیگر به شکل ساده و یا مدرن معلم آنرا تهیه میکند و یا تو سط فابریکه و یا کدام مرجع دیگر چون دفتر تکنالوژی آموزشی در اختیار مکاتب قرار می دهد.

٤_ فعالیت های آموزشی

هدف از آوردن فعالیت ها، اشتغال فراگیری شاگردان است به شکل مجموعی، انفرادی و گروپی در ایفای نقش، رونویسی، متن خوانی، مشاهده، بر قراری ارتباط، طبقه بندی و غیره که در فضای آموزشی انجام می یابد و یا بیرون از صنف در میدان مکتب، سیر علمی، اشتراک در جلسات و برنامه های فرهنگی، دینی و غیره.

برای فعالیتها در پلان درسی فرصت بیشتر اختصاص داده شده تا درس بصورت موثر در ذهن شاگردان بنشیند و شاگردان از دانش کسب شده، مهارت انجام شده و ذهنیت مثبت ایجاد شده در زنده گی روزمره استفاده کرده بتوانند و شاگردان به ارزش واهمیت درس که در رشد شخصیت و سلوک فردی و اجتماعی شا گردان نقش اساسی دارد پی ببرند.

۵_ارزیابی

یکی از ارکان برنامۀ درسی است که ارزیابی پایان یک درس و ارزیابی مستمر را احتوا دارد.

ارزیابی انعکاسگر تحلیل و تفسیر اطلاعاتی است که به شکل سیستماتیک در دانش آموز، هدفهای مورد نظر سیستم آموزشی (درسی)تحقق یافته اند ویا در حال تحقق یافتن هستند و ما را مطمئن می سازد که به چه اندازه به اهداف دانشی و نگرشی درس مورد نظر رسیده ایم که از طریق مشاهده، آموزش کتبی ویا جدول معیاری نمرات صورت می پذیرد.

٦_ اهمیت درس

در زنده گی روزمره شاگردان متن خوانی درس، مهارتها وتک مهارتها (مهارت های خورد و کوچک از یک روش تدریس) چقدر کار برد عینی و عملی دارد ورشد فردی و روابط اجتماعی شا گردان به کدام مقیاس پیشرفت به دست می آید مورد ارزیابی قرار می گیرد.

معلم محترم می تواند ارزش ونتیجۀ حاصل هر درس را از طریق مشاهده و تغییرات در رفتار، سلوک، طرز برخورد و ارتباط شاگرد با شاگرد کشف و سنجش نماید و خود را متیقن بسازد.

۷_ کار خانه گی

از اینکه شاگرد بیشتر اوقات خود را با فامیل و در میان اعضای خانواده می گذراند، بنا بر آن کار خانه گی که در حقیقت پیمایشگر اهداف درس و جزء لا ینفک یاد گیری و یاد دهی است مطابق با توانمندیهای شاگردان به شیوهٔ بسیار ساده داده شود و شا گردان تشویق به اجرای آن در اوقات فراغت به کمک دوستان، اولیا و اعضای خانواده می شوند.

اصول یا روش های تدریس

حقیقت مسلم است که انسانها هر کاری راکه میکنند باید اصول آنرا بدانند، هر گاه اصول آنرا ندانند از اجرای آن نتیجه مثبت گرفته نمی توانند، اصول جمع اصل و به معنی اساس و بنیاد است و در تعلیم و تربیه عبارت از یک سلسله مقررات و روش های منظم است که استاد در تدریس یک موضوع از آن کار می گیرد و در نتیجه وی رابه هدف تدریس می رساند.

به هر اندازه که معلم به روش های بیشتر آشنا باشد محتوا و مواد دلخواه خویش را با در نظر داشت شرایط زمانی و مکانی در اختیار شاگردان قرار می دهد و هیچ شاگرد در جریان تدریس غیر فعال نبوده و تدریس استاد دلپذیر می شود.

تدریس: عبارت از آن سلسله فعالیت های منظم تعمیری است که معلم و شاگرد هر دو را به هدف تدریس می رساند و این اصول تدریس را میتود تدریس و یا روش تدریس نیز می گویند.

میتود یا روش تدریس

برای انجام یک کار طی نمودن مراحل لازم را میتود می گویند ویا روش یا میتود راه منظم و با قاعده و منطقی برای ارائهٔ درس است؛ پس معلوم شد که آن فعالیتهای لازم که معلم به کمک آن از طریق آسان در وقت کم مطلب را به شاگردان آموزش بدهد میتود است.

اصول تدریس اقسام زیاد دارد؛ مانند لکچر، خطابه، مشق وتمرین، سؤال وجواب، نمایش، مسابقه اجرای نقش، کار گروپی، سیر علمی، مناقشه ومذاکره، روش انفرادی، مطالعه وغیره. ما صرف آن روش هایی که در این رهنما از آن استفاده نموده ایم به شما معرفی مینماییم.

روش کارگروپی

شا گردان یک صنف به چند گروپ تقسیم شوند، هر گروپ بالای یک موضوع که از طرف معلم برایشان داده می شود بطور مشترک کار و فعالیت مینمایند، نظریات و افکار خود را باهم یکجا و شریک نموده بخاطر یاد گرفتن یک موضوع از یکدیگر می پرسند.

بحث و مناقشه صورت می گیرد، در این روش معلم حیثیت رهنما و مشاهد را داشته هر گاه درگروپ ها مشکل پیدا شود به سؤال های شان جواب می دهد (تجارب ثابت ساخته که آموزش گروپی نسبت به آموزش انفرادی موثر تر است)

نکات عمده که معلم باید در وقت اجرای کار گروپی در نظر داشته باشد:

۱_ بهتر است اعضای گروپ از ۳_۶ نفر باشد و گروپ ها نام گذاری گردند.

۲_ هدایت کار گروپی باید خوب و واضح باشد.

۳_ در صورت امکان در کار گروپی شا گردان بشکل دایروی تنظیم شوند.

۴_ در بین گروپ ها باید فاصله موجود باشد تا معلم بخوبی گشت و گذار کرده بتواند.

۵_ معلم گروپ ها را بررسی ونظارت نموده وسؤال های آنها را جواب می دهد.
۶_ در کار گروپی موضوعات باید طوری به شاگردان داده شود که قدرت اجرای آنرا داشته باشند.
۷_ در کارگروپی آینده باید شاگردان تغییر و تبدیل شوند.
۸_ در کار گروپی وقت تعیین شود.
۹_ در آخر کار گروپی نتیجهٔ آن اعلان شود.

۲_ روش اجرای نقش: شا گردان سهم می گیرند و موضوع درس را که قابل تمثیل باشد به شکل صحنهٔ حقیقی تمثیل می نمایند.

نکات عمده که در روش اجرای نقش باید در نظر گرفته شود:

۱_ از این روش وقتی استفاده گردد که مردم آنرا بد نبینند.
۲_ مواردی که برای اجرای نقش ضرورت است باید قبلاً تهیه شود.
۳_ معلم باید در مورد اجرای نقش شاگردان موقف تسهیل گر و یک رهنما را داشته باشد.
۴_ دروقت اجرای نقش، معلم باید کنترول صنف را مد نظر داشته باشد.
۵_ در روش اجرای نقش باید برای شاگردان هدایات واضح داده شود که کدام شاگرد در کدام نقش، چه کار ها را، چه وقت انجام دهد.
۶_ در روش اجرای نقش باید شاگردانی انتخاب شوند که قدرت اجرای آنرا داشته باشند.
۷_ اجرای نقش در همان نقطهٔ صنف اجرا شود که تمام شاگردان دیده بتوانند.

ترتیب روش سؤال وجواب

در این روش موضوع درس به قسمت های کوچک تقسیم گردیده و از هر قسمت آن سؤالات طرح می شود. نکات عمده یی که در این روش باید در نظر گرفته شود قرار ذیل است:

۱_ معلم باید طوری بپرسد که شاگرد مفهوم پرسش را بداند.
۲_ وقتیکه یک شاگرد سؤال مینماید معلم باید سؤال این شاگرد را به شاگرد دیگر راجع سازد تا او جواب بدهد.
۳_ به شا گردان موقع داده شود تا از یکدیگر سؤال نمایند.
۴_ در وقت سؤال و جواب باید معلم از موضوع خارج نشود.
۵_ در روش سؤال و جواب به اکثریت شا گردان سهم داده شود.
۶_ شا گردی که همیشه می خواهد سؤال را جواب بگوید با تشویق همین شاگرد، برای دیگران هم چانس داده شود.
۷_ وقت باید در نظر گرفته شود.
۸_ شاگردی که در سؤال و جواب سهم نمی گیرد در سؤال و جواب شامل ساخته شود.
۹_ معلم محترم شاگرد را در صورت ارائهٔ جواب غلط، تهدید نکند.
۱۰_ معلم محترم باید شاگرد را در صورت ارائهٔ جواب صحیح تشویق نماید.

٤_ ترتیب روش مسابقه

مسابقه یکی از روش های اصول تدریس میباشد، در این روش رقابت مثبت بین شاگردان ایجاد شده و یک گروپ از شاگردان کوشش می نماید تا از گروپ دیگر مسابقه را ببرد، در این روش شاگردان بیشتر فعال بوده و مرکز فعالیت قرار میگیرند. در این اصول(روش) شاگردان به دو گروپ یا بیشتر ازآن نظر به لزوم دید تقسیم می شوند و از هر گروپ به سویه های مساوی به تعداد مساوی شا گردان انتخاب می شوند و از این روش در صنوف ابتدایی و ثانوی میتوان کار گرفت.

نکاتی که در روش مسابقه باید در نظر گرفته شود، قرار ذیل است:

۱_ هدایت مسابقه باید واضح باشد.

۲_ در وقت مسابقه صنف باید کنترول شود.

۳_ در توزیع نمرات عدالت مراعات شود.

۴_ سؤالات مسابقه باید متنوع بوده و آسان و مشکل ترتیب گردیده و از هر گروپ مساویانه پرسش صورت گیرد.

۵_ در روش مسابقه یک شا گرد از شاگرد دیگر سؤال می کند، و اگر شا گرد سؤال کرده نتواند معلم سؤال خواهد کرد.

۶_ در اخیر باید نتیجهٔ مسابقه اعلان شود.

۱_ روش مباحثه و گفتگو

درین نوع روش معلم سؤالات تفکر بر انگیز را ارائه می نماید و فرصت مناقشه را برای شاگردان می دهد، بعد جوابات صحیح را انتخاب نموده و آنرا در روی تخته می نویسد، تا که همه عناصر موضوع به پایه اکمال رسد و در اخیر جمع بندی می نماید و ارتباط بین افکاری که همراه شاگردان به توافق رسیده باشد با استدلال از آیات، احادیث، سیرت و دلایل فقهی و اقوال و اعمال سلف صالح مبتنی بر سهم گیری شاگردان، برای اینکه منابع شریعت سر چشمه های اساسی برای اندیشیدن و استدلال باشد استفاده می گردد.

۲_ شیوهٔ حل مسأله

درین شیوه از طرح یک مشکل و یا یک پرسشی که مربوط به زنده گی روزمره است کار گرفته می شود تا توجه شاگردان را جلب نموده و آنان را به کاوش وا دارد تا راه رسیدن به حل مشکل و یا پرسشی را در یابند.

با به کارگیری این شیوه توا نایی شا گردان در اندیشیدن و جستجو نمودن افزایش یافته، مهارت بکار گیری منابع و تنظیم معلومات پدید می آید؛ زیرا احکام و دساتیر اسلامی رابطه تنگاتنگی با زنده گی روزمره شاگردان داشته و به قضایای زنده گی و مشکلات آنان ارتباط دارد، و درست بکار گیری این اسلوب که شا گردان توانایی سهم گیری فعال به درس را دست می آورند و شاگردان را به درک حکمت شریعت کمک می نماید، درک شریعتی که روابط انسان ها را نظم بخشیده و مصلحت های آنان را بهتر بر آورده می سازد ورابطه شاگرد را با خداوند بزرگ محکمتر وعمیق ترمی سازد.

۳_ شیوۀ تحلیل(تجزیه)مفاهیم

در این روش محدود ساختن درس که دارای مفاهیم باشد و استوار با مثالها را ارائه نماید واین کار با بکار گیری یکی یا بیشتر از استراتیژی های این اسلوب تدریس انجام می پذیرد؛ مثلاً:

_ مثالهای مثبت و منفی، تعریف، فشردۀ خصایص.

_ تعریف مفهوم، مثالهای مثبت و مثالهای منفی.

_ مثالهای مثبت و منفی، تعریف مفهوم.

استخدام چنین روش در تدریس تربیۀ اسلامی کمک نموده و برای شناختن بیشتر و ترسیخ آن در ذهن شا گردان صورت می گیرد و شا گردان را به فهمیدن حقایق اسلامی به صورت واضح دور از شبهه و فهم نادرست قادر می سازد.

٤_شیوۀ قصه و حکایت

معلم جهت تدریس تاریخ و واقعیات از اسلوب قصه استفاده می نماید، اساسات قصه را مراعات نموده تا مورد د لچسپی و علا قمندی شا گردان قرار گیرد و چیزهایی که شیوۀ قصه در پی دارد؛ مثل: تحلیل و نتیجه گیری از حکمت های که در آن نهفته است مراعات گردد. کوتاه ساختن قصه، واضح نمودن اندرزهایی که در آن موجود می باشد؛ چنین روش هم برای خورد سالان و هم برای بزرگ سالان بکار برده می شود و همچنان از روش قصه جهت تدریس سیرۀالنبی صلی الله علیه وسلم بیشتر استفاده شود.

در اسلوب قصه نکات ذیل باید در نظر گرفته شود:

_ قصه باید کوتاه باشد وقبل ازختم ساعت درسی تمام شود.

_ در قصۀ انتخاب شده فهم شاگردان مد نظر گرفته شود.

_ قصه مورد علاقه و دلچسپی شا گردان قرار گیرد.

٥_ شیوۀ نمایش

در ین شیوه معلم موقف برخی از موضوعات درس رابه نوعی تحریر در میآورد، بعد برای هر شاگرد نقشی را ایفا می نماید و آنرا به طور فعال و موثر بازی نموده تاکه تأثیر آن در ذهن شا گردان باقی بماند.

برای بر آوردن این هدف می توانیم از نمایش های شنیدنی ویا دیدنی مثل رادیو و ویدیو استفاده نماییم.

لازم است تا در شیوۀ تمثیل از انبیاء کرام علیهم السلام وکبار صحابه(رضی الله عنهم) جداً خود داری نمود تا خدای نخواسته به شخصیت آنها صدمه وارد نشود.

٦_ شیوه لکچر (سخنرانی)

معلم زمانی این شیوه را بکار می برد که قبلاً برای شاگردان مفاهیم مهم را ارائه کرده باشد و خود را مطمئن سازد تاچه حد معلومات و مفاهیم در اذهان شاگردان جاگزین گردیده است. قابل تذکر میباشد که در این شیوه معلم از اطالت ودراز ساختن بیش ازحد موضوع پرهیز نماید تا سبب خستگی و پراگنده گی اذهان شاگردان نگردیده و همچنان سخن های استاد در بر گیرندۀ سؤالاتی باشد تا باعث جلب توجه شاگردان گردد و همزمان ایشان بتوانند سهم فعال در آموزش بگیرند تا اسلوب سخنرانی و خطابه نیز در آن تحقق یابد.

۷_ شیوۀ مشق وتمرین(تکرار)

از این شیوه در تدریس قرآن کریم، احادیث نبوی و متن هایی که از شا گردان خواندن دقیق و درست آن مطالبه و مقصود می باشد کارگرفته می شود، شا گرد قرائت و نطق کلمات و متن ها را با تطبیق احکام تجوید می شنواند.

در آموزش تلاوت برای صنوف ابتدایی به خصوص برا ی حفظ سوره ها و احادیث توسط شا گردان، معلم نا گزیر، از بکار گیری این شیوه می باشد؛ به گونه ای که استاد یک آیه و یا جزء آن را می خواند و شاگردان در گروه ها و دسته ها با آن تکرار می نمایند، چنانکه کلمات دشوار و عباراتی که به توضیح بیشتر نیاز دارد جدا گانه تکرار می نمایند.

تمرین عملی

تمرین عملی در به دست آمدن مهارت های عملی در موضوعاتی که به عمل نیازمند است آشکار می گردد، مانند نماز، وضو، تیمم و مهارت کامل تلاوت، و مهارت های تحقیق و به کار گیری مراجع ورسم نقشه ها و خواندن آنها. درین شیوه شاگردان آنچه را قابل تطبیق است در داخل و یا خارج از صنف زیر نظر معلم وبه رهنمایی که از فهم خود شاگرد با شد عملی می نماید.

۸_ شیوۀ جستجو و کشف

درین شیوه شاگرد مکلف به مراجعه و مصادر و منابع علمی، منابع مضمون درسی و موظف به دریافت معلومات ضروری و تعمق در آیات قرآن کریم، کتب تفسیر، باز دید از اماکن و مراکز تخصصی و استفاده از نشریات و رو نامه ها می گردد.

درین شیوه نقش شاگردان بحث، اکتشاف و جمع آوری معلومات است؛ سپس منظم نمودن آن ها و تقدیم نمودن و مناقشه آنها با شاگردان و تهیه خلاصه آنچه مناقشه شده برروی تخته می باشد، تا خلاصه کار شاگرد برای دیگر شاگردان سرمشق قرار گیرد. برای معلم که شیوه های یاد شده را بکار می بندد مناسب است تا موارد آتی را مد نظر داشته باشد:

_ مقدمۀ درس را آماده نموده و اذهان شا گردان را به وسیلۀ یکی از شیوه های یاد شده آماده سازد، مانند بر انگیختن به اشکال، و یا طرح سؤال، خوانش قصۀ جالب، نمایش تصویر یا تکرار درس گذشته و یاچیز های دیگری که در اسلوب مقدمه و وسایل آن توضیح داده شده است.

_ عقیدۀ اسلامی مبدأ و سر چشمه همه موضوعات مربوط به تعلیمات اسلامی باشد.

_ شاگردان را تشویق به سهم گیری فعال در جریان استفاده از شیوه های یاد شده نماید تا آنجا که ممکن است خود آموزی را در آنان تقویت کند.

_ در هنگام استفاده از شیوه های تدریس تنوع را به کار برده تا اهداف مد نظر بر آورده شده و تفاوت های فردی را که در میان افراد صنف است در نظر داشته باشد، بنا برین، تدریس خود را با بکار گیری شیوۀ گفت و گو، داستان، تمثیل، جستجو، تحلیل مفاهیم، و تمرین عملی متنوع نماید تا کفایت خوبی در تدریس از خود بروز داده و مشارکت وسیع شاگردان را جذب نماید؛ بدیهی است که باید از تدریس ملالت آور واستفاده از یک روش تدریس دراز مدت اجتناب گردد.

_ معلم محترم باید بیشتر کوشش نماید تا شواهد را از قرآن کریم با توجه به سطح دانش و توانایی های عقلی و علمی شاگردان انتخاب نماید.

در اخیر توجه استادان گرامی را روی چند اصل آتی خواهانیم تا باشد که با رعایت آن اثر بیشتر در سلوک و ذهنیت شاگردان هویدا گردد:

۱_ معلم محترم به رعایت هدایات و رهنمایی های این کتاب مکلف است و در عین حال از هر آنچه که در تدریس مفید واقع می گردد استفاده کند.

۲_ از و جایب معلمین ماست که رهنما را قبلاً مطالعه نموده و برای ارائهٔ درس آماده گی لازم بگیرند.

۳_ دا نش های لازمی را عمیقاً مطالعه نموده محتویات آن را در صورت امکان به زبان ساده به شاگردان انتقال دهد.

۴_ معلم محترم حین ورود به صنف بعد از ادای سلام به تدریس آغاز نماید و با گفتن نام خداوند ﷻ با در نظر داشت کسب ثواب، ترقی وطن و اولاد وطن درس را به پیش ببرد.

۵_ از اظهار سخنان اضافی خود داری نموده، حقایق علمی و شرعی را از شاگردان نپوشاند.

۶_ در صورت مواجه شدن به اغلاط طباعتی کتاب درسی ورهنمای معلم در تصحیح آن بکوشد.

در اخیر از خداوند بزرگ برای همه معلمان محترم و فرزندان وطن خویش توفیق مزید را خواهانیم.

درس اول
عنوان: قرآن کریم نور هدایت
صفحه: ۱-۵

وقت: سه ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

- مفهوم اجمالی آیات کریمه شماره(۱-۲) سورهٔ ابراهیم را بدانند.
- خلاصهٔ مفهوم آیات مبارکه را به دیگران افاده نمایند.
- در مورد محفوظ بودن قرآن کریم از تحریف و تبدیل و اینکه قرآن کریم کتاب نور و هدایت جاودانه است اطلاعات حاصل بدارند.

دانش لازمی

خداوندﷻ در قرآن کریم فرموده است ﴿الَر كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ...﴾ این آیات متبرکه, نخستین آیات سورهٔ ابراهیم می باشد.

سورهٔ ابراهیم مکی بوده اما دو آیت آن (۲۸، ۲۹) مدنی می باشد.

این سورهٔ ۵۲ آیت دارد. بر اساس نزول ۷۲ و بر اساس تلاوت چهاردهمین سورهٔ قرآنکریم است که بعد از سورهٔ نوح نازل شده است.

آیت اول سورهٔ با (الر) آغاز شده است که اینگونه حروف بنام حروف مقطعات یاد می گردند. علمای تفسیر درمورد این حروف اظهار نظرهای متفاوتی دارند بیشتر بر این اند که معنا و مراد آنرا تنها خداوندﷻ می داند، بعضی می گویند که این حروف رازیست دربین خدا و رسول او و بعضی دیگری می گویند، این حروف اشاره بر آن دارد که قرآنکریم از همینگونه حروف ساخته شده است.

﴿أَنزَلْنَاهُ إِلَيْكَ﴾ این صفت کتاب است به این معنا: ما کتاب را فرو فرستادیم به سوی تو ای محمدﷺ تا آنها را از تاریکی های کفر، جهل و گمراهی به سوی روشنی بیرون آری که آن روشنی ایمان است. لفظ نور استعاره از ایمان، علم، هدایت و توحید است، در اینجا تصویر کفر به ظلمات و تصویر ایمان به نور به شکل استعاری بیان شده است.

﴿صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ﴾ این راه درست ، واضح و آشکار خداوندﷻ است که برای بنده گانش آنرا شریعت گردانیده و بیان کرده است.

﴿اللَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ...﴾ خدایی که از آن اوست همه آنچه که در آسمان ها و زمین است، خداوند خالق ومدبر تمام کائنات است؛ پس باید تمام مردم بر ربوبیت و وحدانیت او تعالی اقرار کنند و کسانی که منکر شوند برایشان تباهی، هلاکت و عذاب سخت و دردناک خواهد بود.

پس باید تمام انسان ها هر آنچیزی را که پیامبر برایشان می گوید پذیرفته و مطابق آن عمل کنند تا اینکه از تاریکی کفر و جهل به سوی روشنای ایمان بیرون آیند ونفس های خودرا از عذاب سخت خداوندﷻ که برای کفار مهیا گردیده است محافظت کنند.

معنای کلمات

بِإِذْنِ رَبِّهِمْ: به حکم پروردگارشان.

صِرَاطِ: راه.

تِبْيَان: بیان.

العزیز: غالب و توانا

الحمید: ستوده شده.

روش تدریس: شفاهی، توضیحی، سؤال و جواب.

مواد ممد درسی: کتاب درسی، کتب تفسیر شریف و غیره.

جریان درس

وقت	فعالیت ها
۵ دقیقه	- معلم محترم با لباس نظیف و گفتن **السلام علیکم و رحمة الله و برکاته** وارد صنف می شود و بعد از حمد و ثنای الهی جل جلاله و درود بر روح پیامبر گرامی اسلام با شاگردان صمیمانه احوالپرسی نموده و ارتقای شان را به صنف دوازدهم تبریک می گوید.
۲۵ دقیقه	- معلم محترم آیات مبارکه شماره (۱-۲) سورهٔ ابراهیم را با گفتن استعاذه و بسمله به صدای موزون و رسا تلاوت می کند و سپس از یک نفر شاگرد می خواهد تا کلمات قرآنی را به تختهٔ صنف بنویسد و متعاقب آن معلم محترم به ترجمه و شرح و تحلیل آیات مبارکه می پردازد. - معلم محترم با استفاده از عناوین جانبی درس در بارهٔ اینکه قرآن کریم کتاب هدایت و جهانی و جاویدانگی است و اینکه قرآن کلام نفسی خدای متعال است و از هر نوع تحریف و تبدیل محفوظ می باشد به شاگردان توضیحات لازم بدهد. - معلم محترم به شیوهٔ سؤال و جواب مفاهیم کلمات قرآنی را از چند شاگرد پرسیده و پاسخ درست را با عموم شاگردان شریک بسازد و بیشتر از رویدادهای عینی و اکتشافات بشر مطابق اعجاز علمی قرآن کریم صحبت نماید.
۱۰دقیقه	**ارزیابی** معلم محترم با استفاده از سؤالهای کتاب درسی، شاگردان را در عرصهٔ دانش، مهارت و ذهنیت درس ارزیابی کند تا از یادگیری شاگردان مطمئن گردد. **خلاصهٔ درس** - حروف مقطعات در (۲۹) سورهٔ قرآن کریم وجود دارد. - مراد از کتاب در آیت کریمه قرآن کریم می باشد و کتاب یکی از نامهای قرآن کریم است. - بیرون کردن مردم از تاریکی ها به سوی روشنی اشاره است به هدف رسالت و بعثت حضرت پیامبر صلی الله علیه وسلم. - راه ایمان یعنی راه خدا و اسلام یکی است. - مراد از راه خدا همان دین، شریعت و سنن خداوند جل جلاله است.

۵ دقیقه	- قدرت مطلق در هستی و کائنات از آن خداوند است. - کافران در صورت ادامهٔ کفرشان به عذاب بسیار سخت گرفتار می شوند. - قرآن کتاب هدایت است. - خطاب و دعوت قرآن عام و جهان شمول است. - قرآن از تحریف و تبدیل محفوظ است. - پس از نزول قرآن سلسلهٔ وحی متوقف شده و کتاب دیگری نمی آید و پیامبر جدیدی مبعوث نمی شود. - قرآن کریم با تعلیمات و احکام و ارزشهایش همیشه جدید است و کهنه نمی شود. **کارخانه گی** معلم محترم به شاگردان وظیفه بدهد تا پیرامون جامعیت و جهانی بودن و جاویدانگی قرآن کریم یک مقاله بنویسند.

درس دوم (ادامه درس گذشته)

عنوان: قرآن کریم نور هدایت

صفحه: ٦-٩

وقت: سه ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

- ترجمه و تفسیر آیات مبارکه شماره (١-٢) سورۀ ابراهیم را به صورت درست فرا گیرند.
- در مورد اینکه کتاب بزرگ آسمانی (قرآن کریم، جهان شمول و چراغ کافۀ بشریت اعم از جن و انس می باشد و مؤید کتب قبلی آسمانی است معلومات حاصل نمایند.
- مسؤولیت مسلمانان و حراست از قرآن کریم را منحیث وظیفۀ ایمانی و اسلامی بشناسند.

معنای کلمات

فَصَّلْنَاهُ: تفصیل دادیم.

مُهَيْمِنًا: نگبهان.

مُّدَّكِرٍ: پند گیرنده.

روش تدریس: توضیحی، کار گروپی، سؤال و جواب.

مواد ممد درسی: کتاب درسی، کتب تفسیر شریف، چارت کلمات قرآن شریف.

جریان درس

وقت	فعالیت ها
۵ دقیقه	- معلم محترم حین ورود به صنف بعد از تقدیم سلام، احوالپرسی با شاگردان، گرفتن حاضری، ترتیب و تنظیم صنف از یکنفر شاگرد می خواهد تا مقاله تحریری اش را به ارتباط قرآن کریم قرائت کند و سپس با اصلاحات لازم توضیحات بدهد.
۲۵ دقیقه	- معلم محترم به ارتباط قسمت اول درس پرسش هایی به عمل آورده و بعد از گرفتن جواب صحیح و طرف قناعت، از یکنفر شاگرد که در تلاوت قرآن کریم صوت زیبا داشته باشد و رعایت قواعد تجوید را کرده بتواند تقاضا بدارد تا آیات مبارکه درس اول را با گفتن استعاذه و بسمله به صدای مناسب تلاوت کند و سپس به ادامۀ درس گذشته به تفصیل موضوع بپردازد و در هر قسمت شاگردان را با روش پرسش و پاسخ مشارکت فعالانه بدهد. - معلم محترم شاگردان را به گروپ های مناسب تقسیم و به هر گروپ وظیفه می دهد تا به صورت انتخابی از عناوین جانبی، متن را با هم بخوانند طوری که سطور را بین خود تقسیم و هر کدام به نوبت خوانده و اعضای گروپ گوش بدهند و در صورت بروز کدام اشتباه در اصلاح آن خود پرداخته و در صورت نیاز از معلم خواستار رهنمایی شوند و معلم گروپ ها را نظارت و ارزیابی فرماید. - معلم محترم به ارتباط مفاهیم مرتبط به آیات مبارکه و سرخط عناوین جانبی به شاگردان معلومات بدهد.

	ارزیابی معلم محترم به منظور اطمینان از معیار فهم و برداشت شاگردان با استفاده از سؤال های مطرح شده کتاب درسی آنان را، ارزیابی می کند. **خلاصه** - قرآن کریم کتاب جاویدانهٔ هدایت برای بشریت در همه زمانه ها است. - تعلیمات قرآن کریم فراگیر بوده و همه عرصه های زنده گی را دربر دارد. - قرآن کریم آخرین و کاملترین کتاب الهی است و کتاب های قبلی با نزول آن منسوخ شده است.
۱۰ دقیقه	- ایمان به قرآن کریم و رسالت پیامبرﷺ بر همه فرض است. - قرآن کریم میزان دقیق تشخیص حق و باطل می باشد. - قرآن کریم با دقت و تدبیر خوانده شود و در وقت تلاوت آن خاموشی اختیار شود. - تلاوت قرآن یعنی خواندن درست آن با ادای صحیح حروف بر اساس احکام و قواعد تجوید.
۵ دقیقه	- تلاوت درست قرآن کریم بر همه مسلمانها لازم است. - احکام، تعلیمات و پیام قرآن کریم باید به دیگران رسانده شود. - تطبیق احکام و تعلیمات قرآن مهمترین مکلفیت و مسؤولیت مسلمانان می باشد. **کارخانه گی** معلم محترم مطابق هدایت کتاب درسی به شاگردان وظیفهٔ خانگی سفارش دهد.

درس سوم
عنوان: اهمیت شورا (قسمت اول)
صفحه: ۱۰-۱۳

وقت: سه ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

- به ترجمه و تفسیر آیت کریمه شماره (۱۵۹) سورهٔ آل عمران آشنایی درست پیدا کنند.
- مفهوم کلمات و شرح و تحلیل آیت را به صورت درست آموخته و نوشته بتوانند.
- اهمیت شورا را در روند زنده گی سرمشق عمل قرار بدهند.

دانش لازمی

خداوند ﷻ در این آیت متبر که چنین فرموده است ﴿فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللّهِ لِنتَ لَهُمْ... ﴾ بر اساس فضل و رحمت خداوند برای مؤمنان نرم و خوش خو، شدی، یعنی تو هنگام مخالفت آنها از نرمش بردبادی و اخلاق نیک کارمی گیری.

الله ﷻ با رحمت کامله خویش حضرت محمد ﷺ را نرم و صاحب سلوک و اخلاق نیک گردانیده و همینطور قبول کنندهٔ عذر کسانی که در غزوهٔ احد مرتکب اشتباه شدند و این همه نمایانگر اخلاق نیک پیامبر ﷺ بوده و کمال قیادت و رهبری آن می باشد چنانچه الله ﷻ فرموده است ﴿وَإِنَّكَ لَعَلى خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾ ﴿لَقَدْ جَاءكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُم بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَّحِيمٌ﴾

پیامبر برای مومنان الگووسرمشق است. مطلب از بیان کردن اخلاق پیامبر اقتدا کردن مومنان به آن است باید به جناب ایشان اقتدا شود بخاطری که پیامبر برای همه رهبر و راهنما است.

الله ﷻ به پیامبرش می گوید: وقتی که تو اینگونه نرم دل و صاحب اخلاق نیک هستی پس باید آنها را عفو کنی و از اشتباهات و خطایی که در بعضی از امور از آنها سرمی زند در گذری و برای آنها از پروردگار آمرزش بخواهی تا خداوند آنها را بیامرزد و همچنان با ایشان در امور سیاسی کارهای عامه، و در جنگ ها برای مصلحت امت مشورت کن چنانچه پیامبر ﷺ هروقت در تمام کارها به خاطر خوش ساختن دل های اصحاب و به خاطر اینکه در آینده نیز به این سنت عمل کنند با آنها مشورت می کرد.

﴿وَشَاوِرْهُمْ فِي الأَمْرِ﴾ تو در امور خویش با آنها مشورت نما.

پیامبر ﷺ هر وقت با اصحابش مشورت می کرد؛ مثلاً: در مورد غزوهٔ بدر، خندق، صلح حدیبیه و همچنان در موضوع افک با اصحاب مشورت کرد و همینگونه در موضوعات دیگر.

شورا و مشورت در دین اسلام یک رکن مهم شمرده می شود و بسیار ارزش کلان و بلندی داشته و فایده ها دارد باید مسلمانان به این امر مهم عمل کنند و بر روش و طریقهٔ پیامبر ﷺ پابند باشند.

مشورت سبب خرسندی و خوشحالی دل ها می گردد و نیز نشانهٔ بزرگ اتحاد، همدردی و همبستگی می باشد.

بعد از آن الله ﷻ می فرماید﴿فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللّهِ﴾ یعنی هنگامی که قصد انجام کاری را کردی بعد از مشورت کردن، به خداوند ﷻ توکل کن زیرا الله ﷻ توکل کننده گان را دوست دارد و همرای آنها کمک می کند در آن کارهایی که به نیت خیر انجام داده شود.

معنای توکل این نیست که انسان اسباب آن را رها کند بلکه توکل یک حسن اعتماد به خداوندﷻ و سپردن نتیجهٔ کار به او بعد از آماده ساختن و سایل کار وانجام دادن آن می باشد. همانگونه که پیامبرﷺ برای شخصی گفت: اول اشترت را محکم ببند بعداً توکل کن نه اینکه آن را رها کنی و پس از آن توکل کنی. توکل کردن برهر چیز پیوند و بستگی باسعی و کوشش دارد؛ چنانچه در حدیث دیگری آمده است (**لو انکم توکلتم علی الله حق توکله لرزقکم کما یرزق الطیر**...) اگر شما به شکل درست بر خداوند همانگونه که حق توکل بر او است توکل کنید بدون شک شما را روزی می دهد چنا نچه که پرنده گان را روزی می هد زیرا که پرنده گان با توکل به خداوند گرسنه از لانه ها یشان می بر آیند و سیر بر می گردند.

معنای کلمات

أُسْوَةٌ: روش و الگو.

يَرْجُو: توقع دارد.

روش تدریس: ، توضیحی، سؤال و جواب، گروهی.

مواد ممد درسی: کتاب درسی، کتب تفسیر، چارت، پوسترهای زیبای قرآنی.

جریان درس

وقت	فعالیت ها
۵ دقیقه	ـ معلم محترم بعد از ادای سلام، احوالپرسی، گرفتن حاضری و تنظیم درست فضای آموزشی کارخانه گی شاگردان را ملاحظه نموده و به طور نمونه از یک شاگرد تقاضا کند تا مقالهٔ مرتّبه اش را به ارتباط (مسؤولیت ها و وجایب مسلمانان در برابر قرآن کریم) به خوانش گرفته و معلم در هر قسمت روشنی انداخته و به پرسش های شاگردان پاسخ ارایه بدارد.
۲۵ دقیقه	معلم محترم عنوان درس جدید را که همانا (اهمیت شورا) است توسط یک شاگرد به تختهٔ صنف بنویسد و ارتباط درس جدید را با درس گذشته تحکیم نموده و به روش سؤال و جواب فرهنگ پذیری شورا و مشورت با همی را در اجتماع و التزام هر فرد جامعه اسلامی به این امر شریف به صورت مفصل و مستدل بیان نماید. – معلم محترم آیت کریمه درس را با صدای وزین و با رعایت قواعد ترتیل، تلاوت می کند و سپس از دو سه نفر شاگرد می خواهد تا آیت مبارکهٔ درس را زیبا قرائت نمایند و سپس معلم محترم به توضیح مفاهیم آیات و معانی کلمات می پردازد – معلم محترم از شاگردان بخواهد تا متن درس را با هم در گروههای دو نفری بخوانند و موارد مشکل را یادداشت نموده و در پایان عملیهٔ درسی به همکاری معلم در حل آن بکوشند. – معلم محترم به شاگردان هدایت بدهد تا یک یک جملهٔ کوتاه در بارهٔ ارزش و اهمیت شورا بنویسند و جملات خود را به نوبت بخوانند و معلم در هر قسمت به تشویق شاگردان بپردازد. **ارزیابی** معلم محترم جهت قناعت و اطمینان از فراگیری مؤثر درس با استفاده از سؤال های کتاب در رابطهٔ

	درس شاگردان را، ارزیابی کند.
۱۰ دقیقه	**خلاصهٔ درس** - اصل شورا و مشوره یک پدیدهٔ اعتقادی و اجتماعی اسلام است. - کاری که بر اساس مشوره و مصالحه مطابق سنت پیامبر گرامی اسلام صورت پذیرد، فرجام نیک و نتیجهٔ مثبت داشته و هیچگاه ندامت و پشیمانی را به بار نمی آورد. - کاری که در آن عجله و شتابزده گی نقش دارد و بدون مشوره انجام گردد، مخالف روحیهٔ آیات کریمه قرآنی و احادیث نبوی ﷺ بوده و این نوع عملکردها به نتیجهٔ مطلوب نمی رسد.
۵ دقیقه	**کارخانه گی** مطابق هدایت کتاب درسی سفارش گردد.

درس چهارم

عنوان: اهمیت شورا (ادامهٔ درس گذشته)

صفحه: ١٤-١٧

وقت: سه ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

- شورا به مثابه یک اصل قرآنی در اندیشه و عملکرد شاگردان متبلور گردد.
- به ویژه گی های جامعه اسلامی که بر بنیاد شورا و مشاورت استحکام می یابد آگاهی حاصل کنند.
- علل و عوامل انحطاط پایه های نظام سیاسی اسلام را دریافته و فواید شورا را بدانند.

معنای کلمات

اسْتَجَابُوا: پاسخ (مثبت) گفتند و قبول کردند.

خَابَ: زیان کرد.

روش تدریس: مباحثوی، توضیحی و کار گروهی.

مواد ممد درسی: کتاب تفسیر شریف، تخته، تباشیر.

جریان درس

وقت	فعالیت ها
۵ دقیقه	ـ معلم محترم حسب معمول با پیشکش نمودن تحفهٔ السلام علیکم و رحمة الله و برکاته وارد صنف گردد و با شاگردان صمیمانه احوالپرسی نموده و بعد از تنظیم و ترتیب فضای آموزشی و گرفتن حاضری با شنیدن مقالهٔ یکی از طلاب و حل نکات مهم موضوعات مرتبط به درس گذشته، با طرح سؤال هایی درس گذشته را، ارزیابی نموده و شاگردان را مورد تشویق بیشتر قرار بدهد.
۲۰ دقیقه	معلم محترم در مورد ارتباط درس چهارم که ادامهٔ درس گذشته و مبحث شورا است صحبت نموده و از یک شاگرد بخواهد تا از عنوان درس جدید (شورا یک اصل قرآنی) (۱۴) سطر را بخواند و سپس شاگرد دیگر حصهٔ دوم درس را از عنوان جانبی (شورا یکی از ویژه گی های جامعه اسلامی) الی سطر (۲۰) و شاگرد سومی از عنوان جانبی (شورا یکی از پایه های نظام حکومت در اسلام) تا آخر متن بخواند و در هر مورد لغات و کلمات مشکل را به تخته نوشته و برای شاگردان معنی کند. - معلم محترم به شاگردان وظیفه بدهد تا پیرامون یک موضوع حیاتی به ارتباط آموزش تفسیر قرآن کریم و قضایای مکتب و ایجاد روحیهٔ صلح و اخوت اسلامی در گروههای مناسب با هم به بحث و مشوره بپردازند و در اخیر نمایندهٔ هر گروه نتیجهٔ بحث مورد نظرشان را به صنفی های شان ابلاغ نماید و معلم محترم در گروه ها گردش نموده و در انسجام و رهنمودهای لازم، شاگردان را کمک کند. - معلم محترم با استفاده از عناوین جانبی صفحات (۱۴-۱۵-۱۶) به تحلیل و توضیح موضوعات متن پرداخته به شاگردان افاده نماید و با استفاده از اجلاسیه ها و کنفرانس های عالم اسلام و ارایه پوسترها صحبت نماید.

۱۰دقیقه ۵ دقیقه	**ارزیابی** به خاطر اینکه معلم محترم از دسترسی شاگردان به اهداف دانشی، مهارتی و نگرشی درس مطمئن گردد با استفاده از سؤال های کتاب درسی و آنچه خود لازم می داند، شاگردان را، ارزیابی کند. **خلاصهٔ درس** - شورا از قواعد شریعت و احکام ثابت و مهم است. - شورا و فرهنگ مشاورت و رایزنی با همی سبب تحکیم روابط ذات البینی مسلمین و عامل مؤثر بقای نظام سیاسی و حکومت اسلامی شمرده می شود. - تکروی و اهمال اصل شورا و مشاورت فرجام منفی داشته و منتج به ناکامی میگردد. - اعمال اصل شورا در جامعه باعث تحکیم روابط و استحکام نظام حاکم می شود. تخطی و ترک نمودن فرامین مشورتی قرآنی و فرمایشات رسول اکرمﷺ، باعث استبداد، اختناق، شرارت و فساد جامعه شده و اسباب فرهنگ جاه طلبی، انحصاریت و فرد گرایی تقویت می یابد. **کارخانه گی** معلم محترم مطابق هدایت کتاب درسی برای شاگردان وظیفهٔ خانه گی توصیه بدارد.

درس پنجم

عنوان: جایگاه انبیاء

صحفه: ۱۸-۲۰

وقت: سه ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

- تلاوت، ترجمه و تفسیر آیت مبارکه شماره (۲۵) سورۀ حدید را به صورت درست بدانند.
- مفهوم اجمالی آیت کریمه را تحلیل و پیام آن را به دیگران رسانده بتوانند.
- به کلمات قرآنی آشنا شوند و مفاهیم آن را درک کنند.

دانش لازمی

خداوندﷻ فرموده است ﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ...﴾ ما پیامبران را همراه با دلایل جامع و معجزات واضح فرستادیم و کتاب های که مشتمل بر احکام وشریعت است فرود آوردیم و ترازو را علامتی قرار دادیم برای عدالت تا مردم عدل و انصاف را در همه معاملات و امور شان رعایت کنند.

و آهن را از معادن خلق کردیم که در آن سختی و قوت شدید و منافع زیادی برای مردم است؛ یعنی آلات و وسایل قوی از آن به دست می آید یکی از آن وسایل سلاح است که در جهاد به خاطر راندن و شکست دادن کفار از آن استفاده می شود. و دیگر و سایل مهم از قبیل و سایل نقلیه، خانه ها، تعمیرات بزرگ و سایل زراعتی و .... که به مفاد انسان ها می باشد از آن ساخته می شود مناسبت این آیت با آیت قبلی اینست که پیش از این اللهﷻ حال و احوال دنیا و آخرت رابیان کرد در اینجا اللهﷻ هدف و غرض اساسی فرستادن پیامبران را بیان می کند که آنها رابا دلایل قوی و معجزات واضح فرستاده است وبرای آنها شریعت داده است تا آنها آنرا به مردم برسانند اللهﷻ برای پیامبران فرشتگان را فرستاده تا برای آنها وحی الهی را برسانند و همچنان پیامبران را با معجزات آشکار دلایل قاطع و شریعت مبعوث گردانیده تا آنها وحی الهی را به مردم برسانند و تبلیغ کنند.

و برای آنها کتاب ها نازل کرده است که مراد از آن تمام کتاب های آسمانی می باشد مانند تورات، زبور، انجیل و قرآن مجید و همینطور ما برای آنها میزان؛ یعنی عدل و انصاف در احکام را نازل کردیم تا مردم در زنده گی خود از حق و عدالت در تمام معاملات و امور دنیوی و اخروی پیروی کنند.

و همینگونه خداوندﷻ آهن را از معادن آفرید و برای مردم بخاطر منفعت شان علم استفادۀ آن را ارزانی فرمود که هرگونه وسایل، آلات و اجناس از آن ساخته می شود قسمی که امروزه مفاد آهن آلات را به خوبی مشاهده میکنیم.

ذکر آهن در اینجا اشاره به نیرومندی وقوت است در برابری کسی که حق را نمی پذیرد و احکام شریعت را جاری نمی سازد که در این وقت مسلمان در برابر دشمنان که به دین و وطن آنها تجاوز می کنند به جهاد می پردازند چنانچه پیامبرﷺ فرموده است: (**بعثت بالسیف بین یدی الساعة وجعل رزقی فی تحت ظل رمحی**) که وسایل متذکره فوق یعنی شمشیر، نیزه و دیگر سلاح های جنگی از آهن به دست می آید. چنانچه اللهﷻ فرموده است ﴿وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَن يَنصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ﴾ تا خداوندﷻ علمش را به مردم ظاهر کند که چه کسی خدا، پیامبر و دین اورا در حال غیب و بدون اینکه خدا را دیده باشد یاری و نصرت می دهد یقیناً الله متعال ذاتیست قوی، غالب توانا و قاهر که توان و قدرت

دفع کردن دشمنان و ظالمان و کمک و یاری رساندن به دین خود و به پیامبران و مؤمنان را دارد بدون اینکه به آنها محتاج باشد آنها به جهاد امرشده اند تا بواسطه آن برای خود اجر و ثواب کمایی کنند و فایده به دست آورند و عزت و سر بلندی نصیب شان گردد.

دریک حدیث شریف که ابن عمر آنرا روایت کرده آمده است: پیامبر (ص) فرمود: خداوندﷻ چهار برکت را از آسمان به زمین نازل کرده است که عبارت اند از: آهن، آتش، آب و نمک.

معنای کلمات

لَقَدْ: به تحقیق، بدرستیکه.

قَوِيٌّ: توانا.

روش تدریس: توضیحی، مباحثوی، سؤال و جواب.

مواد ممد درسی: کتاب درسی، منابع تفسیری، امثال عینی و تصویری آهن آلات.

جریان درس

وقت	فعالیت ها
۵ دقیقه	ـ معلم محترم بعد از ارایهٔ سلام مسنونه و احوالجویی، نظم و نسق، اخذ حاضری، کارخانه گی شاگردان را ملاحظه نموده و به طور نمونه از یک شاگرد بخواهد تا مقالهٔ مرتبه اش را بخوانش بگیرد و اشتباهات ادبی، املایی و انشایی آن را، اصلاح و شاگردان را مورد نوازش و تشویق قرار دهد و مقالهٔ ممتاز را در تختهٔ نشراتی مکتب نصب کند.
۲۵دقیقه	– معلم محترم سؤالهایی پیرامون شورا مطابق ارشادات الهی از شاگردان می پرسد و آنها را ارزیابی نماید و ارتباط درس جدید را با درس گذشته توضیح نماید و مواد ممد درسی در صورتیکه در دسترس داشت؛ مانند: پوسترهای تصویری که نمایانگر صنایع خفیفه و یا ثقیله از آهن، فولاد، چدن و غیره باشد در صنف به نمایش می گذارد. – معلم محترم نص آیت مبارکه را توسط یک شاگرد تلاوت کند و کلمات کلیدی درس را به تخته بنویسد و آنها را معنی کند. – معلم محترم ترجمه و تفسیر آیت را برای شاگردان به صورت واضح و عام فهم بیان نموده؛ سپس از دو سه نفر شاگرد تقاضا نماید تا ترجمه، تفسیر و مفهوم اجمالی آیت کریمه را به نوبت از روی کتاب درسی قرائت کنند و مشکلات قرائتی شان را حل کند و نقش آهن را که الله تعالی آفریده مصداق آن در صنایع ظریفه و آهن آلات مختلف بیان کند. – معلم محترم راجع به بعثت پیامبران و بعثت خاتمی مرتبت محمدﷺ پیامبر آخر الزمان و سلسلهٔ انبیاء و رسل و تعریفات هر کدام به شاگردان معلومات ارایه نماید و با استفاده از برخی داستانها و قصه های قرآنی رسالت انبیا علیهم السلام و ضرورت بشریت به ارسال پیامبران را با شاگردان مباحثه نموده و به سؤال های شاگردان پاسخ ارایه کند. **ارزیابی** معلم محترم جهت اقناع و اطمینان خاطر از میزان فهم و یادگیری شاگردان با طرح سؤالهایی در حیطهٔ دانش، مهارت و ذهنیت شاگردان را، ارزیابی نماید.

۱۰ دقیقه ۵ دقیقه	**خلاصۀ درس** ارسال پیامبران یک ضرورت عینی برای جوامع بشری بوده؛ چه انسان ها تنها توسط عقل و دانش محدود شان از درک حقایق اشیا عاجز و در امور دینی، تعبدی و تشریعی به یک رهبر و راهنما ضرورت داشته و دارند که حق سبحانه و تعالی از رحمت عمیم خویش در هر عصر و زمان پیامبری به مردم گماشت ، پیامبران شریعت و کتاب و رهنمودهای الهی را برای قوم و ملت خود ابلاغ کردند و با دلایل عینی و روشن و معجزات، رهبریت شان را در بین مردم به اثبات رسانیده و مردم را به سوی توحید و اطاعت از اوامر و احکام الهی و پیامبران مرسل فراخوانده اند. **کار خانه گی** معلم محترم به شاگردان وظیفه بدهد برخی از نام های پیامبران و مشخصات شانرا به کتابچه های شان بنویسند.

درس ششم

عنوان: نبوت گزینش الهی

صفحه: ۲۱-۲۵

وقت: سه ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

- به مفاهیم تحلیلی و توضیحی آیت کریمه شماره (۷۵) سورهٔ حج و آیات مبارکهٔ شماره (۲۵) و (۷۳) سورهٔ أنبیا و آیات وارده اثبات گزینش انبیا و وظائف شان آشنا شوند.
- آیات مبارکه را درست تلاوت نموده و پیام مفهومی درس را افاده بتوانند.

معنای کلمات

أَخْيَار: جمع خیر در اینجا به معنای برگزیده و نخبه.

خطیر: کار مهم و مسؤولیت بار.

دَاعِيًا: فراخوان.

حُجَّةٌ: دلیل، دستاویز.

روش تدریس: تحلیلی و تشریحی، کار گروهی و پرسش و پاسخ.

مواد ممد درسی: کتاب درسی، کتاب تفسیر (مأخذ) پوستر اسمای أنبیا علیهم السلام.

جریان درس

وقت	فعالیت ها
۵ دقیقه	ـ معلم محترم بعد از تقدیم سلام و احوالپرسی با شاگردان، اخذ حاضری و دیدن کارخانه گی شاگردان، مقالهٔ یکتن شان را استماع نموده و کاستی ها و اشتباهات لفظی و ادبی آنرا اصلاح و ضمناً به درس گذشته مراجعه و با طرح سؤال هایی مختصر، شاگردان را ارزیابی می نماید.
۲۵دقیقه	ـ معلم محترم عنوان درس جدید را به تخته صنف به خط جلی و زیبا نوشته و ارتباط درس را با درس گذشته تحکیم بخشیده و کلمات قرآنی وارده در آیات مرتبط به درس را توسط یک شاگرد به تخته صنف نوشته و در صورت موجودیت پوستر که نام های مبارک أنبیاء و رسولان در آن خطاطی شده باشد به یک جای مناسب و قابل دید برای همه شاگردان می آویزد. - معلم محترم متن درس را به نوبت توسط دو سه تن از طلاب می خواند و عناوین جانبی را به تخته یادداشت و سپس به تحلیل و تشریح درس پرداخته و معانی کلمات را نیز طور شفاهی و کتبی به شاگردان ارایه می دارد. - معلم محترم شاگردان را در پنج گروه تنظیم و به هر گروه وظیفه بدهد تا فهرستی از نام های پیامبران الهی را ترتیب و در اخیر این فعالیت نماینده های هر گروه ارایه نمایند. - معلم محترم با آوردن مثال های زنده و عینی حکمت فرستادن رُسل و أنبیا علیهم السلام را برای جوامع بشری و نحوهٔ دعوت شانرا در روشنی آیات و احادیث شریف بیان کند و در هر قسمت با مطرح نمودن پرسش ها و ارایهٔ پاسخ ها به صورت مشارکتی مشکلات شاگردان را حل نماید.

ارزیابی با استفاده از سؤال های کتاب درسی، معلم محترم شاگردان را، ارزیابی نماید و قناعت خاطر خود را حاصل کند. **خلاصۀ درس** - نخبه ترین بنده گان الهی پیامبران اند. - وظیفۀ مهم هر پیامبر دعوت به توحید و عبادت ذات الهی و امتثال اوامر و خودداری از مناهی و منکرات است. - بدون ارسال رُسل و انبیا مردم فاقد رهبریت صالح و قیادت راشده در مجتمع می شدند و اجتماعات بشری در ضلالت و غوایت آگنده از تاریکی جهل و ظلمت و کفر و شرک، ناقص و نا تکمیل و عاطل و باطل می ماند. - سلسلۀ پیامبران از ابو البشر آدم علیه السلام آغاز و به خاتم المرسلین و آخرین أنبیا علیهم السلام حضرت محمدﷺ رسول الثقلین و رحمت عالمیان و فخر موجودات به اتمام و اکمال رسیده است. **کارخانه گی** معلم محترم با استفاده از کتاب درسی به شاگردان کارخانه گی بسپارد.	۱۰ دقیقه ۵ دقیقه

درس هفتم

عنوان: اسلام دین برگزیدۀ خداوند تعالی

صفحه: ۲۶ ـ۲۸

وقت: سه ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

- تلاوت، ترجمه و تفسیر آیات مبارکه شماره (۱۹-۲۰) سورۀ آل عمران را بیاموزند.
- کلمات و واژه های محوری درس را تحلیل و مفهوم یابی نمایند.
- ارزش دین مبین اسلام را بـه مثابـۀ بهتـرین و کـاملترین ادیـان برگزیـدۀ الهـی درک نمـوده و برتریهـای آنـرا بـه دیگران ابلاغ بدارند.

دانش لازمی

خداوندﷻ فرموده است ﴿إِنَّ الدِّينَ عِندَ اللّهِ الإِسْلاَمُ...﴾ سبب نزول این آیت اینست: هنگامیکه پیامبرﷺ وارد مدینه منوره شدند دو نفر از احبار اهل شام نزد ویﷺ آمدند زمانی که بر پیامبرﷺ وارد شدند او را باهمان صفات که برای شان معلوم بود شناختند و برای پیامبر گفتند: تومحمد هستی؟ پیامبرﷺ گفت بلی، دوباره پرسیدند: تو احمد هستی؟ پیامبرﷺ فرمود بلی؛ سپس برای پیامبرﷺ گفتند. ما می پرسیم شما را از شهادت، اگر شما این شهادت را آورده اید برای ما بیان کنید تاما آنرا تصدیق کنیم و بر آن ایمان بیاوریم پیامبرﷺ فرمود: بپرسید: آنها گفتند ما را از بزرگترین شهادت که در کتاب اللهﷻ بر شما نازل شده است خبر ده پیامبرﷺ این آیه متبرکه رابرای آنها قرائت نمود ﴿شَهِدَ اللّهُ أَنَّهُ لاَ إِلَـهَ إِلاَّ هُوَ وَالْمَلاَئِكَةُ وَأُوْلُواْ الْعِلْمِ قَآئِمَاً بِالْقِسْطِ لاَ إِلَـهَ إِلاَّ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ آنها ایمان آوردند و پیامبرﷺ را تصدیق کردند.

خداوندﷻ در این آیت دین را ذکر و بیان نموده است همان دینی که اللهﷻ برآن راضی است و آنرا برای بنده گانش برگزیده است.

از ابتدای پیدایش انسان ها تا روز قیامت یگانه دین برای آنها تنها دین اسلام است واز طرف اللهﷻ برای آنها اخبار است که غیر از دین اسلام هیچ دین دیگری نزد او قابل قبول نیست و تمام انبیا و پیامبران برای دعوت بر همین دین (دین اسلام) فرستاده شده اند تا آنها مردم را به توحید و یگانگی خداوندﷻ عدل و انصاف و هرآنچیزی که سلامتی و خیر مردم و جامعه در آن نهفته باشد دعوت کنند.

بعد از بعثت پیامبرﷺ هر کسی مطابق شرع شریعت عمل نکند و دین دیگری را برگزیند از طرف خداوندﷻ پذیرفته نمی شود؛ چنانچه الله تعالی فرموده است: ﴿وَمَن يَبْتَغِ غَيْرَ الإِسْلاَمِ دِينًا فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ کسی که غیر از اسلام دین دیگری برگزیند آن دین ازوی قبول نمی شود و در آخرت از جمله زیان کاران می باشد.

اسلام به معنای سلامتی، صلح، فرمانبرداری، فروتنی و گردن نهادن برای خداوند یکتا و یگانه است.

اللهﷻ برای پیامبرﷺ فرموده است: مردم (اهل کتاب، مشرکین و دیگران) را به دین اسلام فراخوان تا آنها به دایرۀ شریعت الهی داخل گردند اگر آنها اسلام را قبول کردند پس آنها هدایت یا فتند و از گمراهی نجات پیدا کردند و اگر از اسلام روی گردانیدند برتو هیچ ضرری رسانده نمی توانند وظیفه تو تنها تبلیغ است.

اسلام عبارت از تسلیم شدن و گردن نهادن به الله ﷻ و تمام اوامر آنرا پذیرفتن و از منهیات آن خود داری کردن است و هرکسی که بر این اختلاف کند مانند مشرکین، اهل کتاب و دیگران آنها از روی حسد، ظلم و کفر این کار را می کنند زیرا وحدانیت خداوند ﷻ صفات پیامبران، و اینکه خالق همه چیز خداوند ﷻ ست و دیگران بنده گان خداوند ﷻ هستند تمام اینها درکتاب های آنها بیان شده است.

حضرت محمد ﷺ پیامبر عالم انس وجن است وبرای همه آنهافرستاده شده است طوری که در این آیت بیان شده است (قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا) وهمچنان درحدیث شریف آمده است (بعثت الی الأحمر والأسود) و نیز این حدیث (**کان النبی یبعث الی قومه خاصة و بعثت الی الناس عامة**) یعنی پیامبران دیگر خاص به قوم خود شان فرستاده می شدند و من برای تمام عالم فرستاده شده ام.

پس باید همه مردم دین اسلام را بپذیرند و برطریق محمدی ﷺ روان شوند زیرا که اسلام یگانه دین پسندیده وپذیرفته شده خداوند ﷻ است و دیگر ادیان نزد الله ﷻ قابل قبول نیستند و مورد تأیید او تعالی قرار ندارند.

از این سبب که پیامبر ﷺ برای تمام عالم فرستاده شده است و رسول و برگزیدۀ همه عالم است؛ پس باید همه عالم به رسالت وی ایمان بیاورند و آنرا تصدیق کنند و از دین اسلام پیروی کنند؛ زیرا که الله ﷻ تنها دین اسلام را بر بنده گان خود برگزیده است و رسول خود را به این هدف فرستاده است.

تمام پیامبران گذشته برای توحید الله ﷻ فرستاده شده اند ودین اسلام توحید الله ﷻ را بیان می کند و مردم را بر آن دعوت می کند و این دین، دین عدل، صلح، مساوات و برابری است.

معنای کلمات

عِندَ اللَّهِ: نزد خدا.

أُمِّيِّينَ: جمع امی به معنای ناخوان (کسانیکه اصلاً تعلیم و آموزش ندیده اند).

سَرِيعُ الْحِسَابِ: تیز حساب کننده

روش تدریس: مباحثوی، بیان شفاهی، سؤال و جواب.

مواد ممد درسی: کتاب درسی، منابع تفسیری، مناظر و اماکن مقدسه، تصاویر آبدات اسلامی.

جریان درس

وقت	فعالیت ها
۵ دقیقه	ـ معلم محترم بعد از تقدیم سلام و احوال پرسی با شاگردان، و مساعد ساختن فضای آموزشی، کنترول حاضری، کار خانه گی شاگردان را ملاحظه نموده و شاگردان را مورد تشویق قرار می دهد و مقالۀ ممتاز را به تختۀ نشراتی مکتب اختصاص بدهد.
۲۵دقیقه	ـ معلم محترم عنوان درس جدید را توسط یک شاگرد به تختۀ صنف بنویسد و سپس میان عناوین درس و دروس گذشته و محتویات آن ارتباطات علمی و منطقی را به شاگردان ارایه کرده با گفتن استعاذه و بسمله آیات کریمه درس را در مورد خیریت و امتیاز دین برگزیده شده اسلام و موضوعات مرتبط آن تلاوت، ترجمه و تفسیر نماید. – معلم محترم کلمات محوری آیات کریمه درس را به تختۀ صنف نوشته و با مشارکت شاگردان معنی

	صحیح و درست آنها را به شاگردان تقدیم نماید. - معلم محترم از شاگردان دعوت به عمل آورد تا متن درس را در گروههای کوچک دو نفری با هم بخوانند و واژه های نسبتاً مشکل را از معلم پرسیده و با مشوره حل نمایند. - معلم محترم با مثال ها، الگوها، سمبولها و نمادها از فرهنگ و تمدن اسلامی علی الرغم مؤامرات و دسایس کفر و استکبار جهانی به صورت موجز به شاگردان بیان شفاهی بدهد و سپس به شاگردان دستور بدهد تا طور منظم و بدون اخلال در قطارها با هم مباحثه و مفاهمه نموده و نتایج بحث شانرا به ارتباط موضوع ایراد نمایند.
۱۰ دقیقه	**ارزیابی** معلم محترم با استفاده از سؤالهای کتاب درسی شاگردان را ارزیابی نماید.
۵ دقیقه	**خلاصۀ درس** - اسلام دین مختار و برگزیدۀ الهیست. - کفر ورزیدن و ایجاد نمودن اختلاف در دین اسلام کار یهود و نصارا بوده و به مجازات زود رس الهی به کیفر اعمال شان می رسند. - کسانیکه از روی کبر، غرور و دشمنی با مسلمانان و اهل اسلام مکابره و مقابله می نمایند، به جز از رسوایی و شکست کدام دستاوردی ندارند و پس چه بهتر است که به این آیین آسمانی منقاد و تسلیم شده و برای همیشه از بدبختی و عذاب دنیا و آخرت رهایی حاصل نمایند و اینست راه حق و حقیقت و دعوت پیامبر بزرگ جهان بشریت ﷺ.

درس هشتم

عنوان: معنا و مفهوم دین اسلام

صفحه: ۳۰ ـ ۳٤

وقت: سه ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

- معنا و مفهوم دین اسلام را به صورت درست یاد بگیرند.
- جوهر و اساس دین را شناخته و بر آن عمل نمایند.
- بدانند که کلیات و اساسات همه چیز در قرآن کریم موجود است.
- بفهمند که اسلام دین همه پیامبران الهی بوده است.

معنای کلمات

انقیاد: گردن نهادن.

عقاب: عذاب.

خضوع: تواضع و فروتنی.

سلوک: راه و روش.

مسجل: ثبت شده.

طوعاً: فرمانبرداری از روی میل.

کرهاً: فرمانبرداری از روی جبر.

روش تدریس: سؤال و جواب، مباحثه و تشریحی.

مواد ممد درسی: کتاب درسی، کتب تفسیر شریف.

جریان درس

وقت	فعالیت ها
۵ دقیقه	ـ معلم محترم بعد از ادای سلام و احوال پرسی با شاگردان تنظیم صنف و بررسی کارخانه گی، درس گذشته را با طرح چند سؤال ارزیابی می کند، مثلاً: ▪ کی می تواند معنای لغوی و اصطلاحی دین را بگوید؟ ▪ کی می تواند اسلام را لغتاً و اصطلاحاً تعریف کند؟ ▪ معنای لغوی و اصطلاحی کفر را کی گفته می تواند؟ بعد از شنیدن پاسخ ها، معلم عنوان درس جدید را که (معنا و مفهوم دین اسلام) است با خط برجسته روی تخته نوشته و درس جدید را با نام خداوند ﷻ آغاز می کند. نخست از یک شاگرد می خواهد تا متن درس جدید را به آواز بلند بخواند و به شاگردان دیگر هدایت می دهد تا متوجه کتاب هایشان بوده و به خواندن همصنفی شان گوش بدهند و در عین حال خودش عناوین جانبی را همراه با نکات مهم درس به شکل زیر روی تخته می نویسد:

۲۵د قیقه	- معنا و مفهوم دین اسلام. - اسلام نظام شامل و فراگیر. - اسلام دین کامل و آخرین. - ضرورت تطبیق همه تعلیمات دین اسلام. - فواید و آموختنی ها. بعد از آن به تشریح درس پرداخته و پیرامون هر کدام از عناوین جانبی درس معلومات لازمه را ارایه می کند؛ مثلا: اسلام به معنای انقیاد و تسلیمی به پروردگار عالمیان می باشد، این تسلیمی باید به رضا و خواست خود انسان باشد نه به صورت جبری و آیت ﴿أَفَغَيْرَ دِينِ اللَّهِ يَبْغُونَ وَلَهُ أَسْلَمَ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ﴾ را برای شاگردان ترجمه نموده و مفهوم اساسی آن را برای آنها بیان می کند و برای آنها می گوید که اساس و جوهر دین اسلام انقیاد و تسلیم شدن اختیاری انسان به خداوندﷻ و اوامر و احکام اوست که معیار و اساس ثواب و عذاب می باشد. تسلیم شدن در برابر پروردگار باید عام و تام و بدون چون و چرا باشد، اسلام دینی است که همه پیامبران، مردم را به سوی آن دعوت کرده و خود نیز پیرو دین اسلام بوده اند و همچنان آیت های که به تعقیب آن می آیند، یکی پی دیگر برای آنها ترجمه می کند و نیز تعریف دین اسلام را برای آنها بیان می نماید. - معلم مطابق فعالیت داده شده در کتاب درسی عمل نموده و فعالیت را بالای شاگردان عملاً اجرا می نماید. بعد از آن عنوان جانبی دوم را برای آنها تشریح نموده و نکات مهم آن را برای شاگردان بیان می کند، مثلاً برای آنها می گوید که اسلام دین فراگیر است، تمام جوانب زنده گی انسان را دربر دارد و برای هر بخش دساتیر و احکام واضح و روشن دارد. و نیز آیت های را که در این بخش ذکر شده اند برای شان ترجمه می نماید و برای آنها می گوید که کلیات و اساسات همه چیز در قرآن کریم موجود است. و به همین ترتیب عناوین جانبی باقی مانده را نیز یکی پی دیگر برای آنها تشریح نموده و نکات مهم و اساسی درس را برای آنها بیان داشته و همچنان آیت های ذکر شده در متن درس را برای آنها ترجمه می کند. - معلم محترم در صورت امکان درس را بالای چند شاگرد تشریح می نماید، از شاگردانی که ضرورت است بالای آنها درس تشریح شود می خواهد تا هر کدام یکی از عناوین جانبی را به اسلوب خویش تشریح کند و در اخیر به سؤالات شاگردان پاسخ ارایه می نماید. **ارزیابی** • کی گفته می تواند که اساس و جوهر دین اسلام چیست؟

	• کی می تواند که دین اسلام را تعریف کند؟ • کی می تواند دو فایده از فواید این درس را بگوید؟ معلم بعد از ارزیابی یک بار دیگر خلاصه درس را برای شاگردان بازگو می کند.
۵ دقیقه	**خلاصهٔ درس** این درس در نکات زیر خلاصه می گردد: - اسلام به معنای انقیاد و تسلیم شدن به پروردگار عالمیان می باشد. - تسلیمی و گردن نهادن در دین باید به رضا و رغبت انسان باشد. - در تسلیمی جبری ثواب و عذابی وجود ندارد. - تسلیمی و انقیاد باید بدون چون و چرا باشد. - اسلام دین همه پیامبران الهی بوده است. - اسلام دین و قانون فراگیر است. - اسلام در هر بخش از عمل انسان دساتیر و احکام واضح و روشن دارد. - کلیات و اساسات همه چیز در قرآن مجید است. - یگانه دین کامل و مورد قبول در نزد خداوند ﷻ دین اسلام است. - اگر کسی پیروی دین دیگری را اختیار نماید در آخرت در خسران و زیان خواهد بود. - احکام و تعلیمات اسلام باید در همه ابعاد زنده گی به صورت کامل تطبیق گردد. معلم به شاگردان هدایت می دهد تا شاگردان خلاصهٔ درس را در کتابچه های شان بنویسند. **کارخانه گی** معلم، شاگردان را به اجرای کارخانه گی داده شده در کتاب درسی مکلف می سازد.

درس نهم

عنوان: ایمان به آخرت و اثر آن در زنده گی

صفحه: ۳۸-۳۵

وقت: سه ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

- ترجمه آیات درس را به شکل درست بیاموزند.
- بدانند انسان بیهوده آفریده نشده است.
- مفهوم ایمان به آخرت را دانسته و یاد بگیرند که ایمان به آخرت مشتمل بر کدام چیزها می باشد.

دانش لازمی

﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لاَ تُرْجَعُونَ﴾ - ﴿فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ﴾

اهمیت و فضیلت این آیات

این آیات در آخر سورهٔ مومنین آمده است و در بارهٔ فضیلت آن امام بغوی و امام ثعلبی از حضرت عبدالله بن مسعودﷺ روایت می کنند که روزی یک نفر نزد وی آمد در حالیکه به بیماری شدیدی مبتلا بود، حضرت عبدالله بن مسعودﷺ این آیات ﴿أَفَحَسِبْتُمْ﴾ را تا آخر آن در گوش آن خواند و بیمار فوراً صحت یاب شد. پیامبر اکرمﷺ از وی پرسید که درگوش بیمار چه خواندی؟ حضرت عبدالله بن مسعود عرض کرد این آیات ﴿أَفَحَسِبْتُمْ﴾ را خواندم، حضرت پیامبرﷺ فرمود: سوگند به ذاتیکه روح من در قبضهٔ اوست اگر کسی این آیات را با یقین کامل برکوهی بخواند آن کوه از جایش حرکت می کند.

در آیت بعدی خداوندﷻ می فرماید: ﴿وَقُل رَّبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ﴾ در اینجا مفعول هر دو فعل "اغفر" و "ارحم" ذکر نگریده است که چی را ببخشد و برکی رحم کند برای افادهٔ عمومیت یعنی دعای بخشش هر تکلیف و هر چیز مضر را دورمی کند و دعای رحمت شامل به دست آوردن هر مراد و چیز خوب می باشد پس دفع ضرر و به دست آوردن فایده هرکدام خلاصه و فشردهٔ آرزوهای زنده گانی انسانی است که هر دو در آن شامل می باشد.

هدف از تلقین دعای بخشش و رحمت برای پیامبر با و جود آنکه او معصوم است اصلاً بخاطر آموزش امت است تا آنها اهمیت دعا را بدانند.

آغاز سورهٔ مومنون با﴿قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ﴾ و ختم آن با ﴿إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ﴾ شده است از این معلوم می شود که فلاح و کامیابی کامل نصیب مؤمنان بوده و کافران ازآن محروم اند.

﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ﴾ این آیت مبارکه بنده گان خداوندﷻ را بیدارمی سازد تا آگاه شوند که زمان زنده گانی دنیا بسیار کم است باید از این زمان کم استفادهٔ لازم و کامل را بنمایند و زنده گانی خود را در پرستش و عبادت خداوندﷻ سپری کنند و از منهیات آن خوداری ورزند.

خلاصه اینکه انسان در زنده گانی دنیوی رسالت مهمی بدوش دارد که آن عبارت از عبادت کردن اللهﷻ و خود داری کردن از منهیات آن می باشد زیرا که اللهﷻ مخلوقات را بی فایده و بی حکمت نیافریده است؛ بلکه آنها را برای یک امر مهم پیدا کرده است که آن اظهار بنده گی برای الله ﷻ می باشد.

آری! اگر بعد از زنده گی دنیا دیگر زنده گانی نباشد پس نتیجه نیکی و بدی بدست نمی آید در آن صورت گویا دنیا یک نمایشگاه یا تماشا خانه و بازی باشد و کدام نتیجهٔ هم از آن بدست نیاید بنابراین ذات تعالی خیلی بلند تر از چیز هایی است که شما با فکر ناقص خود درمورد آن گمان می کنید.

﴿فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ﴾ زمانی که ذات الله تعالی از همه بلندتر، پادشاه عظیم، قدرتمند بزرگ و مالک مطلق است؛ پس امکان ندارد که بنده گان نیک و وفادارش را پاداش نیک و مجرمان بدبخت را جزا ندهد.

حکیم ترمذی می گوید: خداوندﷻ مخلوق را به خاطر بندگی اش آفریده است پس کسی که عبادت آنرا کند برایش اجر و پاداش داده می شود و کسی که عبادت اللهﷻ را ترک کند مستحق عذاب میگردد؛ اگر خداوندﷻ را عبادت کرد بندهٔ او بوده و در دنیا مستقل و با عزت بوده و در بهشت به مثل پادشاهان می باشد و اگر عبادت و بنده گی را فروگذاشت، امروز به مانند غلامان بدسرشت و فراری بوده و فردا به مثل دشمن می باشد و در طبقهٔ از آتش دوزخ گرفتار می باشد.

معنای کلمات

توبیخ: نکوهش، سرزنش.

تنزیه: پاک و مبرا دانستن.

روش تدریس: پرسش و پاسخ، توضیح و تشریح.

مواد ممد درسی: کتاب درسی، کتب تفسیر و منابع تفسیری.

جریان درس

وقت	فعالیت ها
۵ دقیقه	ـ معلم محترم بعد از تقدیم سلام و احوال پرسی، تنظیم صنف و بررسی کارخانگی، درس گذشته را با استفاده از سؤال های تمرین کتاب درسی ارزیابی می کند. بعد از آن عنوان درس جدید را با خط درشت روی تخته نوشته و درس جدید را با نام خداوندﷻ آغاز می کند، نخست آیات مبارکهٔ درس را به شکل نمونه ای با رعایت تجوید برای شاگردان قرائت می کند. سپس عناوین جانبی درس را به ترتیب به شکل زیر روی تخته می نویسد: - ترجمه آیات کریمه. - مفهوم اجمالی آیات کریمه. - تحلیل آیات کریمه. معنا و مفهوم ایمان به آخرت. بعد از آن به تشریح درس پرداخته و در گام نخست ترجمهٔ آیات مبارکه را برای شاگردان بیان می کند، به تعقیب آن نکات مهم و کلیدی درس را برای آنها بیان می دارد، مثلا: انسان بیهوده و بازیچه خلق نشده است، پیدایش آن براساس علم و حکمت بوده و به خاطر هدف خاصی خلق شده است، انسان به سوی اللهﷻ بازگردانده می شود و از اعمال و کارهایی که انجام داده است مورد بازپرس و مؤاخذه قرار

می گیرند. الله ﷻ کفار منکر بعث را مورد سرزنش و نکوهش قرار داده است، زنده گی دنیا تنها بـه خـاطر خـوردن، نوشیدن و دیگر لذایذ نمی باشد، بلکه هدف اساسی در زندگی عبادت پروردگار و به جا آوردن اوامـر و اجتناب از نواهی او تعالی می باشد. باور داشتن به روز آخرت یکی از ارکان شش گانۀ ایمان بوده و انکـار از آن کفـر اسـت و ایمـان انـسان بدون باور به روز آخرت درست نمی شود. ایمان به روز آخرت به حدی مهم می باشد که در قرآن کریم بارها قرین و یکجا با ایمان بـه خداونـدﷻ ذکر شده است، به طور مثال:﴿مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ﴾. ایمان دارای شش رکن می باشد که عبارت اند از: ۱. ایمان به خداوند ۲. ایمان بـه فرشـتگان ۳. ایمـان بـه کتاب های آسمانی ۴. ایمان به پیامبران ۵. ایمان بـه روز آخـرت ۶. ایمـان بـه اینکـه تقـدیر خیـر و شـر از جانب خداوندﷻ است. ایمان به روز آخرت شامل عناصر زیر می باشد: - زنده شدن پس از مرگ. - قیام قیامت. - حشر. - حساب. - وزن اعمال. - حوض. - صراط. - بهشت. - دوزخ. عذاب و نعمت قبر.	۲۵دقیقه
معلم، به شاگردان فرصت میدهد تا سؤال های شان را پیرامون درس جدید مطرح نمایند، سپس بـه پاسـخ سؤالات پرداخته و مشکلات آنها را حل می کند.	۱۰ دقیقه
ارزیابی - کی می تواند آیات خوانده شده در درس امروز را به شکل درست ترجمه کند؟ - کی می تواند حدیث جبریل را از حفظ بگوید؟ - کی می تواند ارکان شش گانۀ ایمان را بیان کند؟ - کی گفته می تواند که ایمان به روز آخرت شامل کدام چیزها می باشد؟ معلم بعد از ارزیابی درس و شنیدن پاسخ ها از شاگردان، یکبار دیگـر درس را طـور خلاصـه بـرای آنهـا بازگو می کند.	۵ دقیقه

خلاصۀ درس

این درس در نکات زیر خلاصه می گردد:

- زنده شدن پس از مرگ حق است.

ـ انسان، بیهوده آفریده نشده است.

ـ پیدایش انسان بر اساس علم و حکمت و هدف روشن و واضح می باشد.

ـ انسان ها از آنچه که در زنده گی انجام می دهند در روز آخرت مورد بازپرس قرار میگیرند.

ـ ایمان به روز آخرت چنان مهم می باشد که در قرآن کریم یکجا با ایمان به خداوندﷻ ذکر گردیده است.

- ارکان ایمان شش است.

- ایمان به روز آخرت مشتمل ده عنصر می باشد که عبارت اند از: قیام قیامت، زنده شدن پس از مرگ، حشر، حساب، وزن اعمال، حوض، صراط، بهشت، دوزخ، عذاب و نعمت قبر.

درس دهم

عنوان: ایمان به آخرت جواب سه پرسش مهم

صفحه: ۳۸ ـ ۴۱

وقت: سه ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

- جواب سه پرسش مهم مربوط به زنده گانی انسان را بدانند.
- اثرات ایمان به آخرت را در زنده گی انسان بیاموزند.
- معنا و مفهوم آیات درس را دانسته و به آن عمل کنند.

معنای کلمات

معیار و مقیاس: اندازه، آله سنجش.

حظ: حصه و نصیب، لذت بردن.

عروج: بالا رفتن.

روش تدریس: پرسش و پاسخ، توضیح و تشریح، مباحثه و گفتگو.

مواد ممد درسی: کتاب درسی، کتب تفسیر و منابع تفسیری.

جریان درس

وقت	فعالیت ها
۵ دقیقه	ـ معلم محترم بعد از تقدیم سلام و احوال پرسی با شاگردان درس گذشته را با طرح چند سؤال ارزیابی می کند، مثلاً: - کی می تواند ارکان ایمان را بگوید؟ - کی گفته می تواند که ایمان به آخرت شامل کدام چیزها می باشد؟ بعد از شنیدن جواب ها معلم عنوان درس جدید را که (ایمان به آخرت، جواب سه پرسش مهم) است به خط برجسته روی تخته می نویسد و درس جدید را با نام خداوند ﷻ و با بیان ربط و مناسبت این درس با درس گذشته آغاز می کند. - معلم به یک شاگرد هدایت می دهد تا متن درس جدید را به آواز مناسب بخواند و در عین حال خودش عناوین جانبی و نکات مهم درس را روی تخته قرار زیر می نویسد: - ایمان به آخرت جواب سه پرسش مهم. - اثر ایمان به آخرت در زنده گی انسان. - فواید و آموختنی ها. سپس به تشریح درس پرداخته و هر کدام از عناوین جانبی را برای شاگردان بیان و توضیح می نماید. نخست توضیح و تشریح را از سه پرسش مهم که همواره ذهن انسان را به خود مشغول ساخته است آغاز می کند؛ مثلاً: ما از کجا آمده ایم؟ به چه هدفی خلق شده ایم و به کجا خواهیم رفت؟ بعداً به ترتیب به پاسخ سؤالات پرداخته و آیات شریف را نیز برای شاگردان ترجمه نموده و مفهوم آنرا بیان می دارد.

برای آنها می گوید: ما را خداوند ﷻ آفریده و ما برای عبادت پروردگار خلق گردیده ایم و در نهایت به سوی او تعالی باز می گردیم. بعد از آن به عنوان دوم رفته و اثر ایمان به آخرت در زنده گی انسان را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده و به تشریح آن می پردازد. و در اخیر فواید و آموختنی های درس را برای شاگردان می گوید. معلم به شاگردان فرصت می دهد تا سؤالات شان را مطرح نمایند، جواب های سؤالات را یا خودش می گوید و یا از شاگردان لایق تر می خواهد تا به سؤالات مطرح شده جواب بدهند. بعد از آن فعالیت داده شده در کتاب درسی را بالای آنها عملاً اجرا می نماید. **ارزیابی** • کی می تواند که به شکل خلاصه جواب سه پرسش مهم را بگوید؟ • کی گفته می تواند که ایمان به آخرت در زندگی انسان چه تاثیر دارد؟ • کی گفته می تواند که عدم ایمان به آخرت باعث چه می شود؟ • کی می تواند بگوید که راز نجات انسان در چه نهفته است؟	۲۵ دقیقه
خلاصۀ درس درس امروز در نکات ذیل خلاصه می گردد: ▪ سه پرسش مهم و سرنوشت ساز همیشه در ذهن انسان وجود دارد که عبارت اند از: ما از کجا آمده ایم؟ و به چی هدفی خلق شده ایم؟ و به کجا خواهیم رفت؟. ▪ قرآن کریم جواب این سه پرسش را برای ما بیان داشته است که به شکل کوتاه گفته می توانیم که خداوند ﷻ ما را آفریده است، ما برای عبادت پروردگار آفریده شده ایم و در فرجام بازگشت مان به سوی او تعالی می باشد. ▪ کسی که به روز آخرت ایمان ندارد، به غیر از زنده گی مادی به چیزی دیگری نمی اندیشد. ▪ عدم ایمان به آخرت ریشه و اساس بخش اعظم ظلم و بی عدالتی در جهان می باشد. ▪ ایمان به روز آخرت انسان را از ارتکاب گناه و معصیت باز میدارد. ▪ تنها راه نجات بشریت ایمان به آخرت و آماده گی برای مرگ و روز واپسین است. ▪ بازگشت همه به سوی خداست و هر کس از هر آنچه که انجام داده است در پیشگاه پروردگار عالمیان جوابده و مسؤل می باشد.	۱۰دقیقه
کارخانه گی: معلم محترم شاگردان را به اجرای کارخانه گی داده شده در کتاب درسی مکلف می سازد.	۵ دقیقه

درس یازدهم

عنوان: اعتدال و میانه روی در دین

صفحه: ٤٢ – ٤٥

وقت: سه ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

- ترجمه آیات درس را به شکل درست آن یاد بگیرند.
- مفهوم و معنای اعتدال و میانه روی را بدانند.
- بفهمند که چرا امت اسلامی در قرآن به نام امت وسط یاد گردیده است و معنا و مفهوم وسط چیست؟

دانش لازمی

﴿كَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِّتَكُونُواْ شُهَدَاء عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا...﴾ لفظ وسط بفتح سین به معنای اوسط است و به خیر الامور و افضل الاشیا وسط گفته می شود. در سنن ترمذی از رسول الله ﷺ به روایت ابو سعید خدری رضی الله عنه تفسیر (وسط) به عدل؛ یعنی به معنای بهتر آمده است[1]

در آیه کریمۀ فوق خصوصیت ممتازی برای امت محمدی ذکر گردیده که به امت معتدل معرفی شده است در آن نشان داده شده که همچنانکه به مسلمانان قبله ای عطا گردید که از همه اشرف و افضل است؛ همینگونه ما به امت اسلامی نیز این فضیلت ممتاز و ویژه را عطا کردیم که آنرا امت معتدل قرار دادیم که نتیجتاً در میدان حشر دارای این امتیاز خواهد شد که چون امت های گذشته از تبلیغ و هدایت انبیای خویش انکارمی ورزند و آنها را تکذیب نموده می گویند که به نزد ما هیچ کتاب و پیامبری نیامده است آنگاه امت محمدی ﷺ به عنوان گواه از طرف انبیا پیش می گردد و گواهی میدهد که انبیاء علیهم السلام در هر قرن و زمان هدایات نازل شدۀ خداوند ﷻ را به امت ها رسانیده اند و در حدتوان خویش کوشیده اند تا آنها را بر جادۀ مستقیم قرار دهند امت های گذشته می گویند امت محمدی در زمان ما وجود نداشت پس از کجا نسبت به امور ما اطلاع و آگاهی داشته اند و گواهی آنها در حق ما چگونه پذیرفته می شود؟ امت محمدی در پاسخ به این جرح می گویند بدون شک مادر آن زمان موجود نبودیم؛ ولی ما از اوضاع و احوال آنها بوسیلۀ رسول صادق و مصدوق و کتاب الله اطلاع یافته ایم و ما بر آنها ایمان آورده ایم و به اخبار آنها بدون دیدن اهمیت قایل شده و آنها را درست می دانیم پس ما در این گواهی خویش صادقیم رسول الله ﷺ حاضر می شوند و این گواهان را تزکیه و توثیق می نمایند که بدون شک آنچه اینها گفته اند درست است و به وسیلۀ کتاب الله وتعلیمات من احوال به علم آنها رسیده است.

در آیات ذکر شده بهتری امت محمد تنها با (أُمَّةً وَسَطًا) بیان شده است این از نظر گفتار و نوشتار لفظی بیش نیست اما از نظر حقیقت شامل و حاوی تمام آن کمالاتی است که می تواند در دنیا در ملت یا فردی وجود داشته باشد.

به امت محمدی امت وسط؛ یعنی معتدل فرموده نشان داد که جوهرشرافت و فضیلت انسان درآن کاملاً موجود است و هدفی که به خاطر آن این نظام جهان هستی بوجود آمده و به خاطر آن انبیا علیهم السلام و کتابها فرستاده شدند.

---

[1] - قرطبی.

قرآن این وصف و فضیلت ویژهٔ این امت را در چندین آیه به عناوین مختلف بیان فرموده است، در آیه (۱۸۱) سوره اعراف می فرماید:﴿وَمِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ﴾ یعنی از کسانیکه ما آفریده ایم چنان امتی هست که راه راست نشان میدهد و موافق به آن انصاف می کند در اینجا اعتدال روحانی و اخلاقی امت محمدی را روشن ساخت که او از منافع و خواهشات خویش دست بر دارشده و مطابق به هدایات آسمانی عمل نموده ومی کوشد تا دیگران رابر آن عامل بگرداند و اگر در معامله ای درگیری و اختلافی باشد آنرا به وسیلهٔ قانون آسمانی حل و فصل می نمایند که در آن خطری برای مفاد مشروع هیچ ملت وفردی نباشد و درآیه ۱۱۰ سوره آل عمران آثار اعتدال مزاج و اعتدال روحانی امت محمدی را چنین بیان فرموده است ﴿كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللّهِ...﴾ یعنی شما از همه امتها بهترین امت هستید که در جهان فرستاده شده اید دستور میدهید به کارهای نیک و باز میدارید از کارهای زشت و ایمان می آورید به الله‌ﷻ یعنی همچنانکه بهترین رسول نصیب تان گردید و به جامع ترین و کاملترین کتاب نایل آمدید؛ همچنین به مزاج سالم و معتدل در حد اعلی دست یا فتید که از همه امتها بهترین امت قرار گرفتید.

درهای از علوم و معارف بر امت محمدی گشوده شد، تمام شاخ و برگ ایمان و عمل و تقوا از فدا کاری های آنان سرسبز و شاداب خواهند شد آنان درکشور اقلیمی خاصی محصور نمی باشند؛ بلکه دایرهٔ عمل آنها به جهان و به تمام شعب حیات انسانی محیط و فراگیر خواهد گردید گویا وجود آنها برای خیر خواهی به دیگران خواهد بود در ﴿أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ﴾ به این اشاره رفته است که این امت برای افاده و خیر خواهی به دیگران ساخته شده است فریضهٔ همیشگی و شعار ملی او اینست که مردم را بکار خیر هدایت کند و از کار بد باز دارد.

رسول اللهﷺ فرموده (**الدین النصیحة**) دین عبارت از این است که کسی نسبت به همه مسلمانان خیر خواهی بنماید.

اعتدال عقیدتی

ازهمه اول تر باید به اعتدال عقیده و نظر توجه کرد، در امتهای گذشته از یک طرف مشاهده می گردد که رسولان الله را پسران الله قرار داده اند و به عبادت و پرستش آنها پرداخته اند و از طرف دیگر از همان امتها عده ای باوجود مشاهده و تحقیق معجزات مسلسل پیامبران هرگاه به جنگ و جهاد دعوت می گردیدند به گستاخی گفتند ﴿فَاذْهَبْ أَنتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلا إِنَّا هَاهُنَا قَاعِدُونَ﴾ یعنی با پروردگارت رفته با مخالفان بجنگ ما در اینجا نشسته ایم. و گاهی مشاهده می شود که خود آنها انواع اذیت و آزار به انبیای خود رسانیده اند. بر خلاف امت محمدی که آنان درهرقرن و زمان ازیک طرف چنان عشق وعلاقه به نبی خود نشان داده اند که جان و مال و فرزند و همه هست و بود خود را برای او فدا کرده اند.

و از طرف دیگر اعتدال تا این حد که رسول را رسول و خدا را خدا می دانند و رسول الله را با تمام این کمالات و فضایل بندهٔ خدا و رسول او می دانند و آنان در بیان مناقب و مدح رسول خدا نیز دارای این اندازه گیری هستند که در قصیده برده گفته شده است.

دع ما ادعته النصاری فی نبیهم	**و احکم بما شئت مدحا فیه واحتکم**
فمنتهی العــــلم فــیه أنه بشر	**وأنــــــــــه خــــیر خلق الله کلهم**

یعنی کلمه کفری که نصارا در حق نبی خود گفته بودند که معاذ الله خدا یا پسر خدا است. بگذار و بجز آن در مدح آن حضرت هر آنچه بگوی درست و صحیح است، در نهایت او بشر است و بهترین تمام مخلوقات خداوند است.

اعتدال در عمل و عبادت

پس از عقیده نوبت به عمل و عبادت می رسد. در این باره ملاحظه بفرمایید به عملکرد امت های گذشته به حدی نامیمون بود که از یکطرف احکام شرع در برابر مبلغی ناچیز فروخته می شد، با اخذ رشوه در کتاب های آسمانی تحریف و تبدیل ایجاد میگردید یا فتاوی اشتباه صادر می گردید و با انواع و اقسام حیله و نیرنگ احکام شرع تغییر داده می شد و از انجام عبادات سبکدوشی می شد و از طرف دیگر درعبادتگاه ها چنان افرادی دیده می شدند که دنیا را گذاشته، رهبانیت را اختیار نموده نعمت های حلال خدا دادی را برخود حرام قرار داده تحمل و مشقتها را عبادت و ثواب می پنداشتند.

امت محمدی بر خلاف آنها از یک طرف رهبانیت را مردود شمرده و از طرف دیگر جذبه ای پایبندی را بر احکام خدا و رسول خدا قایم کرده اند و باوجود مالك شدن تاج و تخت قیصر و کسرا به دنیا و مردم دنیا نشان داده اند که بین دیانت و سیاست و یا بین دین و دنیا منافات وجود ندارد. مذهب تنها به زاویه و گوشه ای از مساجد و خانقاها قرار گرفتن نیامده است بلکه آن بر بازار ها، ادارات، وزات خانه ها و امارتها نیز حکم فرماست در پادشاهی فقیری و در فقیری پادشاهی یاد میدهد.

اعتدال در قوانین و مقررات اجتماعی

به اجتماع و قوانین آن بنگرید، در امتهای گذشته این بی عدالتی و جود داشت که به حقوق انسانی اعتنا نبود بحثی از حق و ناحق و جود نداشت و هر ظالمی دیگری را بر خلاف مقصد خود می یافت سرکوبی، قتل و غارت او بالاترین کمال و مردانگی بود؛ به طور مثال اگر در چراگاه رئیس و یا سرداری اشتری، دیگری داخل شده و قدری زیان وارد می نمود این حادثۀ ناچیز به جنگ خانمانسوز طویل المدت منجر میگردید؛ چنانچه جنگ معروف عرب به نام (بسوس) مسلسل تا صد سال ادامه یافت، خون هزاران انسان ریخته شد، به زنان اعطای حقوق انسانی به جای خود بلکه نمی خواستند آنها را زنده نگهدارند گاهی به هنگام طفولیت آنها را زنده درگور می کردند و در جاهای همراه با شوهران مرده در آتش قرار می گرفتند و از طرف دیگر در مقابل این قساوت ترحم احمقانه به حدی بود که تعرض به حشرات و خزنده گان حرام پنداشته می شد، ذبح حیوانات حرام قرار می گرفت، استفاده از گوشت و پوست حیوانهای حلال خداوندی ظلم پنداشته می شد. امت محمدﷺ و شریعت آنها به همۀ این بی عدالتی ها پایان داده از یک طرف انسان را به حقوق انسان آشنا گردانید، به گونه ای که نه تنها در هنگام صلح و آشتی بلکه در عین میدان جنگ نگهداری و محافظه حقوق مخالفان را تعلیم داد به زنان مانند مردان حقوق قایل شد و از طرف دیگر برای هر چیز حد و مرزی مقرر فرمود که تجاوز از آن را گناه قرار داد.

اعتدال در اقتصاد

یکی ازمهمترین مسئله مسألۀ مردمی در هر زمان و مکان معیشت و اقتصاد بوده است در این باره نیز در اقوام و ملل دیگر انواع و اقسام بی عدالتی به چشم می خورد به طور مثال: ازیک طرف نظام سرمایه داری است که در آن از قیود حلال و حرام و نفع و ضرر دیگران چشم بسته، بزرگترین فضیلت وبرتری انسانی دراین فهمیده می شود که از همه بیشتر سرمایه و ثروت جمع گردد و از طرف دیگر در نظام اشتراکی ملکیت مشخص و انفرادی اصلا جرم به حساب می آید با اندک

و تامل معلوم می گردد که ما حصل هر دو نظام اقتصادی اینست که مقصد حیات پرستش ثروت است که این همه سعی و کوشش برای آن انجام می گیرد.

امت محمدی و شریعت او در این باره نیز صورت بسیار عالی از اعتدال ایجاد نمود که ازیک طرف از مقصد حیات قرار دادن ثروت منع فرمود و مدار عزت و شرف و پست و مقام را برآن نگذاشت و از طرف دیگر برای توزیع اموال چنان اصولی پاکیزه مقرر فرمود که هیچ انسانی از ضروریات زنده گیش محروم قرار نگیرد و نه انسانی همه ثروت و اموال را پیش خود جمع و نگهداری نماید اشیای قابل اشتراک را بین همه مشترک و وقف عام قرار داد و در اشیای بخصوص به ملکیت فردی احترام قایل شد، فضیلت و برتری مال حلال را بیان نمود طریق کسب و مصرف آنرا نیز نشان داد.

﴿لِّتَكُونُواْ شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ﴾ یعنی امت محمدی به این خاطر عادل و وسط قرار داده شد که شایستۀ ادای شهادت قرار گیرد. از این آیه معلوم گردید که کسی که عادل نباشد او شایسته ای ادای شهادت و گواهی نیست عدل به ثقه و قابل اعتماد ترجمه می گردد که شرایط کامل آن در کتب فقه آمده است.

معنای کلمات

افراط: زیاده روی.

رو بر گردانیدن: چشم پوشی از کاری و انجام ندادن آن.

روش تدریس: پرسش و پاسخ، تشریح و توضیح.

مواد ممد درسی: کتاب درسی، کتب تفسیر و منابع تفسیری.

جریان درس

وقت	فعالیت ها
۵ دقیقه	ـ معلم محترم بعد از تقدیم سلام و احوال پرسی از شاگردان درس گذشته را با پرسیدن سؤال های کتاب درسی ارزیابی می کند؛
۲۵ دقیقه	سپس عنوان درس جدید را به خط درشت روی تخته نوشته و درس جدید را به نام خداوند ﷻ آغاز می کند، نخست آیات مبارکه درس را با رعایت تجوید برای شاگردان به شکل نمونه ای قرائت می کند، بعد از آن به شاگردان هدایت می دهد تا متن درس جدید را خاموشانه مطالعه کنند، معلم در عین حال عناوین جانبی و نکات مهم و کلیدی درس را روی تخته می نویسد. – معلم سه شاگرد را انتخاب نموده و به آنها هدایت می دهد تا هر کدام به نوبت پیش روی صنف آمده یکی از آنها آیات مبارکه را ترجمه کند و دو شاگرد دیگر به نوبت برداشت هایی را که از مطالعه خاموشانه متن درس نموده اند برای همصنفیان شان بیان کنند. – معلم به تشریح درس می پردازد، معنای کلمات، ترجمه آیات، تفسیر آیات و مفهوم اجمالی آیات را یکی پی دیگر برای شاگردان بیان می کند. – معلم به شاگردان فرصت می دهد تا سؤالات خویش را مطرح سازند، سپس به سؤالات مطرح شده پاسخ ارایه می نماید. **ارزیابی** • کی می تواند معنای کلمات ﴿أُمَّةً، وَسَطًا، شَهِيدًا﴾ را بگوید؟

- کی می تواند آیات مبارکهٔ درس را ترجمه کند؟
- کی گفته می تواند که مراد از اهل کتاب کی ها اند؟
- کی می تواند معنای غلو در دین را بگوید؟

خلاصهٔ درس

درس در نکات ذیل چنین خلاصه میگردد:

- خداوندﷻ مسلمانان را امت وسط گردانیده است؟
- خداوندﷻ مسلمانان را افضل ترین امت قرار داده است.
- «وسط» در عربی به چند معنا آمده است که عبارت اند از: خیار و افضل، عدل، میانه و خیر مقابل شر.
- حضرت محمدﷺ به صداقت و عدالت امت خویش شهادت خواهد داد.
- مراد از اهل کتاب یهود و نصارا می باشند.
- غلو و زیاده روی در دین حرام است.
- میانه روی در همه امور باید رعایت گردد.

کارخانه گی

معلم به شاگردان وظیفه می دهد تا فواید درس را در کتابچه های خویش بنویسند.

درس دوازدهم

عنوان: جلوه های اعتدال در اسلام

صفحه: ٤٦-٥٢

وقت: سه ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

- اعتدال در امور مختلف را به شکل درست یاد بگیرند.
- ترجمه و مفهوم آیات وارده در متن درس را بهتر فرا بگیرند.
- اعتدال و میانه روی را در زنده گی خود رعایت نموده و نیز دیگران را به مراعات نمودن آن دعوت نمایند.

معنای کلمات

شئون: امور.

جمود فکری: خشک مغزی و تعصب.

حریت: آزاده گی.

اهمال: سستی، سهل انگاری.

اقانیم ثلاثه: سه اصل بنیادین، دین مسیح یعنی پدر، پسر و روح القدس.

روش تدریس: پرسش و پاسخ، توضیح و تشریح، مباحثه و گفتگو.

مواد ممد درسی: کتاب درسی، کتب تفسیر و منابع تفسیری.

جریان درس

وقت	فعالیت ها
٥ دقیقه	ـ معلم محترم بعد از تقدیم سلام و احوال پرسی با شاگردان، درس گذشته را با پرسیدن چند سؤال ارزیابی می کند؛ مثلاً: ـ کی می تواند بگوید که کلمه وسط در عربی به چند معنا آمده است؟ کی گفته می تواند که مراد از اهل کتاب کی ها اند؟ کی می تواند معنای غلو در دین را بگوید؟ معلم بعد از شنیدن پاسخ ها عنوان درس جدید را با خط درشت و برجسته روی تخته می نویسد و درس جدید را با نام خداوند ﷻ آغاز می کند. شاگردان را متوجه کتاب هایشان ساخته و از یک شاگرد می خواهد تا متن درس جدید را به آواز مناسب بخواند و خودش در عین حال عناوین جانبی و نکات مهم درس را روی تخته می نویسد: - اعتدال در عقیده و ایمان. - اعتدال در احساسات و غرایز. - اعتدال در برقراری روابط. - اعتدال در طاعت. - چگونگی شهادت امت اسلامی بر امتان دیگر.

- نمونه های از غلو و افراط اهل کتاب.

معلم به تشریح درس پرداخته و هر کدام از عناوین جانبی را به ترتیب برای شاگردان توضیح و بیان می دارد، نخست از اعتدال در عقیده و ایمان آغاز می کند و در مورد عقیدۀ اسلامی برای شاگردان توضیحات لازمه را ارایه می کند، عقیدۀ اسلامی را برای آنها تعریف می کند و عقیدۀ اهل کتاب را با عقیدۀ اسلامی مقایسه نموده و آیات مبارکه را ترجمه کرده و مفهوم اساسی آنرا برای شاگردان بیان می کند.

و نیز در مورد عقیدۀ اهل کتاب در بارۀ ملائکه و پیامبران برای آنها توضیح می دهد، سپس به تشریح عنوان جانبی دوم که اعتدال در تفکر و اندیشه است پرداخته و برای شاگردان می گوید که اسلام در باب تفکر نه عقل را کاملاً کنار می گذارد و نه او را آزاد می گذارد نه همه چیز را منحصر به تجربه می داند و نه تجربه را بی اساس می شمارد بلکه در تفکر و اندیشه اصول و ضوابط وضع می کند و در ادامه آیات را که در مورد عقل ذکر گردیده است ترجمه می کند و به همین ترتیب عناوین جانبی باقی مانده را یکی پی دیگر تشریح نموده و نکات مهم و کلیدی آنرا برای شاگردان بیان می کند؛ مثلاً: اسلام تمام زنده گی را برای احساسات و غرایز نفسانی رها نمی کند و آنرا نادیده نیز نمی گیرد؛ بلکه با وضع مقررات خاص تهذیب شان می کند.

اسلام نه به جامعه بدون نظام معتقد است و نه نظام های جابر و ظالم را می پذیرد، خداوند ﷻ در امر التزام می فرماید: ﴿وَاعْتَصِمُواْ بِحَبْلِ اللّهِ جَمِيعًا وَلاَ تَفَرَّقُواْ﴾.

ترجمه: «به ریسمان خداوند ﷻ به طور همگانی چنگ بزنید و متفرق نشوید».

پیامبر ﷺ می فرماید: شما را به آن پنج چیزی که خدا امر نموده است توصیه می کنم، از آنجمله پابندی به جماعت و فرمانبرداری از امرای مسلمین است.

اسلام در برقراری روابط حد وسط و میانه را انتخاب کرده است نه مانع داشتن روابط می شود و نه می گذارد که این روابط و علایق به ضرر دین یا دنیای مسلمان تمام شود.

بنابرین مسلمان باید در روابط خود با دیگران میانه روی را انتخاب کند.

اسلام در طاعات نیز حد میانه را انتخاب کرده است ﴿لاَ يُكَلِّفُ اللّهُ نَفْسًا إِلاَّ وُسْعَهَا﴾.

ترجمه:« هیچ نفسی را خداوند مکلف نمی سازد مگر به اندازه قدرت آن».

اسلام نه از پیروان خود می خواهد که شب و روز مشغول عبادت باشند و نه عبادت را منحصر به خواندن دعا یا رفتن یک بار به معبد می کند و نه مانع پیدا کردن رزق می شود و نه می گذارد که طلب دنیا سبب ترک عبادت شود.

معلم به همین ترتیب در اسلام پیرامون چگونگی شهادت امت اسلامی بر امتیان دیگر و نمونه هایی از غلو و افراط اهل کتاب توضیحات لازمه را ارایه می نماید.

- معلم از چند شاگرد می خواهد تا هر کدام به نوبت یک یک بخش درس را تشریح نمایند.

معلم به سؤالات شاگردان پاسخ می گوید.

ارزیابی

معلم برای حصول اطمینان خویش از یادگیری شاگردان آنها را ارزیابی می کند:

- کی می تواند در مورد اعتدال در عقیده و ایمان معلومات بدهد؟
- کی گفته می تواند که اسلام در مورد تفکر و اندیشه چه گفته است؟
- کی می تواند که دو نمونه از غلوی اهل کتاب را بگوید؟

خلاصۀ درس

این درس در نکات ذیل خلاصه می گردد:

- عقیدۀ اسلامی عقیده یی است مبنی بر ایمان به خدا و یگانه پرستی.
- عقیدۀ اسلامی عقیدۀ عدل و انصاف و وسط است.
- یهودیان خدا را به فقر و تنگدستی موصوف کرده اند.
- نصارا او تعالی را به اوصاف بیشتر همچو پدر بودن و غیره موصوف کرده اند.
- اسلام معقول ترین عقیده را در شان خداوند برای بشریت به ارمغان آورده ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ.....﴾ .
- اسلام در مورد پیامبران ایمان به همه را علی السویه واجب دانسته است.
- عقیدۀ اسلامی عقیده یی است قایل به اهمیت روح و جسد.
- اسلام در بعد فکر و اندیشه اصول و ضوابط را وضع می کند.
- عقل باید تابع نقل باشد.
- اسلام با وضع مقررات خاص غرایز نفسانی را تهذیب و تادیب می کند.

کارخانه گی

معلم، شاگردان را به اجرای کار خانگی داده شده در کتاب درسی مکلف می سازد.

درس سیزدهم

عنوان: تجارت سودمند

صفحه: ۵۳ – ۵۸

وقت: سه ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

- ترجمه و مفهوم آیات مبارکه درس را به صورت درست بفهمند.
- مفهوم جهاد و انواع آن را دانسته و به دیگران بیان کنند.
- از اینکه اسلام جهاد را برای چه اهداف بزرگی مشروع قرار داده اطلاع حاصل کنند.

دانش لازمی

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى تِجَارَةٍ تُنجِيكُم مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ﴾ ﴿تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ...﴾ این آیات ایمان و مجاهدت بامال را به تجارت تعبیر نمود، زیرا همچنانکه در تجارت با صرف مال و قدری زحمت منافعی بدست می آید، در جهاد با صرف مال و جان همراه با ایمان رضایت الله ﷻ و نعمت های دایمی آخرت به دست می آیند که ذکرش در آیت بعدی می آید، هرکسی که این تجارت را اختیار کند خداوند ﷻ گناهان او رامی آمرزد، و در بهشت منازل و مسکن پاکیزهٔ به او عنایت می فرماید که در آن همه نوع، سامان عیش و راحت مهیا است؛ سپس همراه با نعمت های آخرت به نعمت های دنیوی هم وعده می دهد ﴿وَأُخْرَى تُحِبُّونَهَا نَصْرٌ مِّنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ...﴾ لفظ ﴿وَأُخْرَى﴾ صفت نعمت است . منظور اینکه نعمت های اخروی و منازل جنت چنانکه وعده داده شده است میسر می شوند؛ ولی نعمت نقدی فتح ممالك دشمنان است اگر لفظ (قریب) در اینجا در مقابل آخرت باشد. پس فتوحات آینده اسلامی در عرب و عجم همه را شامل می شود و اگر مراد آن قریب عرفی باشد پس نخستین مصدوق آن فتح خیبر است و پس از آن فتح مکه مکرمه.

و در بارهٔ فتح قریب فرمود﴿تُحِبُّونَهَا﴾ یعنی این نعمت نقدی محبوب و مورد پسند شماست؛ زیرا انسان طبعاً عجله پسند است چنانچه در آیه ای یازدهم سورهٔ (اسراء) آمده است که ﴿وَكَانَ الإِنسَانُ عَجُولاً﴾ یعنی انسان شتاب کار است و مفهوم آن این نیست که نعمت های آخرت مورد پسند بندهٔ مؤمن نیست؛ بلکه هدف اینست که تلاش برای کسب نعمت های آخرت و محبت آنها امری است واضح وروشن اما طبعاً قدری نعمت نقدی دنیا هم محبوب و مورد پسند شما ست که آن هم به شما اعطا خواهد شد.

همچنان الله ﷻ در آیت ۱۱۱ سورهٔ توبه فرموده است﴿إِنَّ اللّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُم بِأَنَّ لَهُمُ الجَنَّةَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَاةِ وَالإِنجِيلِ وَالْقُرْآنِ وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللّهِ فَاسْتَبْشِرُواْ بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُم بِهِ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾

خدا خریده است از مسلمان ها جانها و مالهای آنها را به قیمت اینکه برای شان جنت است در راه خدا می جنگند؛ پس می کشند و کشته می شوند وعدیی است از جانب خدا بر حق در تورات و انجیل و قرآن و کیست وفا کننده تر به عهد خویش از خدا پس خوش باشید به معامله ای که انجام دادید با او و این است پیروزی بزرگ.

با شنیدن این آیت نخست حضرت براء بن معرور ابو الهیثم و سعدﷺ دستان خود را در دست مبارک رسول اللهﷺ نهادند که: مابر این معامله آماده ایم و همانگونه که از اهل و اولاد خود مراقبت می کنیم ترا نیز آنچنان مورد محافظت و مراقبت قرار خواهیم داد و اگر همه مردم جهان اعم از سیاه و سرخ به مخالفت شما بر خیزند با همه آنان مقابله خواهیم کرد این اولین آیهٔ جهاد است که در مکه مکرمه در این باره نازل گردید. از این آیت معلوم می شود که حکم جهاد برای امت های گذشته و در تمام کتاب های آسمانی نازل شده است.

و آنچه مشهور است که حکم جهاد در انجیل ذکر نگردیده ممکن است که مردم در آن تحریف نموده و حکم جهاد را از آن حذف کرده باشند.

﴿فَاسْتَبْشِرُواْ بِبَيْعِكُمُ﴾ در واقعه بیعت عقبه، معاهده ای که با رسول اللهﷺ منعقد گردید صورت ظاهر آن بیع شراء بود. در این جمله به مسلمانان خطاب کرده فرمود که این معامله برای شما معامله ای مبارک و سود بخش است؛ زیرا که چیزی فانی چون مال و جان از شما گرفته شده، چیزی که همیشه باقی می ماند به شما می رسد، انسان هنگام آفرینش خویش تهی دست به دنیا آمده بود اللهﷻ او را مالک اسباب و ثروت قرار داد عطیه خود را در عوض نعمتهای آخرت وجنت قرار داده باز به او جنت عطا کرد؛ لذا حضرت فاروق اعظمﷺ فرمود که این بیعی عجیب است که مال و قیمت آن هر دو را به تو داده است !؟ حضرت حسن بصری رحمه الله فرموده است: «آگاه باشید که این چگونه تجارت سود بخش است که اللهﷻ آنرا برای هر مومن باز گذاشته است.»

سپس اللهﷻ می فرماید که این تجارت یا معامله را هر کسی انجام داده نمی تواند کسی می تواند این معامله را انجام دهد که دارای این صفات باشد ﴿التَّائِبُونَ الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّائِحُونَ الرَّاكِعُونَ السَّاجِدونَ الآمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللّهِ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ﴾

آنان توبه کنندگان عبادت گزارانند، شکر کننده گان بی تعلق شونده گان، رکوع کننده گان سجده گزاران، دستور دهندگان به کار نیک و نهی کننده گان از کار بد و حفاظت کننده گان، سفر کننده گان در راه خدا حدودی را که مقرر کرده اللهﷻ و مژده ده مؤمنان را.

هدف از بیان این اوصاف این است که کسانی که اهل جنت اند متصف به چنین اوصاف خواهند شد به ویژه صحابه شرکای بیعت عقبه چنین بودند.

﴿السَّائِحُونَ﴾ نزد عموم مفسرین به معنای روزه داران است در اصل این لفظ از سیاحت گرفته شده است بنا بر این در بعضی روایات جهاد نیز نوعی سیاحت به شمار آمده است؛ چنانچه پیامبر اکرمﷺ فرموده است ((**سياحة أمتي الجهاد في سبيل لله**)) یعنی سیاحت امت من جهاد فی سبیل لله است.

حضرت عکرمه در تفسیر سائحین فرموده است منظور طلاب علوم دینی اند که خانه و کاشانه را به یکسو نهاده و جهت کسب علم و فقه بیرون می آیند.

معنای کلمات

انفکاک: جدا ساختن.

بذل: بخشش.

نسخ: باطل کردن یا برانداختن چیزی.

روش تدریس: پرسش و پاسخ، تشریحی و مباحثوی.

مواد ممد درسی: کتاب رهنما، کتب تفسیر.

جریان درس

وقت	فعالیت ها
۵ دقیقه	ـ معلم محترم بعد از ادای سلام و احوال پرسی با شاگردان درس گذشته را با پرسیدن چند سؤال ارزیابی می کند، مثلاً: - کی می تواند سه فایده از فواید درس گذشته را بگوید؟ - کی می تواند دو نمونه از غلوی اهل کتاب را بیان کند؟ - کی گفته می تواند که مفهوم اعتدال در طاعات چیست؟ سپس دو شاگرد را هدایت می دهد تا به نوبت آیات شریف را تلاوت نمایند. ـ معلم بعد از شنیدن پاسخ ها عنوان درس جدید را با خط برجسته روی تخته نوشته و درس جدید را با نام خداوند ﷻ آغاز می کند، نخست آیات مبارکه را با رعایت تجوید به شکل نمونه قرائت می کند، سپس به یک شاگرد هدایت می دهد تا آیات مبارکه را قرائت نماید، سپس متن درس را بالای چند شاگرد می خواند، قسمی که هر شاگرد باید یک قسمتی از متن درس را بخواند. معلم در جریان خواندن آنها، عناوین جانبی و نکات مهم درس را به ترتیب زیر روی تخته می نویسد: - ترجمه آیات. - تحلیل آیات. - معنای اجمالی آیات مبارکه. - مفهوم جهاد در قرآن کریم. - فواید و آموختنی ها. سپس به توضیح و تشریح درس پرداخته نخست آیات مبارکه را ترجمه نموده و بعداً پیرامون هر کدام از عناوین جانبی توضیحات لازمه را ارایه میکند، مثلاً: تجارت را برای شاگردان تعریف نموده و می گوید که مراد از تجارت در آیات مبارکه درس، ایمان و جهاد می باشد، خداوند ﷻ می فرماید: ای مسلمانان شما بر ایمان تان به خدا و پیامبرش ثابت قدم باشید، این برای شما بهتر است، اگر می دانید. و نیز در مورد نقش مال و دارایی در جهاد معلومات داده و آیاتی که در رابطه ذکر گردیده است به شاگردان ترجمه می کند و در ادامه معنای اجمالی آیات را برای آنها بیان داشته و نکات مهم آنرا بازگو می کند و می گوید محبوب ترین اعمال نزد خداوند ﷻ ایمان و جهاد است که از آن به نام تجارت یاد گردیده و فایدهٔ بزرگ این تجارت مغفرت گناهان و داخل شدن به باغهای بهشت است. و سپس به تشریح مفهوم جهاد پرداخته و جهاد را برای شاگردان تعریف نموده و انواع جهاد را ضمن مثال ها واضح ساخته و بیان می دارد و در اخیر فواید درس را برای آنها بیان می کند. - معلم به سؤالات شاگردان پاسخ گفته و بعد از آن بالای چند شاگرد درس جدید را تشریح می کند، طوری که هر شاگرد یکی از عناوین جانبی را به شکل خلاصه تشریح می نمایند.

ارزیابی

- کی می تواند تجارت را تعریف کند؟
- کی گفته می تواند که مراد از تجارت در آیات مبارکه چیست؟
- کی می تواند بگوید که محبوب ترین اعمال نزد خداوندﷻ کدام اعمال است؟
- کی می تواند جهاد را تعریف کند؟
- کی می تواند انواع جهاد را بگوید؟

معلم فعالیت داده شده در کتاب درسی را بالای شاگردان به صورت عملی اجرا می نماید.

خلاصۀ درس

این درس در نکات زیر خلاصه میگردد:

- تجارت به معنای تصرف نمودن در اصل سرمایه و به کار انداختن آن غرض بـه دسـت آوردن ربـح و فایده است.
- مراد از تجارت در آیات مبارکه، ایمان و جهاد می باشد.
- کسی که مجاهدی را در راه خدا تمویل کند در حقیقت جهاد کرده است.
- جهاد در اسلام با قید (فی سبیل الله) مشروعیت پیدا می کند.
- بهترین و بالاتری جهاد، جهاد به جان است.
- اسلام جنگ را نمی پسندد و به آن تشویق نمی کند.
- ایمان به خدا و پیامبرﷺ و جهاد در راه خدا از محبوب ترین اعمال است.
- جهاد انواع دارد که عبارت اند از: جهاد در مقابل نفس، جهاد با دشمنان، جهاد جهت محـو فـساد و غیره.

کارخانه گی:

معلم، شاگردان را به انجام کارخانگی داده شده در کتاب درسی مکلف می سازد.

درس چهاردهم

عنوان: فهم درست از دین

صفحه: ۵۹- ۶۳

وقت: دو ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

- ترجمه و مفهوم آیت مبارکهٔ درس را به شکل درست فرا گیرند.
- اهمیت علم و جایگاه بلند فقیه را دانسته و آنرا به دیگران بیان دارند.
- بدانند که فهم درست دین اسلام بر اساس چه استوار است و خود را مطابق آن عیار سازند.

دانش لازمی

﴿وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُواْ كَآفَّةً فَلَوْلاَ نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَآئِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُواْ فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُواْ قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُواْ إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ﴾

اصل سخن این است که جهاد در عموم احوال فرض کفایه می باشد که حکم آن این است اگر تعداد مسلمانانیکه برای جهاد می روند کافی باشد مسؤولیت فرض کفایه از دوش دیگران ساقط می گردد؛ ولی اگر تعداد شرکت کننده گان در جهاد کافی نباشد و ممکن است قلت افراد منجر به شکت مسلمانان شود پس حمایت از آنان و پیوست ساکنان اطراف به آنان، فرض می گردد. و اگر بازهم نیاز به افراد بیشتری احساس شود پس بر مسلمانانی که نزدیک و متصل بر سرزمین شان هستند فرض می شود تا به صفوف مجاهدان بپیوندند؛ اگر دامنه ای جهاد به حدی باشد که به همه مسلمانان جهان نیاز پیش شود پس بر مسلمانان جهان در چنین وضعیتی جهاد فرض عین خواهد شد که تخلف و سرباز زدن از آن حرام است. نحوهٔ فرضیت آن بدین صورت است که امیر مسلمین به هنگام ضرورت دستور عمومی صادر کرده همهٔ مسلمین را به جهاد فرا می خواند؛ پس در اینصورت شرکت درجهاد فرض و تخلف از آن حرام خواهد شد؛ چنانکه در واقعهٔ غزوهٔ تبوک به علت اهمیت آن دستور عمومی صادر و به همه مسلمین ابلاغ شد. در آیه فوق الذکر همین حکم توضیح داده شد که در غزوهٔ تبوک به سبب بسیج عمومی حکم به خصوصی بود.

حال آنکه در عموم احوال جهاد فرض عین نیست که رفتن به جهاد بر همه مسلمانان فرض گردد؛ زیراکه مسایل دیگر اجتماعی و مهمات هم، مانند جهاد فرض کفایه اند. برای اینها هم گروه های مختلف مسلمانان طبق اصول تقسیم کار باید کار کنند.

لذا مسلمانان نباید در هر جهاد بیرون آیند. از این مضمون هم حقیقت فرض را می توانید کاملا درک کنید که کاری که مشخص نباشد و اجتماعی باشد انجام دادن آن بر همه مسلمانان لازم می باشد؛ پس آن کار مهم نیز در شرع فرض کفایه قرار داده می شود تاکه طبق اصول تقسیم کار هرکار به جای خویش انجام گیرد و فرایض اجتماعی همه ادا گردند. نماز جنازه و تکفین میت و تعمیر و سرپرستی مساجد، جهاد و نگهداری مرزهای اسلامی برهمه افراد فرض کفایه می باشد.

چرا که مسؤولیت آنها بر دوش همه مسلمانان جهان است؛ زیرا اگر عدیی آنها را انجام دهند بقیه مردم از آن جهت آسوده خاطر خواهند بود کار مهم دیگری که در شمار فرض کفایه است تعلیمات دینی می باشد. در این آیه به طور

ویژه فرضیت آن به این نحو بیان گردید که به هنگام سرگرمی با فریضه مهمی چون جهاد نباید این فریضه را رها کرد و را هکار آن اینکه از هر طایفه بزرگ یک دستهٔ کوچک برای جهاد بروند وبقیه مردم به تعلیمات دینی مشغول باشند باز کسانیکه علوم دینی را تحصیل کردند به شرکت کننده گان در جهاد بپیوندند و بقیه مردم به فراگیری علوم دینی مشغول شوند.

فرض بودن تحصیل علم دین

امام قرطبی فرموده است که این آیه اصل و اساس طلب علم دین می باشد پس اگر خوب بیندیشیم معلوم می گردد که برنامه اجمالی علم دین هم در این آیه ذکر گردیده است و پس از فراغت از تحصیل فرایض عالِم هم بیان شده است.

برهر مرد و زن مسلمان فرض است که علم عقاید صحیح اسلام را دریابد و احکام طهارت و نجاست و غیره را یاد گیرد و نماز روزه و تمام عباداتی را که شریعت بر او فرض گردانیده یاد بگیرد و چیز هایی را که حرام و مکروه شده بداند کسی که دارای مالک نصاب باشد و به عبارتی کسی که دارای مال و ثروت باشد بر او فرض است که احکام و مسایل زکات را بداند تا مطابق آن به پرداخت زکات اقدام نماید و همچنین کسی که بر ادای حج قادر باشد بر او نیز فرض عین است که احکام و مسایل حج را بداند. کسی که به مشاغل بیع و شراء یا تجارت و صنعت و اجرت سروکار دارد بر او فرض است که مسایل و احکام آنرا بیاموزد و کسی که بخواهد ازدواج کند، مسایل و احکام از دواج و نکاح و طلاق را باید یاد بگیرد خلاصه هرکاری را که شریعت برعهدهٔ انسان گذاشته است بر او واجب و لازم می آید تا علوم را که در ارتباط با احکام و مسایل ضروری دینی وی اند یاد بگیرد و برای همین است که یادگیری آن بر هر مرد و زن مسلمان فرض شده است.

آری! فهم کل معانی ومسایل قرآن مجید و احادیث و شناخت معتبر و غیر معتبر از آنها و دریافت احکام و مسایل در یافت شده از قرآن و حدیث و آگاهی از اقوال و آثار صحابه و تابعین آنان کار بزرگی است که اگر کسی تمام عمر و همهٔ اوقات خود را در آن صرف کند باز هم تحصیل آنها کار آسانی نیست؛ لذا شریعت دانستن آنها را فرض کفایه قرار داده است که اگر بعضی به قدر نیاز این علوم را دریابند مسؤولیت این فرض از بقیه مسلمانان رفع خواهد شد.

برنامهٔ علم دین

قرآن حکیم در اینجا حقیقت علم دین و برنامهٔ آن را در یک لفظ نشان داد که ﴿لِّيَتَفَقَّهُواْ فِي الدِّينِ﴾ ظاهراً چنین به نظرمی رسید که باید (یتعلمون الدین) می فرمود. یعنی علم دین را دریابند؛ اما قرآن به جای لفظ (تعلم) لفظ (تفقه) را به کار برد. که اشاره بر این است که تنها خواندن و فراگیری علم دین کافی نیست چراکه بسیاری از کفار یهود و نصارا و غیره شناخت گسترده از علم دین داشتند و شیطان در این باره از همه عالم تر بود، لذا مقصود از به کار گیری این کلمه (تفقه) امر مهم دیگری مورد نظر خواهد بود که عبارت از پدید آوردن فهم درست در دین است در اینجا این امر قابل توجه است که قرآن کریم در اینجا لفظ مفرد را بکار نبرده بلکه ﴿لِّيَتَفَقَّهُواْ فِي الدِّينِ﴾ فرمود. از باب (تفعل) است و معنای آن حاوی محنت و مشقت است، مقصود اینکه در پدید آوردن درک و فهم دین محنت و مشقت را همه هم شاگرد و هم استاد، هم حاکم و هم محکوم تحمل کرده مهارت دین را حاصل کنند.

امام اعظم ابوحنیفه فقه را چنین تعریف کرده که: انسان تمام آن اموری را که انجام دادن آن برای مسلمانان ضروری باشد و همچنین اموری که اجتناب از آنها لازم باشد درک کند. از این تحقیق معلوم شد که مفهوم تحصیل علوم دین در اصطلاح قرآن درک و فهم دین است به هر وسیله ای که باشد.

وظایف عالم دین بعد از تحصیل

قرآن مجید این را هم در جمله بیان فرموده که ﴿وَلِيُنذِرُواْ قَوْمَهُمْ﴾ یعنی تا قوم خود را از نا فرمانی خداﷻ بترسانند. در اینجاهم این امر قابل توجه است که در این جمله وظایف عالم انذار قوم نشان داده شد که این نوع ترسانیدن از شفقت و محبت سرچشمه می گیرد.

از همینرو برای پیامبران لقب (نذیر) داده شده است. حال وظیفۀ کنونی علما که ترساندن است جزئی از وراثت انبیاء بوده که به این گروه تفویض گردیده است و بنا به نص حدیث علما وارث انبیاء به شمارمی آیند.

لازم به تذکّر است که انبیا علیهم السلام دو لقب دارند (بشیر و نذیر) اما در اینجا تنها اکتفا به انذار شده اما از روایات دیگر معلوم می شود که فرض عالم شامل هردو میگردد هم نیکو کاران را مژده و بشارت میدهد و هم بدکاران را می ترساند و این هم قابل یاد آوری است که عالم باید طریقه و آداب انذار را بداند.

در پایان فرمود (لعلهم یحذرون) به این مطلب اشاره کردکه تنها وظیفۀ عالم این نیست که از عذاب بترساند، بلکه باید بر این امر هم نظر داشته باشد اثر دعوت و تبلیغ او چه مقدار وچگونه باشد؟ اگر یکبار بر او اثر نکرد چندین بار آنرا انجام دهد تا نتیجه (یحذرون) حاصل آید، یعنی مردم از گناهان اجتناب ورزند.

معنای کلمات

فضایح: رسوایی ها.

نفیر: فراخوان، صدای بلند.

سریه: جنگ که خود پیامبرﷺ در آن حضور نداشته.

انعزال: گوشه گیری.

رکود: بی حرکتی، بی جنبشی.

روش تدریس: پرسش و پاسخ، تشریحی.

مواد ممد درسی: کتاب درسی، کتب تفسیر و منابع تفسیری.

جریان درس

وقت	فعالیت ها
۵ دقیقه	ـ معلم محترم بعد از تقدیم سلام و احوال پرسی از شاگردان درس گذشته را با پرسیدن چند سؤال ارزیابی می کند، مثلاً: - کی می تواند مفهوم و معنای جهاد را بگوید؟ - کی می تواند بگوید که سودمندترین تجارت چیست؟ معلم بعد از شنیدن پاسخ ها عنوان درس جدید را با خط درشت و برجسته روی تخته نوشته و درس جدید را با نام خداوندﷻ آغاز می کند، آیت مبارکۀ درس را با رعایت تجوید قرائت نموده و نیز از دو شاگرد می خواهد تا به نوبت آیت مبارکه را قرائت کنند.

سپس شاگردان را دستور میدهد تا متن درس را خاموشانه و بـه طـور سـریع مطالعـه نماینـد و خـودش در عین حال عناوین جانبی و نکات مهم درس را به شکل زیر روی تخته می نویسد:

- ترجمه آیات.
- سبب نزول آیه مبارکه.
- تحلیل آیه مبارکه.
- معنای اجمالی آیه مبارکه.
- فواید و آموختنی ها.

معلم، آیت شریف درس را برای شاگردان ترجمه نمـوده و سـبب نـزول آنـرا بـرای آنهـا بیـان مـی کنـد، سپس پیرامون تحلیل و معنای اجمالی آن نکات مهـم و موضـوعات لازمـه را ارایـه مـی نمایـد، مـثلاً مـی گوید خداوندﷻ به مؤمنـان دسـتور داده در صـورتی کـه فراخـوان عـام، (جهـاد اعـلام نگردیـده باشـد) سزاوار نیست که مسلمانان همگی به جهاد بیرون شوند، بلکه بـه دو گـروه تقـسیم شـوند، یـک گـروه بـه جهاد بروند و گروه دیگر غرض فراگیری احکام دینی نزد پیامبرﷺ باقی بمانند.

دانشمندان می گویند که فهم درست دین اسلام بر اساس حرکت استوار است، بنا براین کـسانی حقیقـت این دین را خوبتر درک می کنند که برای به دست آوردن آن حرکت نمایند و در راستای تطبیـق آن در جامعه تلاش ورزند.

بعداً به تشریح اهمیت تفقه در اسلام پرداخته و نکات مهم آنرا بـرای شـاگردان توضـیح و بیـان میـدارد و اهمیت و ارزش نهادن اسلام به علم و جهاد را برای آنها گفته و آیات را که در مـورد درجـهٔ علمـا آمـده است ترجمه و تفسیر می کند و نیز احادیثی را که در مورد تّفقه در دین روایت گردیـده اسـت بیـان مـی کند.

و در اخیر فواید و آموختنی های درس را برای شاگردان ارایه می نماید.

- معلم درس جدید را بالای چند شاگرد تشریح می کند، مثلاً شش شـاگرد را انتخـاب نمـوده و بـه آنهـا هدایت می دهد تا هر کدام به نوبت پـیش روی صـنف آمـده و یکـی از عنـاوین جـانبی درس را تـشریح کنند، طور مثال یکی ترجمه آیت، دیگری سبب نزول آیت و به همین ترتیـب تـا بـه آخـر هـر نفـر یـک عنوان جانبی را تشریح کند.

معلم به سؤالات شاگردان پاسخ می دهد و سپس به ارزیابی آنها می پردازد.

ارزیابی

- کی می تواند سبب نزول آیهٔ مبارکهٔ درس را بگوید؟
- کی می تواند معنای اجمالی آیه مبارکه را بگوید؟
- کی گفته می تواند که فهم درست دین اسلام بر اساس چه استوار است؟

خلاصه

این درس در نکات زیر خلاصه می گردد:

- زمانی که قرآن کریم بعد از غزوهٔ تبوک نیات شوم منافقین را برملا ساخت، مسلمانان تصمیم گرفتنـد که بعد از این از هیچ سریه و غزوه تخلف نکنند، پیامبرﷺ خواست برخی سریه هـا را بـه برخـی نقـاط

اعزام نماید، مسلمانان به یکباره گی خواستند حرکت نمایند به این مناسبت آیهٔ مبارکه نازل گردید.

- آیت مبارکه ارشاد فرموده است که مسلمانان نباید همه به یکباره گی بـه جهـاد برونـد بلکـه بـه دو گـروه تقسیم شوند، یک گروه به جهاد برود و گروه دیگر به فراگیری احکام دین بپردازند.
- دانشمندان اسلام فهم درست دین اسلام را بر اساس حرکت و تلاش استوار می دانند.
- قرآن کریم به جهاد و فراگیری علم اهمیت و ارزش داده و میان آنها توازن برقرار ساخته است.
- علماء وارث انبیا هستند.
- عالم با جاهل برابر نیست.
- به همان اندازهٔ که امت اسلامی به جهاد ضرورت دارد به همان اندازه به فراگیری علوم نیاز دارد.

کارخانه گی

معلم، شاگردان را به اجرای کارخانگی داده شده در کتاب درسی مکلف می سازد.

درس پانزدهم

عنوان: تعظیم و احترام شعائر دینی

صفحه: ٦٤- ٦٦

وقت: دو ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

- ترجمه و تفسیر آیات مبارکهٔ درس را فراگیرند.
- شعایر دین خویش را شناخته، بدانند مراد از شعائر چیست.
- از اهمیت تعظیم حرمات و شعائر الله آگاه شوند.

دانش لازمی

دانش درس پانزدهم و شانزدهم

﴿ذَلِكَ وَمَن يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَّهُ عِندَ رَبِّهِ وَأُحِلَّتْ لَكُمُ الأَنْعَامُ إِلاَّ مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ﴾ مرا د از (حُرُمَاتِ اللَّهِ) اشیای معزز و محترم خدا، یعنی احکام شرعیه است و تعظیم آن عبارت است از تحصیل علم آنها و عمل بر آنها که این سرمایهٔ سعادت دنیا و آخرت است ﴿وَأُحِلَّتْ لَكُمُ الأَنْعَامُ إِلاَّ مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ﴾ مراد از انعام اشتر، گاو، گوسفند و غیره است که آنها درحال احرام هم حلال هستند و حیواناتی که در ﴿إِلاَّ مَا يُتْلَى﴾ مستثنی گردیده در آیات دیگر تو ضیح داده شده است؛ مانند مردار و آنچه براو نام خدا برده نشود یا نام غیرالله براو برده شود. اینها همیشه حرام هستند چه در حال احرام باشد یا غیر احرام ﴿فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الأَوْثَانِ﴾ رجس به معنای نجاست و ناپاکی است واوثان جمع وثن به معنای بت است. بتها را از این جهت ناپاک قرار داد که باطن انسان را ازنجاست شرک پرمی کند.

﴿وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ﴾ مراد از ﴿قَوْلَ الزُّورِ﴾ دروغ است. دروغ آنست که خلاف حق باشد. چه در عقاید فاسد کفر و شرک باشد، و چه دروغ گفتن در معامله یا شهادت، رسول الله ﷺ فرموده است: بزرگترین گناه کبیره این است که با الله ﷻ کسی را شریک مقرر کند، یا نافرمانی والدین کند یا به دروغ گواهی بدهد و در عموم دروغ بگوید و رسول خدا آخرین لفظ ﴿قَوْلَ الزُّورِ﴾ را بارها تکرار فرمود.

﴿وَمَن يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللَّهِ﴾ شعائر جمع شعیره به معنای علامت است آنچه علامات مذهب ویژه یا گروهی باشد به آنها شعائر گفته می شود شعایر اسلام عبارت اند از: آن احکام ویژهٔ که درعرف علامات مسلمانی متصورمی شوند و بیشتر احکام حج از این قبیل است.

﴿مِن تَقْوَى الْقُلُوبِ﴾ یعنی تعظیم شعایر الله از علامات تقوای قلبی است و کسی تعظیم آنهار ابه جامی آورد که دردل تقوا وخوف الله ﷻ داشته باشد از این معلوم می شود که در اصل تقوا متعلق به دل است هرگاه در دل خوف الله ﷻ باشد آثار آن درتمام اعمال و افعال مشاهده می شود.

تفسیر کابلی در این مورد می نویسد، احترام شعائر الله در شرک داخل نیست در دل کسی که پرهیزگاری و خوف الله ﷻ موجود باشد پس بر تمام شعائرالله، احترام می کند و این تعظیم و احترام شرک نیست؛ بلکه از نشانه های توحید است؛ زیرا عاشق الله ﷻ هر آن چیزی را که بر الله ﷻ منسوب باشد قدر می کند.

معنای کلمات

وثیق: محکم.

مناسک: جمع منسک به معنای جای قربانی کردن.

مناسک حج: اعمال و عبادات حج از قبیل طواف کعبه و سعی بین صفا و مروه، ایستادن در عرفات و قربانی کردن.

روش تدریس: سؤال و جواب، مباحثه، انفرادی

مواد ممد درسی: کتب معتبر تفسیر شریف.

جریان درس

وقت	فعالیت ها
۵ دقیقه	ـ معلم محترم بعد از تقدیم سلام و احوال پرسی، کارخانگی را ملاحظه نموده و درس گذشته را با استفاده از سؤالات کتاب ارزیابی می نماید مثلاً می گوید: - کی می تواند بگوید که مراد از مجموعهٔ ﴿لِّيَتَفَقَّهُواْ فِي الدِّينِ﴾ چه کسانی اند؟ نظریات علما و مفسرین را در این مورد تشریح نمایید. معلم محترم بعد از پاسخ شاگردان آیات مبارکهٔ سورهٔ حج را که در درس پانزدهم ذکر است بالای دو شاگرد تلاوت می نماید و اشتباهات شانرا اصلاح می کند.
۲۵ دقیقه	- معلم محترم شاگردان را وظیفه می دهد تا درس را خاموشانه مطالعه نمایند، و در این مدت خود عنوان کلی درس و عناوین جانبی آن را روی تخته می نویسد، بعدا به شرح و تحلیل آنها می پردازد، و با بیان فواید و آموختن های درس کلام خود را خاتمه میدهد، بعد از این از چند شاگرد میخواهد تا به نوبت پیش روی صنف آمده و هر کدام شان یک آیت از آیات متبرکه به حد توان خویش ترجمه نمایند، معلم به آنها کمک و همکاری می نماید. - شاگردان را هدایت می دهد تا در مورد عنوان جانبی تفسیر (شرح و تحلیل آیات) با هم بحث و گفتگو نمایند، سپس از چند شاگرد میخواهد تا به نماینده گی از سایر شاگردان پیش روی صنف آمده و نتیجه بحث شانرا باز گو کنند. البته معلم سطح دانش شاگردان را در نظر گرفته و شاگردان ضعیف را بیشتر در فعالیت ها سهیم می سازد **ارزیابی** • کی می تواند کلمات زیر را معنا نماید: ﴿قَوْلَ الزُّورِ، الْأَوْثَانِ، الرِّجْسَ، حُنَفَاء، خَرَّ، فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ﴾ • کی می تواند خلص تفسیر آیات متبرکه را بیان نماید؟ • کی می تواند بگوید منظور از شعایر دینی چیست؟ **خلاصهٔ درس** درس امروز چنین خلاصه می گردد: - آیات این درس از سورهٔ حج بوده که در مدینهٔ منوره نازل شده است و برای مسلمانان نشان می دهد

احکامی که در آیات فوق ذکر است فرض بوده و وظیفهٔ آنهاست که این اوامر را به جان و دل بپذیرند.
- (حرمات) به سوی (الله) اشاره است به این که این چیزها و آن سرزمین در ذات خود تقدس و حرمت ندارد؛ بلکه باعث حرمت اصلی حکم الهی است و بس.
- (الرجس) به معنای نجاست غلیظه آمده تا زشت بودن بت پرستی و شرک برای مخاطب خوب روشن گردد.
- (حنفاء) جمع حنیف بوده و به کسی گفته می شود که از باطل به سوی حق مایل باشد.
مؤمن حنیف هیچ کس را در ذات و صفات با الله تعالی شریک نمی گیرد.

کارخانه گی

فشردهٔ ترجمهٔ آیات متبرکهٔ این درس را حفظ نمایند.

درس شانزدهم

عنوان: مفهوم مختصر آیات (ادامۀ درس گذشته)

صفحه: ٦٧- ٦٩

وقت: دو ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

- مفهوم مختصر آیات متبرکه را به دیگران بیان کرده بتوانند.
- بدانند که شعایر الله هم به شکل محل بوده و هم به شکل زمان و اعمال.
- بیاموزند که شرک عملی است زشت و قبیح و گناه بزرگی است نابخشودنی.

معنای کلمات

صحیحین: صحیح بخاری و صحیح مسلم.

مخلص: دوست پاک و بی ریا.

روش تدریس: سؤال و جواب، مباحثه، مسابقه.

مواد ممد درسی: کتاب درسی، کتب تفسیر و منابع تفسیری.

جریان در س:

وقت	فعالیت ها
٥ دقیقه	ـ معلم محترم بعد از تقدیم سلام و احوال پرسی، گرفتن حاضری و تنظیم خوبتر فضای آموزشی کارخانه گی را ملاحظه نموده و درس گذشته را ارزیابی می کند؛ مثلاً می پرسد: - کی می تواند کلمات ﴿الرِّجْسَ، قَوْلَ الزُّورِ، الْأَوْثَانِ، حُنَفَاء، خَرَّ، فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ﴾ را معنا نماید؟ - متن درس را بالای چند شاگرد به نوبت پارچه پارچه می خواند. - شاگردان را هدایت می دهد تا در مورد عقیدۀ باطل مشرکان که در تحریم حیوانات بر الله افتراء نموده بودند طور دو نفری به سؤال و جواب بپردازند، به علاوۀ دوری از سخن دروغ و شرک ورزیدن به الله ﷻ.
٢٥ دقیقه	- شاگردان را هدایت می دهد تا به عنوان جانبی (تعظیم حرمات الله و شعائر الله) توجه نموده و بعد از مرور کوتاه از چند شاگرد میخواهد تا پیش روی صنف آمده و آنچه را که از عنوان فوق برداشت کرده اند به زبان خود تشریح نمایند، در جریان تشریح اگر شاگردان به مشکلی بر میخورند معلم آنها را کمک و همکاری می نمایند. - شاگردان را وظیفه می دهد که در مورد عنوان جانبی (زشت بودن شرک) همراه وی به مباحثه بپردازند و سؤالاتی که در ذهن شان است از معلم بپرسند و معلم به سؤالات شاگردان با حوصله مندی کامل پاسخ می دهد و به نظریات سایر شاگردان نیز گوش می دهد. - معلم محترم فواید و آموختنی های این درس را طور فشرده بیان می نماید، و اگر شاگردان در این بخش درس، سؤال داشتند بعد از سمع آن پاسخ می دهد.

ارزیابی

معلم با استفاده از سؤالات کتاب درسی شاگردان را مورد ارزیابی قرار می دهد، مثلاً می پرسد:

- کی می تواند بگوید که توسط جملهٔ ﴿وَأُحِلَّتْ لَكُمُ الْأَنْعَامُ إِلَّا مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ﴾ کدام عقیدهٔ باطل رد شده است؟
- کی می تواند در مورد حرمت شرک و سخن دروغ یک حدیث نبوی را بیان نماید؟
- چه کسی معنای (شعائر الله) را گفته می تواند.

خلاصهٔ درس

درس امروز چنین خلاصه میگردد:

- تعظیم اوامر و نواهی خداوندﷻ فریضهٔ دینی هر فرد مسلمان است.
- مشرکان بعضی حیوانات حلال را بر خود حرام می دانستند که این عقیدهٔ باطل شان از جانب خداوندﷻ به شدت رد گردید.
- شعایر الله هم به شکل محل است؛ مانند: کعبه شریف و مسجد نبوی و ... و هم به شکل زمان و وقت؛ مانند: رمضان، روزهای عرفه، عیدین و ...
- شریک گرفتن با الله گناه عظیم و نابخشودنی است.
- نافرمانی والدین و شهادت دروغ نیز از جملهٔ گناهان کبیره است.
- احترام شعائر دینی نشانه تقوا و پرهیزگاری است.

کارخانه گی

معلم بر علاوهٔ کارخانگی موجود در کتاب درسی به آنها وظیفه می دهد که فواید و آموختنی های این درس را در کتابچه های شان نوشته و فشردهٔ آنرا حفظ نمایند.

درس هفدهم

عنوان: عدالت اجتماعی در پرتو قرآن کریم

صفحه: ۷۰- ۷۳

وقت: دو ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

- بدانند که عدالت اجتماعی از نگاه اسلام چگونه است.
- ترجمه و مفهوم آیت مبارکه را بیاموزند.
- بدانند که اسلام دین دنیا و آخرت است.
- بفهمند که خداوند ﷻ مسلمانان را به گواهی دادن به عدل و انصاف امر نموده است.

دانش لازمی

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ كُونُواْ قَوَّامِينَ لِلّهِ شُهَدَاء بِالْقِسْطِ وَلاَ يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَآنُ قَوْمٍ عَلَى أَلاَّ تَعْدِلُواْ اعْدِلُواْ هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى وَاتَّقُواْ اللّهَ إِنَّ اللّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ﴾

در سورهٔ نساء آیت (۱۳۵) هم تقریباً باهمین الفاظ بیان گردیده فقط اینقدر فرق است که در آنجا فرمود ﴿كُونُواْ قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاء لِلّهِ﴾ و در اینجا فرمود ﴿كُونُواْ قَوَّامِينَ لِلّهِ شُهَدَاء بِالْقِسْطِ﴾ یک وجه لطیفی برای این تقدیم وتأخیر الفاظ ابوحیان در تفسیر بحرمحیط ذکر کرده است که خلاصهٔ آن این است که طبق عادت آنچه انسان را از عدل و انصاف بازداشته و به جور و ظلم مبتلا می کند دو سبب است:

یکی طرف داری از خود، اقارب و دوستان دوم دشمنی و عداوت با کسی، روی سخن در آیت سورهٔ نساء به طرف مضمون اول و در آیت سورهٔ مائده به طرف مضمون دوم است.

از این جهت در سورهٔ نساء بعد از این آیت آمده است ﴿وَلَوْ عَلَى أَنفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالأَقْرَبِينَ﴾ یعنی برعدل و انصاف استوار باشید اگر چه حکم آن عدل و انصاف علیه خود شما یا والدین و عزیزان و دوستان باشد و در این آیه سورهٔ مائده بعد از این جمله فرمود ﴿وَلاَ يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَآنُ قَوْمٍ عَلَى أَلاَّ تَعْدِلُواْ اعْدِلُواْ هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى وَاتَّقُواْ اللّهَ إِنَّ اللّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ﴾

یعنی به خاطر دشمنی قومی انصاف را هرگز از دست ندهید عدل کنید این امر نزدیک است به تقوا وبترسید از الله ﷻ و از آنچه که شما انجام می دهید الله تعالی کاملاً با خبر است. در سورهٔ نساء لفظ قسط را مقدم آورده و انسان از آن جهتی که در آن عدل و انصاف نباشد برحذر شده که چنین عملی به خاطر خدا نخواهد بود و در سورهٔ مائده مقصد صدور حکم به عدل و انصاف با دشمنان بود پس در آنجا لفظ الله را مقدم ذکر کرده فطرت انسانی را از اینکه مغلوب جذبات باشد بیرون کشید که شما مردم به خاطر خدا قیام می کنید نتیجه حتمی آن این است که با دشمنان هم انصاف کنید.

به تعبیر دیگر در دو آیه سورهٔ نساء و مائده به طرف دو چیز هدایت شده است یکی اینکه حکم با دوستان و دشمنان برعدل و انصاف استوار باشد دوم اینکه از شهادت درست و بیان سخن حق اجتناب نورزیده تا داوران در قضاوت با مشکل مواجه نگردند.

قرآن کریم در چند آیه به عناوین مختلف براین مطلب تاکید کرده است که مردم در گواهی درست کوتاهی و سستی نکنند و در آیه (۲۸۳) سورهٔ بقره با صراحت و وضاحت چنین دستور داده است:
﴿وَلاَ تَكْتُمُواْ الشَّهَادَةَ وَمَن يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ﴾ یعنی گواهی را پنهان نکنید و هر کسی که آنرا پنهان کند دل او گنهکارخواهد شد.

لذا گواهی درست دادن واجب و پنهان کردن یا خودداری از آن گناه شدید است؛ اما قرآنکریم بر این نیز نظر دارد که آنچه مردم را ازادای گواهی درست باز می دارد این است که توسط دادگاه شخصی که به عنوان شاهد معرفی شده چندین بار جهت ادای شهادت باید به دادگاه آمده و آن فرد بی جهت به زحمت افتد و از کار و زنده گی اش عقب بماند بنابرین قرآن کریم جایی که ادای گواهی درست را واجب قرار داده است نسبت به آن در آیه (۲۸۳) سورهٔ بقره چنین فرموده است ﴿وَلاَ يُضَآرَّ كَاتِبٌ وَلاَ شَهِيدٌ﴾ یعنی به نویسندگان معامله و گواهان نباید ضرر وارد گردد.

خلاصه اینکه اگر ضابطهٔ شهادت و ضابطهٔ کارروایی. طبق تعلیمات قرآنی انجام گیرد امروزه هم می توانیم برکات آنرا با چشم خود مشاهده کنیم قرآن مجید از یک طرف بر مردمی که از حقیقت آگهی دارند ادای شهادت درست را واجب و لازم قرار داده است و از طرف دیگر مردم را راهنمایی کرده است که گواهان را نباید بدون جهت پریشان نمایند بلکه در مدت کوتاهی از آنان باز جویی گرفته رخصت شان کنند.

آری! باید گفت که نمرهٔ امتحانات سند (شهادتنامه) و گواهی نامه (لیسانس) رأی در انتخابات همه در حکم شهادت داخل اند. در آخریک امر مهم دیگر هم باید شناخته شود و آن اینکه آنچه مفهوم لفظ شهادت و گواهی که در عرف امروز مشهور گردیده است آن است که تنها در خصومات و دوسیه ها در گواهی دادن در جلو حاکم مخصوص فهمیده می شود اما طبق اصطلاح قرآن و سنت مفهوم لفظ شهادت از این وسیع تر است؛ مثلاً: گواهی نامه داکتر به مریض که این قادر به انجام وظیفه نیست این هم شهادت است و اگر در آن برخلاف واقعه نوشته شود آن هم گواهی دروغ شده و گناه کبیره می باشد. همچنین در امتحانات نمره دادن اوراق هم یک نوع شهادت است اگر دیده و دانسته یا بابی پروایی نمرات کم و بیش گردد آن هم شهادت دروغ و حرام است. باید در همه چیز و هر وقت مسلمان از عدل و انصاف کار بگیرد.

معنای کلمات

حسن: خوبتر و بهتر.

متعهد: کسی که عهد و پیمان ببندد، وفا و پابندی به عهد و پیمان.

روش تدریس: گروپی، تشریحی، سؤال و جواب.

مواد ممد درسی: کتاب درسی، کتب تفسیر و منابع تفسیری.

جریان درس

وقت	فعالیت ها
۵ دقیقه	ـ معلم محترم بعد از تقدیم سلام و احوال پرسی و تنظیم صنف درس گذشته را ارزیابی می کند؛ مثلاً می پرسد: - کی می تواند در مورد حرمت شرک و سخن دروغ یک حدیث نبوی را بیان نماید؟
۲۵ دقیقه	- معلم محترم بعد از نوشتن عنوان درس جدید به روی تخته آیت (۸) سورۀ مائده را تلاوت می نماید. - معلم خودش عنوان جانبی (شرح و تحلیل) را به شاگردان تشریح می نماید و به گونۀ مثال می گوید: در آیۀ کریمه ای که تلاوت شد خداوندﷻ به مؤمنان امر فرموده است تا اوامر او تعالی را به گونۀ احسن، متعهد، دوامدار و مستمر عملی نمایند و همچنان عنوان های جانبی دیگر را شرح می نماید. اگر بعد از تشریح استاد شاگردان سؤالاتی در این بخش درس داشتند با حوصله مندی جواب می دهد. - شاگردان را به دو گروپ تقسیم نموده و گروپ اول را مکلف می سازد تا در مورد عنوان های جانبی (مفهوم مختصر آیه کریمه) و (اسلام دین دنیا و آخرت است) با هم بحث و گفتگو نمایند و گروپ دوم را هدایت می دهد تا در مورد عنوان جانبی (گواهی دادن به عدل و انصاف) با هم مباحثه نمایند، و در اخیر نمایندۀ هر گروپ را پیش روی صنف خواسته و از آنها میخواهد تا نتیجۀ بحث شان را بازگو کنند، و اگر آنها از موضوع خارج می شدند ایشانرا کمک نموده تا آنها به اصل موضوع مربوط خویش بپردازند.
	ارزیابی • کی می تواند آیت شریف ذیل را ترجمه نماید؟ ﴿وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُواْ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَى﴾ سوره انعام/۱۵۲ • کی می تواند بگوید که: چگونه اسلام دین دنیا و آخرت است؟ • چه کسی می تواند که مفهوم ﴿قَوَّامِينَ، شُهَدَاءِ بِالْقِسْطِ﴾ را شرح نماید؟
۱۰ دقیقه	**خلاصۀ درس** در آیۀ کریمۀ این درس خداوندﷻ به مؤمنان امر فرموده که از اوامرش اطاعت نمایند و این اطاعت بخاطر حاصل کردن رضای خداوندﷻ باشد و نه به خاطر اغراض دنیوی. ▪ خداوندﷻ به مؤمنان امر نموده در هنگام شهادت و گواهی دادن عدالت را مراعات نمایند. ▪ تقوا خصلت مؤمن و ارتباط عمیق با عدالت دارد.
۷ دقیقه	▪ انسان بر علاوۀ توحید و عبادت خداوندﷻ مکلف به آبادی و عمران زمین می باشد، زیرا انسان خلیفه خدا در زمین است. ▪ گواهی خواه در محکمه نزد قاضی باشد و یا به صورت عام در مورد کدام شخص بوده باشد در هر جا و همه امور بر مسلمانان واجب است تا از عدالت و انصاف کار گیرند. **کارخانه گی** شاگردان را ملکف می سازد تا در مورد عدالت مطلبی نوشته کنند و واضح بسازند که عدالت در کدام حالات در نظر گرفته می شود.

درس هژدهم

عنوان: عدالت اجتماعی (ادامۀ درس گذشته)

صفحه: ۷٤- ۷۹

وقت: دو ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

- بدانند که خداوندﷻ در صدر رهنمودهای اجتماعی؛ انسانها را به عدل فرا خوانده است.
- عدالت در گفتار را در زنده گی روزمره خویش تطبیق کرده بتوانند.
- بیاموزند که قرآن کریم در مورد عدالت با دشمنان و کافران نیز تأکید ورزیده است.
- درک کنند که عدالت انسان را به تقوا و پرهیزگاری نزدیک تر می سازد.
- این موضوع را در نظر داشته باشند که عدالت را باید در تمام عرصه های زنده گی خود عملی نمایند.

معنای کلمات

علی الفور: به سرعت، عاجل.

مستمند: فقیر و بینوا.

معیت: همراهی.

روش تدریس: سؤال و جواب، انفرادی، گروهی.

مواد ممد درسی: کتاب درسی، کتب تفسیر شریف.

جریان درس

وقت	فعالیت ها
	ـ معلم محترم بعد از سلام و پرسیدن حال شاگردان تنظیم صنف و ملاحظۀ کارخانه گی درس گذشته را ارزیابی می کند: – چه کسی گفته می تواند که اسلام چگونه دین است؟ – سپس ارتباط درس جدید با درس گذشته را بیان می نماید و عنوان درس جدید را به روی تخته می نویسد. – درس را بالای چند شاگرد به نوبت پارچه پارچه میخواند و اگر در تلاوت آیات اشتباه داشتند اشتباهات شانرا اصلاح می نماید. – معلم متن درس صفحۀ ۷۴ را به شاگردان تشریح می کند، مثلاً می گوید: عدل اساس شریعت و وسیلۀ تشکیل جامعه سعادتمند می باشد و حقوق مردم تنها و تنها به واسطۀ عدل تأمین شده می تواند و خداوندﷻ بارها در آیات متعددی انسانها را به عدالت فرا میخواند و با در نظر داشت آیات قرآن کریم عدالت باید در موارد مختلف درنظر گرفته شود؛ مانند: عدالت گفتار، گواهی دادن، حکم نمودن، در ترازو و پیمانه و ... – بعداً شاگردان را به سه گروه تقسیم نموده، به گروه اول وظیفه می دهد تا در مورد عناوین جانبی ۱.عدالت در ترازو و پیمانه ۲. عدالت در گفتار ۳. عدالت در گواهی دادن ۴. عدالت در قضاوت و

فیصله با هم بحث و گفتگو نمایند و به گروه دوم هدایت می دهد تا در مورد عناوین جانبی عدالت در مورد دشمنان و ترس از خدا مباحثه کنند و گروه سوم را مکلف می سازد تا در مورد عناوین جانبی (فواید تقوی) و (فواید و آموختنی های این درس) با هم به بحث و گفتگو بپردازند و بعد از بحث و گفتگوی گروه ها نماینده های هر گروپ را پیش روی صنف خواسته و به آنها هدایت می دهد تا نتائج بحث خویش را باز گو کنند. **ارزیابی** • کی گفته می تواند که معنای لغوی و اصطلاحی عدالت چیست؟ • فواید دنیوی و اخروی تقوی کدام ها اند؟ • دو آیت قرآنی را در مورد عدالت بیان نمایید. **خلاصهٔ درس** ▪ عدل اساس شریعت و وسیلهٔ تشکیل جامعهٔ سعادتمند می باشد، حقوق مردم تنها و تنها به واسطهٔ عدالت تأمین شده می تواند و بس. ▪ نظر به فرمودهٔ پروردگار، عدالت باید در تمام کارها درنظر گرفته شود؛ مثلاً: عدالت در گفتار، عدالت در ترازو و پیمانه، عدالت در گواهی دادن، عدالت در قضاوت و عدالت در مورد دشمنان. ▪ اختیار نمودن تقوا سبب عدل و انصاف می گردد. **کارخانه گی** معلم، شاگردان را به اجرای کارخانگی داده شده در کتاب درسی مکلف می سازد.	

درس نزدهم

عنوان: حرمت ریختن خون انسان

صفحه: ۸۰- ۸۳

وقت: دو ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

- بدانند که ریختن خون انسان به ناحق در اسلام حرام می باشد.
- بیاموزند که قتل اولاد از ترس فقر نیز حرام می باشد.
- درک کنند که خانوادۀ مقتول حق تجاوز از حدود تعیین شده را ندارند.

دانش لازمی

﴿وَلاَ تَقْتُلُواْ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللّهُ إِلاَّ بِالحَقِّ وَمَن قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لِوَلِيِّهِ سُلْطَانًا فَلاَ يُسْرِف فِّي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا﴾

قتل ناحق درنزد همه گروه ها، مذاهب و فرق جهان بزرگترین جرم است.

حضرت رسول اکرمﷺ فرمود: ویرانی همه جهان در نزد الله ﷻ آسانتر از این است که مؤمن به ناحق کشته شود ودر بعضی روایات همراه با این، این هم ذکر شده است که اگر اهل هفت آسمان و زمین در قتل یک مسلمان به ناحق شرکت داشته باشند الله ﷻ همه آنها را وارد جهنم می سازد [1]

و در حدیث دیگری از رسول اللهﷺ مروی است که هر کس که به قاتل شخص مسلمانی کمک کرد؛ اگر چه بایک کلمه باشد، در میدان محشر وقتی که به دربارگاه الله فراخوانده می شود در پیشانی او نوشته می شود (**آیس من رحمة الله**) یعنی این شخص از رحمت خدا مأیوس گردانیده شده است [2]

و بیهقی به روایت حضرت عبدالله بن عباس و معاویه نقل کرده است که رسول الله فرموموده: نسبت به همه گناهان امید عفو از الله ﷻ وجود دارد مگر کسی که برحالت کفر بمیرد یا به ناحق دیده و دانسته عمداً مسلمانی را بکشد.

تفسیر قتل ناحق

امام بخاری و مسلم از حضرت عبدالله بن مسعود روایت کرده اند که رسول اللهﷺ فرموده است ریختن خون هیچ مسلمانی که به وحدانیت خدا و رسالت من گواهی می دهد حلال نیست مگر درسه صورت:

۱. اول اینکه با وجود ازدواج کردن زنا کرده باشد (که مجازاتش شرعاً سنگسار است)

۲. دوم آنکه کسی را به ناحق کشته باشد (مجازات او اینست که ولی مقتول می تواند اورا در مقام قصاص به قتل برساند)

۳. سوم آنکه از دین اسلام مرتد شده باشد (که مجازات اوهم قتل است)

جواب ظلم را نباید با ظلم داد بلکه باید با انصاف باشد

﴿فَلاَ يُسْرِف فِّي الْقَتْلِ﴾ این هدایت ویژه از قانون اسلام است و حاصل آن اینست که انتقام از ظلم به ظلم جایز نیست. در انتقام گیری مراعات انصاف لازم است تا وقتی که ولی مقتول می خواهد به انصاف انتقام مقتول خویش را به واسطۀ

---

[1] - ابن ماجه

[2] - مظهری از ابن ماجه و اصبهانی.

قصاص شرعی بگیرد قانون شرعی از او حمایت می کند و او منصورحق است و الله ﷻ حامی اومی باشد و اگر او در راستای جوش انتقام از قصاص شرعی تجاوز کرد پس اوبه جای مظلوم ظالم می شود و ظالم او مظلوم قرار می گیرد و در این حالت معامله برعکس می شود و الله ﷻ و قانون اکنون به جای حمایت از او از فریق ثانی حمایت می کنند که اورا از ظلم نجات می دهد.

هدف این است که ورثۀ مقتول به مانند دوران جاهلیت رفتار نکند یعنی در مقابل یک نفر دویا سه نفر را نکشد، قاتل را مثله نکند، گوش و بینی اورا نبرد چرا که همه اینها از حد قصاص اسلامی زاید بوده و حرام می باشند.

حکایتی قابل یاد آوری

در نزد بعضی از ائمه مجتهدین کسی به حجاج بن یوسف تهمتی زد، حجاج بن یوسف از بزرگترین ستمگاران و شخص بدنام در تاریخ اسلامی است که صدها نفر از صحابه و تابعین را به ناحق شهید کرده است بنابر این مردم بدگفتن او را عموماً بد تصور نمی کنند

آن بزرگی که در حضور او برحجاج تهمت زده شد، از تهمت زننده پرسید: آیا در نزد تو سند و شهادتی بر این تهمت وجود دارد؟ گفت خیر سپس فرمود: اگر الله ﷻ از حجاج بن یوسف ظالم انتقام هزاران مقتول بی گناه را می گیردبه یاد داشته باش که هر کسی که بر حجاج هم ظلمی کرده باشد او هم از انتقام رهایی نمی یابد انتقام حجاج راهم الله از او خواهد گرفت، در داد گاه عدل الهی از هیچ کسی طرفداری نمی شود که در حق مردمان بد و گناهکار دیگران آزاد گذاشته شوند. بلکه عدل الهی بالای همه یکسان تطبیق می گردد.

معنای کلمات

تبذیر: بیهوده خرج کردن، پراگنده کردن مال.

تقتیر: ضد تبذیر به معنای خودداری کردن از مصرف مناسب در جایش.

روش تدریس: مطالعۀ خاموشانه، سؤال و جواب، تشریح.

مواد ممد درسی: کتاب درسی، کتب تفسیر و منابع تفسیری.

جریان درس

وقت	فعالیت ها
۵دقیقه	معلم محترم بعد از سلام و احوال پرسی و تنظیم صنف کارخانه گی شاگردان را ملاحظه نموده و سپس درس گذشته را با طرح سؤال های ذیل ارزیابی نموده و از آنان می پرسد: - کی می تواند فواید دنیوی و اخروی تقوا را بیان نماید؟ - کی می تواند مفهوم مختصر آیات درس گذشته را بیان نماید؟ - بعد از گرفتن پاسخ عنوان درس جدید را که (حرمت ریختن خون انسان) است به خط برجسته روی تخته می نویسد. - آیت (۳۳) سورۀ اسراء را که در اول این درس آمده است خودش یک بار تلاوت نموده و بالای دو شاگرد دیگر آنرا تکرار نموده و اشتباهات شان را اصلاح می نماید. - سپس یک شاگرد را پیش تخته خواسته و از وی می خواهد تا کلمات قرآنی معنا شده را به روی تخته بنویسد، و از شاگردان دیگر می خواهد تا معناهای آن کلمات را روی تخته بنویسد، البته در دادن

حرکات کلمات قرآنی اشتباهات شان را اصلاح می نماید.
- به ترجمه مختصر آیات متبرکه پرداخته و شاگردان را هدایت می دهد تا درس را خاموشانه مطالعه نمایند بعد از مطالعه از شاگردان میخواهد تا داوطلبانه پیش روی صنف آمده و به تشریح درس بپردازند، و در جریان تشریح آنان را کمک و همکاری می نماید.

ارزیابی

- کی می تواند بگوید که: اسلام در چند مورد به ولی مقتول در گرفتن حقش اختیار داده است.
- کی می تواند حدیث مبارک را که در مورد کشتن مرد مسلمان بیان گردیده ترجمه نماید.
- چه کسی آیت متبرکه ذیل را معنا می نماید:

﴿وَلاَ تَقْتُلُواْ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللّهُ إِلاَّ بِالْحَقِّ﴾.

خلاصه

خداوندﷻ انسانها را از قتل نفس نهی نموده است، در حدیثی از پیغمبرﷺ نقل شده است که: از بین رفتن دنیا ناچیزتر است نزد خداﷻ از قتل مسلمان.
- رسول خداﷺ در حدیث دیگری فرموده است: ریختن خون مسلمانی که به یگانی خدا و رسالت من شهادت می دهد جایز نیست؛ مگر به ارتکاب یکی از سه چیز: زنا در صورتی که شخص متأهل باشد، یعنی ازدواج کرده باشد، قتل نفس (کشتن عمدی) و تارک دین (مرتد).
در آیت به این هم اشاره شده که باید ورثۀ مقتول در کشتن قاتل زیاده روی نکند.
اگر چه اسلام در سه مورد به ولی مقتول حق داده است که عبارتند از:

۱. قصاص.
۲. گرفتن دیت (خون بها).
۳. عفو و گذشت.

همچنان ولی مقتول اختیار عام و تام دارد که از سه گزینۀ فوق کدام را انتخاب می کند.

درس بیستم

عنوان: تأملات چند در آیت کریمه (ادامهٔ درس گذشته)

صفحه:۸٤- ٨٦

وقت: دو ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

- درک کرده بتوانند که احکام اسلامی کاملاً موافق با فطرت انسانی است.
- بیاموزند که خون شخص مرتد هیچ حرمتی ندارد.
- بفهمند که علاوه بر آیات، احادیث نبوی زیادی هم وجود دارد که بر حرمت ریختن خون انسان دلالت می کند.

معنای کلمات

تأمل: دقت نمودن.

محارب: جنگجو، جنگنده، کسی که عملاً علیه مسلمانان در صف جنگ قرار داشته باشد.

روش تدریس: سؤال و جواب، گروپی، انفرادی.

مواد ممد درسی: کتاب درسی، کتب تفسیر و منابع تفسیری.

جریان درس

وقت	فعالیت ها
۵ دقیقه	ـ معلم محترم بعد از سلام و احوال پرسی، تنظیم صنف درس گذشته را ارزیابی می کند، طور مثال می پرسد: – کی گفته می تواند که اسلام به ولی مقتول در گرفتن حقش از قاتل در چند مورد اختیار داده است؟
۲۵دقیقه	– معلم عنوان درس جدید را به خط برجسته روی تخته نوشته و درس را به سه بخش تقسیم نموده و بالای سه شاگرد آنرا به نوبت میخواند. – معلم آیات و احادیثی را که در صفحهٔ (۸۴) ذکر است به روی تخته نوشته می کند. – شاگردان را وظیفه می دهد تا به گروپ های دو نفری تقسیم شده و در مورد کشتن مؤمن و ریختن خون انسان با هم به بحث و گفتگو بپردازند. – سپس از چند شاگرد میخواهد تا نتایج بحث شانرا پیش روی صنف بازگو کنند، کمک و همکاری نیز صورت می گیرد. – معلم خودش توضیح مختصری در مورد عنوان جانبی (مفهوم اجمالی آیت) می دهد، طور مثال چنین می گوید: – طور فشرده می توان گفت که خداوندﷻ کشتن نفس و ریختن خون انسان را نهی می نماید، برابر است که مسلمان باشد یا غیر مسلمان، در صورتی که محارب نباشد، در صورت قتل ناحق شریعت اسلام ورثهٔ مقتول را بر قاتل مسلط می سازد و برای ولی مقتول حدود مشخصی را تعیین نموده است و آن عبارت است از قصاص گرفتن از قاتل، دیت و عفو، از آن باید تجاوز نکند. – معلم از چند شاگرد می خواهد تا به نوبت یک فایده از فواید این درس را پیش روی صنف بیان نمایند.

	ارزیابی • کی می تواند مفهوم حدیث مبارک ذیل را بیان نماید؟ • **(أول ما یقضی بین الناس یوم القیامة في الدماء)** • مراد از قصاص، دیت و عفو چیست؟ و کدام یک بهتر است؟ • قتل نفس در چه حالات وجود دارد؟ **خلاصه** قتل نفس و ریختن خون انسان در اسلام حرام است، برابر است مسلمان باشد یا غیر مسلمان.
۸ دقیقه	در صورتی که محارب نباشند، زیرا خداوندﷻ در آیات متعددی به آن اشاره نموده است که یک آیت طور نمونه به شما نقل می گردد. و کسی که بکشد مسلمانی را به قصد، پس جزای او جهنم است که همیشه خواهد ماند در آن و خشم نموده است خداوند بر آن و لعنت نموده است او را و آماده ساخته است برای وی عذاب بزرگ. – اسلام و شریعت غرای محمدﷺ مددگار ولی مقتول است و نباید ولی مقتول از چوکات اسلام خارج شود و به کارهایی دست بزند که نا مشروع و به تعبیر قرآنی اسراف است. **کارخانه گی**
۷ دقیقه	برای شاگردان کارخانه گی مندرجه کتاب درسی را وظیفه می دهد.

درس بیست و یکم
عنوان: حرمت تجاوز به ثروت و اموال مردم
صفحه: ۸۷- ۹۷

وقت: یک ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

- بفهمند که استفادهٔ نادرست از مال مسلمان به هر طریقه و روشی که باشد حرام است.
- مفهوم مختصر آیت (۲۹) سورهٔ نساء را بدانند.
- بیاموزند انسانهایی که به بهانهٔ توکل کسب و کار را ترک می کنند، از نگاه اسلام این کارشان مردود است.
- اهمیت حرمت نفس و مال را با استفاده از آیت و حدیث شریف درک کنند.

دانش لازمی

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَأْكُلُواْ أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلاَّ أَن تَكُونَ تِجَارَةً عَن تَرَاضٍ مِّنكُمْ وَلاَ تَقْتُلُواْ أَنفُسَكُمْ إِنَّ اللّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾ سورهٔ نساء ۲۹

در این آیه مبارکه حفاظت مال و جان تمام انسان ها اعم از مرد و زن، خودی و بیگانه کافر و مسلمان و نیز تصرف کردن نا روا و ناحق منع شده است. همان طوری که خوردن مال دیگران به طریقه باطل ناجایز است. مصرف اموال خویش به طریق باطل نیز جایز نیست.

در آیه فوق لفظ ﴿أَمْوَالَكُم بَيْنَكُم﴾ آمده است معنای آن این است: مال یکدیگر بین یکدیگر، در این باره عموم مفسرین متفقا برآنند که برهیچ کسی مجاز نیست که مال دیگری را به طریق ناجایزبه مصرف برساند. ابوحیان در تفسیر بحرمحیط فرموده مفهوم آیه اشاره به این هم دارد که کسی که اموال خود را در امور گناه، اسراف و نامشروع مصرف کند مجاز نمی باشد.

در آیه لفظ ﴿لاَ تَأْكُلُواْ﴾ آمده است که نخورید؛ اما به اعتبار عموم معنای آن این است که در مال دیگری هرگز تصرف ناحق نکیند که چه خورد و نوش باشد یا استفاده دیگر در عرف عام نیز تصرف در مال دیگری به خوردن تعبیر می شود. اگر چه آن چیز خوردنی نباشد.

لفظ باطل که به ناحق ترجمه شده است به نظر عبدالله بن مسعود و عموم صحابه در برگیرندهٔ تمام آن صورت هایی است که شرعاً ممنوع و ناجایز اند [1].

تشریح و تفصیل خوردن مال بطریق باطل

قرآن کریم لفظ ﴿بِالْبَاطِلِ﴾ فرموده و هر آن مالی را که از هر طریقه ناجایز به دست آید حرام قرار داده است؛ سپس تفصیل آن طریق ناجایز را به نبی کریمﷺ واگذاشت آنحضرتﷺ تفصیل هر طریق ناجایز را مفصلاً بیان فرمود.

از آیه فوق این نکته هم معلوم گردید که شرح و تفاصیلی که در احادیث رسول اللهﷺ در خصوص خرید و فروش و اجاره های ناجایز آمده است در حقیقت شرح همین حکم قرآنی به شمار می آیند؛ بنابر این همهٔ آن احکام از یک

[1] - بحر المحیط

حیث احکام قرآن اند. آنچه احکام شرعیه که در احادیث رسول الله بیان شده است. عموماً آنها تشریح برای اشارهٔ قرآن می باشد.

درجملهٔ اول آیه، تصرف در مال دیگر به طرق ناحق و ناجایز حرام قرار داده است و در جملهٔ دیگر برای استثنای طریق جایز فرمود: ﴿إِلاَّ أَن تَكُونَ تِجَارَةً عَن تَرَاضٍ مِّنكُمْ﴾ یعنی آن مالی که به وسیله تجارت و رضایت طرفین حاصل گردد حرام نمی باشد. طرق دیگری غیراز تجارت؛ چون: عاریت، هبه، صدقه و میراث جایز اند؛ معمولاً مالی که به صورت معروف به دست آید تنها تجارت است و تجارت برخرید و فروش اطلاق می گردد.

در انواع کسب معاش تجارت و محنت از همه افضل است

بهترین و پاک ترین نوع کسب معاش تجارت و محنت به شمار می آید چنانچه حضرت رافع بن خدیجﷺ می گوید که از آنحضرتﷺ سؤال شد که کدام نوع کسب حلال و طیب است؟

آنحضرتﷺ فرمود: (**عمل الرجل بیده وکل بیع مبرور**) یعنی کارگری بادست انسان و هر خرید فروش راست، از حضرت ابو سعید خدریﷺ روایت است که رسول اللهﷺ فرمود (التاجر الصدوق الامین مع النبیین و الصدیقین والشهداء) (ترمذی) یعنی تاجر راستگو و امانت دار همراه با انبیاء صدیقین و شهدا است و در حدیث دیگر فرموده است: تاجر درستکار روز قیامت زیر سایه عرش می باشد.

شرایط ویژهٔ کسب پاکیزه

از حضرت معاذ بن جبل روایت شده که رسول اللهﷺ فرمود: از همه پاکیزه ترین کسب تجارت است به شرطی که هرگاه صحبت کند دروغ نگوید و وقتی وعده کند وعده خلافی ننماید هرگاه کسی امانت پیش او به ودیعت بگذارد در آن خیانت نکند و هرگاه اسبابی ازکسی بخرد پس (مطابق با عادت تجار) آنرابد و خراب وبی راه نگوید، وقتی اسباب خود را می فروشد پس برخلاف واقع آنرا تعریف نکند و وقتی که کسی برذمهٔ او قرض داشته باشد او را در تنگناه قرار ندهد؛ بنا بر این در یک حدیث دیگری فرمود: در روز قیامت تاجران در صف فجار و گنهکاران قرار می گیرند مگر کسی که از خدا بترسد و نیکوی اختیار کند و راست بگوید.

دو شرط تجارت و تراضی برای حلال شدن مال دیگران

در این آیه جمله ﴿عَن تَرَاضٍ مِّنكُمْ﴾ فرموده: نشان داد که جای که تجارت نباشد؛ بلکه به نام تجارت، معاملهٔ قمار و شرط و یا ربا باشد. یا بدون وجود مال تنها برقرار داد ذهنی اکتفا و معامله شود. این بیع باطل و حرام است؛ همچنین اگر تجارت یعنی مبادله اموال باشد؛ اما در آن رضایت طرفین نباشد آن بیع نیز فاسدو ناجایز است و این هر دو صورت در (أکل مال بالباطل) داخل اند. رضایت در بیع شرط است؛ مثلاً: کسی یا شرکتی که کالاهای ضروری را جمع یا احتکار نماید به علت کمبود آن در بازار به هرنرخ بفروشد مردم مجبور شوند جهت کسب ما یحتاج نزد او مراجعه کنند اگر چه مشتری خود پیش او می رور و به ظاهر با رضایت می خرد؛ اما در حقیقت تحت یک اجبار صورت گرفته پس آن تجارت فاسد و نا درست است.

همچنین اگر شوهری با زنش روش را در زنده گی در پیش بگیرد که او مجبور شود تا مهریه اش را به او ببخشد اگر چه این بخشش با رضایت تمام باشد. رضایت به شمارنمی آید و جایز نیست یا کسی که وقتی می بینند که کار جایز من

بدون رشوه انجام نمی گیرد او با رضایت خویش برای رشوه دادن آماده می گردد چون این رضایت هم در حقیقت رضایت نیست بنابراین آن هم کالعدم است.

معنای کلمات

یغما: غارت، تاراج، چور و چپاول.

مقضی: خواهان، تقاضا کننده.

ائمه: جمع امام به معنای پیشوا.

زجر: منع کردن، باز داشتن.

مثابه: منزلت، جایگاه.

وعید: بیم دادن، وعدهٔ شر و بدی دادن.

روش تدریس: مطالعهٔ خاموشانه، مسابقه، تشریح.

مواد ممد درسی: کتاب درسی، کتب تفسیر و منابع تفسیری.

جریان درس

وقت	فعالیت ها
۵ دقیقه	ـ معلم محترم بعد از تقدیم سلام و احوالپرسی، تنظیم صنف، درس گذشته را ارزیابی می کند: - کی می تواند بگوید که قتل نفس در چه حالاتی جواز دارد؟ - عنوان درس جدید را به روی تخته می نویسد.
۲۵ دقیقه	- معلم آیت (۲۹ سورهٔ نساء) را یک بار تلاوت می کند و سپس بالای دو شاگرد دیگر نیز تلاوت می نماید، و اشتباهات شانرا اصلاح می نماید، و سپس از یک شاگرد میخواهد تا ترجمه آیت شریف را بخواند. شاگردان را هدایت می دهد تا متن درس، بخش تفسیر و شرح تحلیل صفحه (۸۷-۸۸-۸۹) را خاموشانه مطالعه نمایند. - سپس چند شاگرد را پیش روی صنف خواسته و هدایت می دهد تا آنچه از مطالعهٔ خاموشانه برداشت کرده اند به سایرین بازگو کنند، معلم در جریان تشریح شاگردان با آنان کمک می نماید. - شاگردان را جهت مسابقه به سه گروه تقسیم می نماید، به گروه اول هدایت می دهد تا در مورد عنوان جانبی (حرمت اموال در روشنایی حدیث نبی کریمﷺ با هم مباحثه و گفتگو نمایند. گروه دوم را وظیفه می دهد تا در مورد عنوان جانبی (مفهوم اجمالی آیت) مطابق فعالیت داده شده در کتاب با هم مباحثه کنند و گروه سوم را هدایت می دهد تا در مورد فواید و آموختنی های این درس گفتگو نمایند، بعد نماینده های هر گروه را پیش روی صنف خواسته و از آنان میخواهد تا به نوبت به تشریح موضوع مربوط خویش بپردازند و در نهایت گروهی که خوبتر تشریح کرد طور عادلانه برنده اعلان می گردد. **ارزیابی** • کی می تواند مفهوم اجمالی آیهٔ اول درس را طور فشرده بیان نماید.

● مفهوم حدیث شریف را که در مورد حرمت اموال در این درس ذکر گردیده بیان نمایید. ● کی می تواند جمله﴿وَلاَ تَأْكُلُواْ أَمْوَالَكُم بَيْنَكُم بِالْبَاطِلِ﴾ را معنا نماید؟ **خلاصۀ درس** در آیت شریف راجع به عدم تجاوز به ثروت و اموال مردم اشاره گردیده و گفته شده که: نخورید مال های تان را در بین خویش به ناحق. همچنان پیامبر اکرمﷺ در این مورد فرموده اند: بدانید و آگاه باشید که خون های شما و مال های شما حرام است بر شما مانند حرمت امروز شما و این ماه شما و این مکان شما. (مراد از روز؛ روز عید است و از ماه؛ ماه ذو الحجه است و از مکان مسجد الحرام). در اخیر به این نتیجه میرسیم که استفادۀ نادرست از مال مسلمان به هر طریقۀ که باشد حرام است و کسانی که در نهایت تنبلی به بهانه توکل کسب و کار را ترک گفته اند؛ این کارشان از نظر اسلام مردود است. **کارخانه گی** شاگردان را مکلف می سازد تا کارخانه گی داده شده کتاب را انجام دهند.	۸ دقیقه ۷ دقیقه

درس بیست و دوم

عنوان: همزیستی و مدارا

صفحه: ۹٤: ۹۹

وقت: یک ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

- معنا ومفهوم آیت مبارکه رابصورت درست یاد بگیرند.
- همزیستی و مدارارا پیشه خود سازند.
- به حکم آیات مبارکه عمل کنند ودیگر افراد جامعه را از آن آگاه ساخته بتوانند.

دانش لازمی

صفت همزیستی و اوصاف ویژهٔ دیگر در اصحاب نبیﷺ

﴿مُّحَمَّدٌ رَّسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاء عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاء بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِم مِّنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَاةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَى عَلَى سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُم مَّغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا﴾ [**الفتح/ ۲۹**]

این آیهٔ قرآن کریم برخی از فضایل و علامات صحابه کرام را بیان فرموده و مسلمین را به پیروی از ایشان ترغیب و تشویق کرده است، نخستین صفت صحابه کرام که در اینجا یاد شده اینست که نسبت به کفار شدید و سرسخت و در بین خود مهربان می باشند، شدت آنان در برابر کفار در همه جا به ثبوت رسیده است که آنان خویشاوندی و قومیت را فدای اسلام کردند، قرآن کریم این وصف آنان را مقدم تر از همه صفات دیگر بیان فرموده، زیرا که این در حقیقت متضمن این نتیجه است که دوستی و دشمنی و محبت و عداوت آنان برای خودشان نبوده بلکه همه آنها برای خدا و رسول خدا بوده و این بالاترین مقام ایمان کامل است.

دومین صفت صحابه که در این آیه یاد شده است آن می باشد که مشغول به رکوع، سجده و نماز می باشند و آنان بیشتر در این حال مشاهده می شدند، نخستین وصف نشانهٔ کمال ایمان و دومین نشانهٔ کمال عمل است؛ زیرا افضل اعمال نماز است.

در ادامه فرمود: عیناً این صفت بزرگ اصحاب در تورات نیز آمده است و در انجیل مثال دیگری برای آنان ذکر شده است با این عبارت که مثال آنان چنان است که کشاورزی در زمین بذری بیفشاند که نخست چون سوزن نمودار می گردد، سپس شاخ و برگش پدید می آید و بعداً تقویت شده تنه اش درست و مستحکم می گردد، همچنین اصحاب پیامبر در ابتدا بسیار کم بودند؛ سپس به تدریج بر تعداد آنان افزوده شد.

امام بغوی رحمه الله فرموده است که در انجیل آمده است که صحابهٔ کرام در ابتدا قلیل می باشند؛ اما به تدریج اضافه می گردند و تقویت می شوند و همچنین حضرت قتاده فرموده است که در انجیل در وصف صحابه کرام آمده است: «چنان قومی پدید می آیند که چون مزرعه رو به فزونی می گذارند و به کارهای نیک دستور و از کارهای بد باز می دارند.»

و در آیه﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ مَن يَرْتَدَّ مِنكُمْ عَن دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللّهِ وَلاَ يَخَافُونَ لَوْمَةَ لآئِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاء وَاللّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾ [سورة المائده/ ۵۴] خداوندﷻ نخستین وصف آنها را چنین بیان فرمود که خداوند با آنها و آنها با خداوندﷻ دوستی برقرار می کنند.

اگر کسی بخواهد که خداوندﷻ با او محبت داشته باشد باید سنت رسول خدا را محور زنده گی خویش قرار دهد و در هر بخش امور زنده گی پیروی سنت را لازم بگیرد؛ زیرا وعدهٔ خداوندی است که بر او محبت خواهد فرمود.

و دومین وصف آنها در این آیه چنین بیان گردیده ایشان در میان مسلمانان نرم می باشند و در برابر مخالفان خدا و دین او سخت و قوی می باشند و مخالفان نمی توانند آنها را سرکوب کنند.

صفت سوم آنها در این آیه چنین بیان گردیده ﴿يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللّهِ﴾ برای گسترش دین حق و اعتلای آن جهاد می کنند و صفت چهارم آنها چنین بیان گردیده ﴿وَلاَ يَخَافُونَ لَوْمَةَ لآئِمٍ﴾ یعنی در اقدام و کوشش جهت اقامه دین و اعتلای کلمه حق از ملامت هیچ ملامت گری باکی ندارند.

جمهور مفسرین فرموده اند که در حقیقت این آیه نسبت به فتنه آینده پیش گویی و برای گروهی که با همت والا با آن مبارزه نموده و پیروز می شوند مژده و بشارتی است.

فتنه ای آینده فتنه ای ارتداد بود که برخی جراثیم و مکروبهای آن در آخر عهد نبوت بروز کرده و پس از وفات آنحضرتﷺ شیوع یافت که توفان نحوست آن تمام جزیرهٔ عرب را فرا گرفت و گروه صحابه بود که در زیر قیادت و پرچم خلیفه اول، صدیق اکبر با این فتنه ارتداد مبارزه نمود و آنرا از صفحه هستی نابود کرد.

معنای بعضی کلمات:

قاید: رهبر، فرمانده

مدارا: باکسی به نرمی وحسن خلق رفتار کردن.

روش تدریس:

مواد ممد درسی: کتاب درسی، کتب تفسیر و منابع تفسیری.

جریان درس

وقت	فعالیت ها
	معلم محترم بعد از تقدیم سلام و احوال پرسی به شاگردان درس گذشته را با ارایه و پرسش چند سؤال ارزیابی کند. مثلاً: -کی میتواند آیت درس گذشته را از حفظ بگوید؟ - کی میتواند خطبه ای را که پیامبر در **حجة الوداع** ایراد فرمود بیان نماید. بعداً با نام خداوندﷻ درس جدید را آغاز می کند عنوان درس جدید را که همزیستی و مدارا می باشد روی تخته می نویسد و از یک شاگرد می خواهد که درس جدید را بخواند و در جریان خواندن او عناوین جانبی درس را به شکل زیر روی تخته می نویسد.

- ترجمه آیت کریم
- تفسیر (تحلیل آیت)
- همزیستی ومدارا در روشنایی آیات دیگر قرآن
- مفهوم اجمالی آیت
- فواید و آموختنی ها

معلم نخست آیت مبارکهٔ درس را برای شاگردان ترجمه نموده سپس به تشریح درس می پردازد و نکات مهم درس را برای آنها بازگو می نماید؛ مثلاً:

این آیه آخرین آیه مبارکهٔ سورهٔ فتح است بیان کنندهٔ وضعیت وصفات مومنان می باشد. جملهٔ اول این آیت وصف جمیل پیامبر خدا می باشد و جملهٔ دوم وصف جمیل امت محمدی است؛ یعنی اینها کسانی اند که در برابر کفار شدید وسرسخت در بین خود رحم دل و مهربان اند و وصف های دیگری نیز از مومنان شده است؛ یعنی آنها دایم مشغول عبادت پروردگار می باشند و از کثرت نماز چهره های آنها نورانی می باشد و در همه کار ها از خداوند ثواب و مزد می خواهند و به دنبال رضا و خوشنودی او می گردند. ار تباط مسلمانان بایکدیگر براساس محبت، برادری، همزیستی و مدارا استوار می باشد و آیات و احادیثی زیادی مسلمانان رابه این اصول دعوت می کند.

معلم آیات (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ مَن يَرْتَدَّ مِنكُمْ...) و (وَلاَ يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ...) همان طوری که شرح آن در کتاب درسی آمده است ترجمه و تفسیر می نماید و مفهوم اساسی آن که عبارت از زنده گی به حالت همزیستی و مدارا می باشد برای شاگردان بیان می کند و برای آنها می گوید که در زنده گی مطیع و فرمانبردار حق تعالی باشند در زنده گی اخلاق نیکو را پیشه خود بسازند و ملایمت و از خودگذری داشته باشند معلم به ترتیب عناوین جانبی را تشریح نموده و در آخر مفهوم اجمالی و فواید درس را همانطوریکه در کتاب درسی آمده است برای شاگردان بیان می نماید و سپس فعالیت داده شده در کتاب درسی را بالای آنها عملاً اجرا می نماید و نیز درس را بالای چند شاگرد تشریح می کند.

ارزیابی

- کی می تواند صفات مومنان را که در آیهٔ مبارکه آمده است بیان کند؟
- کی می تواند در مورد همزیستی و مدارا براز نظر کند؟
- کی می تواند سه فایده از فواید درس امروزی را بگوید؟

خلاصهٔ درس

این درس در نکات زیر خلاصه می گردد:
- در آیهٔ مبارکه وصف مومنان ذکر شده است.
- محمد ﷺ فرستاده و پیامبر خدا در روی زمین است.
- مسلمانان واقعی در برابر کفار شدید و سرسخت اندو در برابر مؤمنان یا برادران خود رحم دل و

مهربان اند. – مؤمنان به عبادت خدا و نماز پایبندی دارند و چهره های شان از کثرت نماز نورانی می باشد مسلمانان باهم برادر بوده و رشتۀ ایمان و عقیدۀ واحد آنها را پیوندمی دهد. – ارتباط مسلمانان بایکدیگر بر اساس برادری همزیستی و مدارا استوار است. – خداوند سه خصلت را در وجود بنده گان خویش دوست میدارد یکی اینکه با مؤمنان نرم دل و با کفار سخت گیر باشند دوم اینکه در راه خدا جهاد کند سوم اینکه در پیروی حق از ملامت هیچ کس نهراسند. – همزیستی و مدارا و جیبه دینی و ایمانی مسلمانان است. – قرآن کریم مردم را به زنده گی مسالمت آمیز و مدارا و اخلاق نیکو دعوت می کند. **کارخانه گی** معلم شاگردان را به انجام دادن کارخانه گی داده شده در کتاب درس مکلف می سازد.	

درس بیست وسوم

عنوان: جوانان نمونه در قرآن کریم

صفحه: ۱۰۰ – ۱۰۷

وقت: یک ساعت درسی

اهداف: شاگردان باید:

– معنا و مفهوم آیۀ مبارکه درس را به صورت درست یاد بگیرند.

– قصۀ اصحاب کهف، ابراهیم و یوسف علیهم السلام را دانسته و آنها را الگوی خویش سازند.

–به قدر و اهمیت جوانی پی ببرند.

دانش لازمی

جوان و جوانی

جوانی تنها آبادانی درمیان صحرایی زنده گی، بهار سال عمر و لبخند زیبا بر لب های گرفتۀ روزگار است و جوان کسی است که فعال، توانمند و متین است و برای خود هدفی فراتر از زندگی تعیین کرده و با داشتن محبت به خدا و رسول الله وجودش را همچون حلقۀ وصل در زنجیر ملتش قرار داده دارای آرمان و الگوی والا بوده سپس جهت رسیدن به اهداف مطلوب فعالیت می کند.

در قرآن کریم دوبار و هر دو بار در سورۀ کهف کلمۀ «**فتیة**» (جوانان) به کار رفته است، از دید قرآن جوان به قدرت بازو و سن و سال نیست؛ بلکه به قدرت ایمان است و در روایتی آمده است همه آنها (اصحاب کهف) جوان نبودند و لیکن قرآن آنها را جوان نامید از جانب دیگر قرآن تعبیر به «فتیه» کرد تا برساند که آنان جوانان عادی بودند نه پیامبر، رسول و ولی خاص.

قرآن انسان را وامیدارد تا در احوال امت های پیشین و سرگذشت تمدن های باستانی نیک بیندیشد تا از روزگار ستمکاران که خود به ستم دچار گشتند عبرت گیرد و از ستم کردن بپرهیزد.

زمان اصلاح اعمال، اخلاق، رشد و هدایت زمان جوانی است و جوانان در پیروی از اعمال و اخلاق صالحان گذشته چنان پخته می شوند که هر چند حق برخلاف میل آنها واضح گردد باز هم ترک حق برای شان مشکل تمام شده و به هیچ صورت از حق نمی گذرند. در جمع صحابه کسانیکه بر دعوت آنحضرتﷺ لبیک گفتند بیشتر جوانان بودند.

حدیثی از رسول اکرمﷺ به این مضمون نقل شده است که فرمودند: چون کسی در نوجوانی و جوانی قرآن بیاموزد، معرفت قرآنی با گوشت و پوست او سرشته می شود.

جوانی فصل شور انگیز زنده گی و مظهر نشاط و سازندگی است، روح لطیف و قلب ظریف جوان جلوۀ زیبایی آفرینش و صحیفه ای مصفای هستی است.

پیامبر گرامی اسلامﷺ فرموده است«**أوصیکم بالشباب خیراً فإنهم أرق أفئدة**».

به شما سفارش می کنم تا در مورد جوانان به نیکویی رفتار کنید زیرا قلب های رقیق و نفوذ پذیر دارند.

آرمان جوان مسلمان عبارت است از: ایمان کامل بدون هیچگونه شائبهٔ شرک به خداوندﷻ، تصدیق هر آنچه که از جانب اللهﷻ نازل شده است، عبادت پیراسته و منزه از هر گونه بدعت و نو آوری در دین، اعمال صالحه ای که برای فرد و جامعه سودمند باشد، دعوت به سوی حق و التزام به آن صبر و شکیبایی بر تحقق یافتن این منهج و طریقه و ادای همهٔ این واجبات.

معنای کلمات

قدوه: الگو و نمونه

ایذاء: اذیت و ضرر

روش تدریس: سخنرانی ، پرسس و پاسخ، گروهی و مباحثه ای.

مواد ممد درس: کتاب درسی، کتب تفسیر و منابع تفسیری.

جریان درس

وقت	فعالیت ها
	معلم محترم بعد از سلام و احوال پرسی از شاگردان، درس گذشته را با طرح چند سؤال ارزیابی می کند. مثلاً: - کی می تواند بگوید که پیامبرﷺ در **حجة** الوداع چه فرمودند؟ - کی می تواند بگوید که دین اسلام در مورد همزیستی و مدارا چه گفته است؟ - کی مو تواند دو فایده از فواید درس گذشته را بگوید؟ سپس با نام خداوندﷻ درس جدید را آغاز نموده و آیت مبارکهٔ درس را برای شاگردان قرائت کرده و عنوان درس جدید را که (جوانان نمونه در قرآن کریم) است به خط درشت و برجسته روی تخته می نویسد سپس از یک شاگرد می خواهد تا درس جدید را با آواز مناسب بخواند و شاگردان دیگر به آن گوش بسپارند و خودش در این جریان عناوین جانبی درس را به شکل ذیل روی تخته می نویسد: - ترجمه آیات کریمه - تفسیر، شرح وتحلیل آیات. - سبب نزول آیات. - قصهٔ اصحاب کهف. - مفهوم اجمالی آیات. - ابراهیم خلیل علیه السلام. - اسماعیل ذبیح علیه السلام. - یوسف علیه السلام. معلم به تشریح درس پرداخته و عناوین جانبی را به ترتیب برای شاگردان تشریح می نماید نخست آیت کریمه را ترجمه می کند؛ سپس هرکدام عناوین را به ترتیب که در بالا ذکر گردیده به همان

طوریکه در کتاب درسی تفصیل آنهاذکر گردیده تشریح می کند. معلم محترم هشت شاگرد را انتخاب نموده و از هر کدام آنها به نوبت می خواهد تا پیش روی صنف آمده ویکی ازعناوین جانبی را به همصنفان شان تشریح کنند. مثلاً: یک شاگر ترجمه آیات، شاگرد دومی شرح و تحلیل آیات، سومی سبب نزول، چهارمی قصۀ اصحاب کهف و به همینطور تا به آخر... معلم فعالیت داده شده در کتاب درسی را بالای شاگردان عملی نموده و کارگروپی اجرامی کند. **ارزیابی** - کی می تواند سبب نزول آیات مبارکه درس را بگوید؟ - قصۀ اصحاب کهف را کی گفته می تواند؟ - کی می تواند قصۀ حضرت ابراهیم را بیان کند؟ - کی می تواند سه فایده از فواید این درس را بگوید؟ **خلاصۀ درس** این درس در نکات زیر خلاصه می گردد: - آیات مبارکه درس از جمله آیات سورۀ کهف است - در سورۀ کهف چهار قصه یا واقعه بسیار بزرگ ذکر شده است که عبارت اند از قصۀ اصحاب کهف، قصۀ مردی که خداوندﷻ به وی دوباغ سرسبز داده بود. قصۀ حضرت موسی با مرد صالح و قصۀ ذوالقرنین. - قهرمانان اصحاب کهف الگوی نیکو برای جوانانی اند که به خاطر ایمان خویش در مقابل ظلم می ایستند و از کسی جزخالق یکتا ترس و هراس دردل خویش جای نمی دهند. - مشرکین مکه با کمک گرفتن از یهودان یثرب در مورد سه چیز از رسول اللهﷺ پرسیدند در مورد اصحاب کهف، ذوالقرنین و روح در دو مورد اول سورۀ کهف نازل شد. - اصحاب کهف جوانان رومی بودند که در عهد دقیانوس به خاطر حفظ ایمان و عقیدۀ شان به خداوند در غار کوهی پنهان شدند. - قصۀ اصحاب کهف به طورعموم نمونۀ واقعی زنده شدن بعد از مرگ را تقدیم میدارد. - برای اهل ایمان شرک آوردن بخدا قابل تحمل نیست و مسلمان واقعی نمی تواند با مشرکین همنظروهم عقیده باشد شرک ظلم بزرگ و باطل محض است. معلم قصه های ابراهیم، اسماعیل و یوسف علیهم السلام را خودش خلاصه نموده و به شاگردان تقدیم کند. **کارخانه گی** معلم شاگردان را به انجام دادن کارخانه گی داده شده در کتاب درسی وظیفه می دهد.	